NEMZETI NŐNEVELÉS.

X. ÉVFOLYAM. 1889. JAN.—FEBR. I.—II. FÜZET.

NEVELŐNŐKÉPZÉS A TANÍTÓNŐKÉPZŐ INTÉZETEKBEN.

Nőnevelésünk ügye a legközelebb lefolyt húsz év alatt szép fejlődésnek indult és bizonyára nagyot haladt. Erről tanuskodik egyrészt a két évtized folyamában keletkezett tanítónőképző intézetek, a különféle leányiskolák és nevelőintézetek szép száma, másrészt pedig az a napról napra mindinkább fokozódó bizalom, melyet nemzeti szellemben vezetett új nőnevelésügyi intézeteink a társadalom minden rétegében fel tudtak ébreszteni.

Azonban bármily szép fejlődésnek indúlt is a lefolyt húsz év alatt nemzeti nőnevelésünk ügye, és akármilyen nagy haladásról tanuskodjanak is az e dologra vonatkozó mai statisztikai adatok; azért még korántsem mondhatjuk ám el, hogy nemzeti nőnevelésünk mezején már sem kivánni, sem javítani valónk ne volna, és hogy e tekintetben minden a legjobban van úgy, a hogyan van.

Az elfogulatlan szemlélő még elég gyengeségre, sőt még gyarlóságra is akadhat e téren, még pedig olyanokra is, a melyeken minél hamarább kell segíteni, mert a késedelmezésnek nagy kárát vallhatná a nemzet.

Ama gyors intézkedést követelő nőnevelésügyi bajok közül, a melyek az intéző körök különös figyelmére méltók, a legszembeötlőbb az, a mely épen az óta mutatkozik feltünőbben, a mióta nemzeti szellemben vezetett újabb nőnevelésügyi intézeteink munkálkodásának sikere a közbizalmat meg kezdte volt hódítani.

Előkelő s vagyonosabb családaink mind sűrűbben jelentkeznek a tanítónőképző intézetek igazgatóságainál, hogy azoktól serdülő leánygyermekeik mellé olyan magyar tanítónőket kérjenek, a kik a magyaron kívül a németben s a francziában is sikeresen ok-

tathatnák a gyermekeket és a zenében is annyira járatosak, hogy az oktatást legalább a kezdőknek ebből is megadhatnák.

És a tanítónőképző intézetek igazgatói a legtöbb esetben üres kezekkel kénytelenek a magyar nevelőnőket kereső családokat elbocsátani; még pedig nem azért, mintha nem volna az elégnél is több képesített magyar tanítónőnk, a kik várva várják a kenyérkeresetre kínálkozó alkalmakat, hanem azért, mivel *tanítónőképző intézeteinkben eddigelé még nem fordítottunk kellő figyelmet a nevelőnőképzésre*, a miért is okleveles tanítónőink nagyobb része nem járatos sem az idegen nyelvekben, sem a zenében annyira, mint a mennyire ezeket a nevelőnőktől meg szokták követelni.

Hogy nincsenek magyar nevelőnőink, ez véleményem szerint oly gyengéje nőnevelésügyünknek, a melyen minél előbb segíteni kell; mert hiszen eléggé kifejtették már nagyjaink is, hogy minő veszedelem származhatik nemzeti életünkre nézve abból, hogy előkelő és vagyonosabb családaink körében oly idegen nevelőnők kezébe tétetik a nevelés, a kik nemzeti műveltségünk tényezőit nem ismerik és a serdülő női nemzedékben a nemzeti érzületet nem ápolhatják. Kiválóképen nagyon megérezhető ez a baj azon magyar családok sarjadékaira, a kik a külföldön kénytelenek húzamosb ideig tartózkodni, hol még alkalom sem igen nyilik arra nézve, hogy a szülők leánykáikkal a külön oktatás alkalmazása útján ismertethetnék meg nemzeti műveltségünket. Az ily családok száma pedig napjainkban nagy mértékben emelkedik. Csak egy magában Bécsben ezerekre rúg már a magyar családok száma.

Intézkednie kell tehát a magas kormánynak arról, hogy a tanítónőképző intézetek mindegyikében megszerezhessék a jelesebb növendékek a nevelőnői állomásokon megkívántató nyelv- és zeneismereteket és ügyességeket oly mértékben, hogy a külföldi nevelőnőkkel, a kiket szintén csak tanítónőképző intézetekben nevelnek, a versenyt e tekintetben is becsülettel megállhassák, mert miként a tényekből kitetszik, nevelőnő sokkal több kell, mint a mennyit az egyedül álló budapesti nevelőnőképző intézet nevelhet. A mult évben ugyanis egymagától az Andrássy-úti felsőbb tanítónőképző-intézet igazgatóságától mintegy kétszáz család kért magyar nevelő-

nőt, — nevelőnő-képzőnkből pedig a legkedvezőbb esetben is csak 20—30 egyén léphet ki évenként. Tanítónő meg korántsem kell annyi, mint a mennyit az országban működő tanítónőképző intézetek évenként kibocsáthatnak. Erről tanuskodnak egyrészt a statisztikai adatok, másrészt az a körülmény miszerint megesik nem egy ízben, hogy a főváros által ujonnan szervezett avagy megürülésbe jutott tanítónői állomásokra 20-szor 30-szor annyian folyamodnak, mint a mennyi a betöltendő hely.

És tanítónőképző intézeteinket véleményem szerint minden nagyobb nehézség nélkül át is lehetne oly intézetekké alakítani, a melyek eleget tehetnének a tanítónő- és nevelőnőképzés kettős feladatának, még pedig a következő útak és módok alkalmazásával:

1. Az Andrássy-úti nevelőnőképző intézetnek bizonyos irányban módosítandó, illetőleg kijavítandó tantervét az összes állami tanítónőképző intézetekre nézve irányadóvá lehetne tenni; mert csak ily módon lehetne a rajz, a zene és az idegen nyelvek tanítására minden egyes tanítónőképző intézetben az eddiginél nagyobb gondot fordítani.

2. Gondoskodni kellene arról, hogy tanítónőképző intézeteinkben a növendékek az idegen nyelveket ne annyira a nyelvtanokból, mint inkább a társalgás útján sajátíthassák el, mihez képest közoktatásügyi kormányunknak arról kellene intézkednie, hogy a franczia és az angol árvaházakból olyan, a nevelőnői életpályákra alkalmas leánykák jöjjenek hozzánk, illetőleg a mi tanítónőképző-intézeteinkbe *cserébe*, a kikre nézve úgy sem igen várakozik otthon sem más jövő, mint a minőt a magyar kormány a tanítónővé képzés által számukra biztosíthat.

3. A *tanítónő-képesítés* jelenlegi rendszerét némileg meg kellene változtatni, nevezetesen meg kellene különböztetni a tanítónőképző intézetek tantárgyai közül azokat, a melyek a képesség megitélése szempontjából figyelembe veendők, azoktól, a melyeket a képesítő vizsgálatok alkalmával bizvást mellőzni lehetne s a melyekre vonatkozó osztályzatok az évi bizonyítványokból az oklevelekbe egyszerűen át volnának vehetők.

Ily módon tanítónőképző intézeteink növendékeinek ha nem

is épen mindegyike — de a nagy többsége olyan tanítónővé volna képezhető, a ki egyúttal mint nevelőnő is megállaná a helyét; mert hisz az elemi tanítónőképzés a nevelőnőképzéssel igen könnyen megegyeztethető; mert jó nevelőnő csak az lehet, a ki egyúttal jeles elemi iskolai tanítónő is.

Meg is egyeztették azt a két czélt nemcsak a külföldön, nevezetesen pedig a német tanítónőképezdékben, hanem itthon is, a budapesti állami nevelőnőképző intézetben. És meg is valósulhatna a nevelőnő-képzés tanítónőképző intézeteink mindegyikében, mihelyt az a főnehézség, a mely az idegen nyelvek elsajátítása körül mutatkozik — meg lesz szüntetve.

A külföldi tanítónő-képzők nagyobb részében ezen nehézségen úgy segítenek, hogy a tantárgyak egy részét a növendékekkel az elsajátítandó idegen nyelveken taníttatják — az Andrássy-úti nevelőnő-képezdében pedig úgy egyengetik az ügyet, hogy az idegen nyelvekre valamivel több időt fordítanak, mint a többi tanítónőképezdében és e mellett a szabad órákban társalgási nyelvül az elsajátítandó idegen nyelvek egyikét vagy másikát alkalmazzák.

Véleményem szerint, hogy hamarább czélt érhessünk, egyelőre nálunk a tanítóképző intézetekben mind a két rendszert figyelembe lehetne venni, és épen ezért kellene tanítónő-képző intézeteinkben minél több oly leánykát a külföldről cserébe hozni, a kik az elsajátítandó idegen nyelveken társaloghatnának tanítónő-jelöltjeinkkel. Hogy azonban növendékeink kivált a negyedik évfolyambeliek, minél több időt szentelhessenek az idegen nyelvekre, mellőzni kellene végre valahára a tanító-képesítésnek azt a nehézkes módját, a mely megköveteli, hogy a negyedik évfolyambeli növendékek a képesítés előtt való hónapokban agyon gyötörjék magukat azon 19—20-féle tudományágnak átismétlésével — a melyekkel a négy éven át foglalkoztak volt.

Péterfy Sándor.

A TANÍTÓI MODORRÓL.

(A Mária Dorothea egyesület tanítónői szakosztályában tartott felolvasás.)

A tanítói modor egészen a tanító egyéni tulajdonsága, s kifolyása a tanító egyéni sajátszerűségének, nyilvánul pedig a tanító személyiségének a tanítvány személyiségével való sajátszerű viszonyában.

A neveléstanokban a tanítói modorról rendesen csak igen keveset olvashatunk s ez a kevés is rendszerint csak annyiból áll, hogy elmondatik, miszerint a tanítási modornak külső és belső sajátságai vannak, s hogy az előbbeniek a tanítás világosságában, élénkségében s lelkesültségében, az utóbbiak pedig a szó- és gondolatbőségben, a tanításban való jártasság és ügyességben nyilvánulnak; s hogy mindez a tanító összes személyi tulajdonságainak a kifejezése, s hogy ez az, a mi a tanítót tulajdonképen tanítóvá teszi s a mi nélkül jó tanító senki sem lehet; erre azonban senkit sem lehet megtanítani, nincsenek erre utasítások és szabályok sem, mert a jó tanítási modor tulajdonképen lelki adomány és pedig olyan, ami maga-magától lesz, fejlődik s másra át nem ruházható, a tanító személyének elsajátíthatlan tulajdona!

Nézetem szerint azonban a dolog nem áll így, vagy legalább nem egészen áll így! A jó tanítói modor u. i. az egyén lelki és testi tulajdonai összességének a kifolyása! Ámde az egyén bizonyos kor elérése előtt nem csak szellemileg, de még testileg is idomítható. A jó tanítói modor nézetem szerint erény s Sokrates szerint az erényt is meg lehet tanulni s arra másokat is meg lehet tanítani. Megjegyzendő azonban, hogy az alapfeltételek semmi esetre sem hiányozhatnak; mert a tanítói hivatás iránti lelkesedés és őszinte jóakarat nélkül nem lehet sikerre számítanunk.

A tanítói modorban rejlik a nevelő erő. A kellő képzettség csak jó tanítóvá tehet, de jó nevelő csak az lehet, a kinek jó tanítói modora van! Jó módszerrel a gyermek viaszlágy lelkébe ezer meg ezer képet berajzolhatunk; ha azonban az a viasz már megkeményedett s rossz és hamis képekkel telerajzoltatott, a módszerrel többé nem boldogulunk. Ilyenkor már csak törni lehet, de alakítani nem! Meleg fuvallatra van ily esetben szükségünk, mely a már megkeményedett viaszt meglágyítsa, hogy azt, a mi rajta hibás, el lehessen törülni s újjal, jobbal pótolni.

A tanítói jó modor olvasztó kemenczéhez is hasonlítható, melyben még az aczéllá dermedt lélek is meglágyul s új formába önthető.

Valami különös varázs rejlik a tanítói jó modorban! Ugyanaz a gyermek, a ki rossz modorú tanítónak nem csak hogy szót nem fogad, de életet jóformán megkeseríti, a jó modorú tanító kezében úgy szólván egy pillanat alatt egész lényegében úgy átváltozik, hogy alig ismerünk reá! Míg az egyik tanító sem tekintélye, sem dörgő parancsai által nem bír sikert felmutatni, addig a másik pusztán egy rátekintéssel kormányozza még a vásott gyermeket is! Igaz, hogy ily eszményileg tökéletes tanítókat csak ritkán találunk, de még sem fogunk haszontalan munkát végezni, ha kissé körül tekintünk s a felett elmélkedünk, hogy még is mennyire és miképen lehetséges ezt a tanítói jó modort megtanulni, elsajátítani!

Első sorban lássuk a külsőségeket!

A középszerűnél alacsonyabb s e mellett még gyönge, beteges és aluszékony egyén rendszerint épen úgy nem való tanítónak, mint a túlságosan magas, elhízott nehézkes testalkatú.

Ezen testi hiányokat csak szellemi előnyök pótolhatják, de mindig csak bizonyos nehézségek leküzdése mellett! Arról természetesen, hogy valaki magasra nőtt vagy hogy kicsi maradt, senki sem tehet; de önmegfigyelés és gyakorlat által rászokhat mindenki az egyenes tartásra, a könnyed mozgásra, a rendes járásra s általában minden mozgásnál a természetes méltóság megtartására, mely nőknél egészen a grácziáig fokozódhatik.

Nem hinné az ember, hogy mily apróságokra terjed ki a gyer-

mekek, de különösen a leánygyermekek figyelme! S hogy gyakran ily apróság is elég arra, hogy a tanító ne legyen képes a tanítványokban szimpathiát ébreszteni!

A tanító ruházata például, nem hagyható figyelmen kívül! Ne legyen az olyan, hogy túlságosan kelljen kímélni s erre különösen a tanítónőknek kell figyelni! Ne legyen az túlságos csinossága vagy elegancziája által feltünő, hanem legyen az harmoniában a tanító egyéniségének jellemével és annak beszédjével. A ruházathoz számítandó a fej és az arcz természetes ruházata, a haj és a szakál is. Ezeknek mikénti viselése is gerjeszthet ellenszenvet a tanítványokban s így ez is akadályozója lehet, különösen leányoknál, a nevelési siker csökkenésének.

A tanítói jó modor elsajátíthatásához az is szükséges, hogy ép egészséges érzékekkel birjunk! Különösen szükséges a finom hallás és az éles látás; hogy a tanítványok arról legyenek meggyőződve, hogy a tanító mindent hall és mindent lát, a mi az iskolában történik! A tanító éles tekintete a leghathatósabb eszköz a tanítás hangulatának élénkítésére és rendbentartására, és épen ezért a szemüveggel fegyverzett szem határozottan hátrányban van, szemben a szemüveg nélkül is jól látó szemmel; habár az is igaz, hogy az osztályt nem a tanító tekintete, hanem annak egész személyisége kormányozza! Bár hol legyen is az osztályban a tanító, kell hogy az ő nevelői atmoszféráját a tanuló mindenünnen érezze. S alapjában hibásnak tartom azon szabályt, mely azt kívánja, hogy a tanító mindig egy helyről tanítsa az osztályt.

A jó modorú tanítóban oly szimpathikus hatalom rejlik, hogy a tanítványokra még az is jótékony hatással van, ha hozzájuk közeledik vagy ha közelükben tartózkodik, természetesen nem oly czélból, hogy velük enyelegjen! Sőt nevelési tekintetek sokszor szükségessé is teszik, hogy a tanító helyét változtassa. Nagyon rossz fegyelem az, mely csak úgy tartható fenn, ha a tanítványok a tanítót látják. Annak, hogy a tanító az osztályban hol tartózkodik, nem szabad a diszcziplinára befolyással lenni. Már az osztály butorzata is olyan legyen, hogy a tanító minden tanítványához hozzáférhessen. E végre legalkalmasabbak a páros ülésű padok.

A rokonszenves egyénnek egyik főtulajdonsága a nemes beszélő szerv is. Nemesnek mondjuk a beszélő organumot, ha az erőteljes, csengő és hajlékony. A szép csengő beszédet hallgatni, valódi élvezet! Az oly tanítókat, kiknek ellenszenves beszélő organumok van, tanítókul vagy épen nem, vagy csak nagy ritkán kellene alkalmazni.

Nem alkalmatos a túlságosan erős, vastag vagy vékony hang sem, az azonban mégis kivánatos, hogy a tanító szükség esetén erősebb hangon is tudjon beszélni. Leányiskolában a tanítónőnek okvetlenül erősebb hanggal kell rendelkeznie, mivel különben hangja ugyanazon szinezetű lévén, mint a tanítványoké, könnyen elvegyül s szava eredménytelenül hangzik el. A tanító hangjának, okvetlenül hajlékonynak kell lenni; azt persze sine qua non-nak tartom, hogy tiszta és szabatos kiejtése is legyen. A lágy és meleg hang megragadja a gyermekek szivét s különösen a leánygyermekeket ellenállhatlan erővel vonzza tanítójukhoz. A hangnak az a hajlékonysága, hogy a legkülönbözőbb tanítási formákhoz alkalmazkodni tud és pedig úgy, hogy az vagy a felmerült cselekmény jellemzésére szolgál vagy pedig a hallgató gyermekek lelki állapotának megfelel: a jó modorú tanítónak egyik leglényegesebb külső tulajdonsága.

Lássuk ezek után a jó modorú tanító szellemi tulajdonságait. Biztosság a tantárgy ismeretében, tanítói kedv, kedélynyugalom, kedély melegség és őszinte jó akarat. Ezek azon lelki tulajdonságok, melyek a tanítói jó modor alapját képezik.

A tantárgyat a tanítónak egészen s minden részletében tüzetesen kell ismernie s abban teljes jártassággal kell bírnia. Épen e végből fiatalabb s még tapasztalatlanabb tanerők nem alkalmazhatók a felsőbb osztályokban és pedig leányiskolákban különösen nem: mivel a leányok elevenebb gondolkozásuak s a tudakozódásra és kérdezgetésre inkább hajlandók! Semmi sem hat kellemetlenebbül a tanítványokra, mint a tanítónak járatlansága tantárgyának kezelésében. Ez a tanítót a nevelésre is képtelenné teszi s a tanító bizonytalansága és félénksége átragad a tanítványokra is és az egész osztály tanítóstól és tanítványostól együtt imelygős állapotba jut!

A tanítói kedv azon örömben nyilvánul, mely a tanító arczáról lesugárzik, a midőn nevelő-tanítói hivatalát végzi. A tanítói kedv a tanító lelki vidámságának a visszatükrözése, szellemi oxigén az, mely üdévé teszi az egész osztály légkörét. A jó modorú tanító vidámsága sohasem megy át az élczeskedésbe! Nem ismeri az a gúnyt, sem az ironiát, sem a csúfolkodást! Soha sem szabad a gyermeket (legkevésbé a leánygyermeket, ki különben is érzékenyebb) társai előtt a nevetés tárgyává tenni. Csak azon szabad nevetni, a mi a dologban komikus, de nem azon a személyen, a ki ezen komikumot előidézte. S ha ily esetben a legnagyobb elővigyázat mellett valamely tanuló mégis sértve érezné magát, a tanító kötelessége azt a tüskét, mely a gyermek énjét megsértette, azonnal tapintatosan eltávolítani.

A tanitói kedv egyszersmind a legbiztosabb ébresztője és fenntartója a tanulási kedvnek is s így a tanítói kedv a tanulás sikerének is egyik főbiztosítéka!

Oly kedélynyugalommal, a melyben egyszersmind erélyesség is nyilvánul, csak az erkölcsileg jellemes ember bírhat. Az ily lelki nyugalommal bíró tanító képes ugyan megütközni a tanítvány hibája felett, de haragra lobbanni nem! Gondos és elővigyázó, de nem félénk! Tartózkodik minden felindulástól s ez által fenséges kormányzója marad a fiatal seregnek. Az ő higgadt, barátságos és szinte kérő parancsában az akarat erőssége nyilvánul, mely minden ellenkezést kizár, vagy ha az mégis felmerülne, megtör!

Ezen nemes és erőteljes nyugalom ruházza fel a tanító személyét azon méltósággal és ellenállhatlan hatalommal, mely előtt minden tanítvány akaratlanul is meghajol; melynek feltétlenül szót fogad, már csak azért is, hogy azon fenséges harmoniát meg ne zavarja, mely tanítója egész lényegében nyilatkozik!

A kedélymelegség érezteti azon erkölcsi érzelmeket, melyeket a tanítás felébreszteni törekszik. Nem szabad a tanítónak sohasem megengedni, hogy az osztályban a kedély melegsége a közönyösség fagypontjára leszálljon! A kedély ezen melegsége az, mely a tanítványban az erkölcsi jellem gyümölcsét megérleli!

De valamint a nemes gyümölcs csak úgy érhetik meg, ha a

nap sugarai azt tartósan érik: úgy a tanító kedélymelegségének csak akkor lesz meg a kivánt üdvös hatása, ha avval a tanító tanítványait állandóan elárasztja!

A jóakarat végre azon önzetlen szeretetnek a kifejezése, mely a más szerencséjének az előmozdításán munkálkodik, a nélkül, hogy jótéteményeért köszönetet várna, s mely önmaga számára egyáltalában mit sem követel s tanítványait mint erkölcsi lényeket szereti s melynek legnagyobb boldogsága azok boldogításában rejlik.

És miképen nyilvánul ez a jó akarat? Nyilvánul az első sorban azon szivélyes részvétel által, melylyel tanítványainak fájdalmában és örömében osztozunk, származzanak azok akár az iskolából, akár az otthonból. Mind az iránt, a mi a gyermek szivét a tanítás folyamában érheti, legyen bárcsak egy gyönge felelet vagy egy nem sikerült irásbeli dolgozat, a tanítónak érdeklődnie kell, tanítványával együtt kell éreznie s ezt tekintet, arczkifejezés, szó és cselekedet által nyilvánítania is kell! S a ki ezt úgy igazán, őszintén tudja megcselekedni, a ki csak tanítványaiban él, és pedig nem egyesekért, hanem mindnyájáért, tekintet nélkül arra, hogy az egyik kedvesebb mint a másik, tekintet nélkül arra, hogy kiknek gyermekei, hogy milyen a külsejük, a tehetségük, hogy szegények-e vagy gazdagok, hogy milyen a viselkedésük saját magunk irányában, vagy hogy talán erkölcsileg betegek: az mutatja meg az igazi tanítói jóakaratot, az az igazi tanító!

Azon tanító, a ki jóakarattal és szeretettel munkálkodik, mindig sikerrel dolgozik, az nem veszti el sohasem béketűrését s nem esik soha sem kétségbe s erre nincs is szükség, mivel a mit akar, az meg is történik. A mag, melyet elhint, ha nem is mindjárt, de mégis kikel; mivel a szeretet olyan erő, mely a megrögzött szívben, ha egy ideig lappangva marad is, végre mégis szabaddá lesz s megindítja a legkonokabbat is!

Az itt futólagosan felemlített tulajdonságok összessége képezi a tanítói jó modort!

Hogy nem lenne lehetséges mindezen tulajdonságokat megszerezni s magukban egyesíteni, azt határozottan tagadom! Hogy

azonban ily tökéletes tanítóvá lenni nem könnyű, azt elismerem, — de lehető! És ismerek is mind a két nemű tanítók közt többeket, kik nem születtek ilyenekké, de ilyenekké lettek! — mert alkalmuk volt az itt vázolt tulajdonságokat példákból vagy tanulmányok útján megismerni s aztán megvolt az akarat és a kitartás ezeknek elsajátítására!

Vajha minél több ily jó modorú tanítója lenne az országnak s különösen leányiskoláinknak, melyekben az igazi nevelő-tanítókra talán legnagyobb szükségünk van!

Berecz Antal.

ORVOSTANI ALAPISMERETEK A LEÁNY-ISKOLÁKBAN.

Ez alatt a czím alatt egy elsőrendű franczia lapban d'Alq Lujza asszony közelebbről érdekes fejtegetéseket tett közzé. Czikkéből jónak látom a következő kivonatot közölni.

Mikor a leányok orvostani ismeretéről van szó, egy pillanatig se járjon eszünk a nőemanczipáczión. Attól merőben eltekintve, csupán a józan észre hallgatva, nem lenne nehéz a leányok számára, korukhoz, tehetségükhöz és helyzetükhöz mért orvosi tanfolyamot rendezni. Az orvostan alapfogalmai, eljárásai és kézfogásai, melyeket minden nőnek ismerni kellene, szintoly fontosak rájok nézve, mint a kötés, főzés, vagy az angol nyelv, sőt még fontosabb, mint egynémely tantárgy, pl. az állattan. Ezeket az alapismereteket három részre oszthatni.

Első a betegápolás, mely magában foglalja a sebkötözést, az életmentést s a betegeknél megtartandó általános egészségtani szabályokat. A második rész a gyógyszertani ismeretekről, az orvosi szerek elkészítéséről és alkalmazásáról szól, és a harmadik a legközönségesebb betegségek diagnozisáról, s az ellenök használt szerekről. Erre az utolsó részre felvilágosultabb ész kell, mint az előbbi kettőre, mert sokan azt vetik ellen, hogy felületes tudás miatt valaki nagyon veszélyes ballépéseket követhet el.

Ámde itt nem az orvoslás gyakorlásáról van szó, se nem az orvos mellőzéséről, hanem arról, hogy sürgős esetekben neki segítségére legyünk, vagy hogy őt távollétében pótoljuk. Ilyenkor alig van égetőbben szükséges ismeret, mint az orvosi. Ha a gyermekhalandóság elszomorítóan magas számát veszszük, ez az ismeret elengedhetetlen, patriotikus szükség. Egy-egy munkás-családban gyakran 7—8 gyermek születik, s közülök legfeljebb három ha felnőhet, és a mint sajnos, tapasztalatomból mondhatom, ennek oka

szintúgy az anyák tudatlansága, mint a dajkák közönyössége, kegyetlensége és hitványsága. Hányszor megtörténik, hogy az orvos már későn jön, vagy azzal vádolják, hogy csalatkozott, nem ismerte fel a betegséget, holott a főbaj az volt, hogy nem bírták neki a bajt megmagyarázni s rendeletét megérteni.

Vegyük csak azt a munkás vagy paraszt nőt, kinek gyermeke bronchitisbe, vagy férje lázba esett, s képzeljük, hogy ha a közkórházi orvoshoz fordul, vagy ha a városból kell a falura orvost vitetnie: hány óráig kell várakoznia, míg az orvost láthatja. És ez alatt a hosszú idő alatt semmit sem tehet a baj csillapítására, vagy növekedése meggátlására. Az iskolában tanult ugyan az Árpádházi és Anjou-királyokról, sőt talán a római császárokról is, de senki sem tanította rá, hogy miként kell egy eltört csontot bekötözni, a lázat megmérni, egy mustár-tapaszt föltenni, vagy egy érkelést kinyomni. Az orvos eljön, megteszi a rendelést, s vajjon az anya végre is tudja hajtani? Rendszerint a szomszédasszonyhoz megy, a ki talán tapasztaltabb, de korlátoltabb elméjű s hozzá még babonás is. És a városban még hagyján, de falun? Ott igazán teméntelen hasznát venné a jómódú asszony az orvosi ismereteknek nem csak a saját családjában, hanem a szegények kunyhóiban is. Mi van a világon emberibb szolgálat, mint a fájdalom csillapítása, a betegség gyógyítása vagy az egészség helyreállítása. Valóban nincs az a kincs, mi felérne a maga idejében alkalmazott ápolással.

Mennyi pótolhatatlan veszteségnek vehetnők elejét az orvostan alapelveinek népszerűsítésével, s a családok körében forgalomba hozásával! Hiszen az orvosszer helytelen alkalmazása, az orvosi rendelet félremagyarázása száz eset közül kilenczvenkilenczben vastag tudatlanságból származik. Rossz trefának tartjuk azt az adomát, hogy a paraszt ember elnyeli a tapaszt, a helyett, hogy gyomrára tegye; de hát nincs-e akárhány leány, a ki minden értelmessége és jól neveltsége mellett is, ha férjhez megy s családja lesz, és mint olyan, gyermekei életéért felelős: még fogalma sincs, hogyan kell a kisdedet bepólyázni; vagy hogy mi a különbség a decoctio és a felöntés közt? Ha pedig váratlan veszély áll elé, az asszonyok rendszerint sírnak-rínak s kapkodásukkal ügyetlenségre ügyetlen-

séget halmoznak, s a helyzetet csak nehezítik, a helyett hogy könynyítenék; tehetetlenségök tudatában töprengenek, ingadoznak, fejöket vesztik, s kétségbeesésökben rendszerint a legszánalmasabb fonákságra vetemednek.

A tudás bizonyossága önbizalommal tölt el. A helyett, hogy a körülmények szeszélyére bíznók magunkat, mely drága áron szokott tájékoztatni, nem okosabb dolog-e a tájékozódást idejekorán megszerezni?

Hogy az orvostani alapismeretek tanulmányát nem sokan pártolják, annak oka főként abban áll, hogy az emberek hiuságának nem igen kedvez. Pedig, ha egy úri nő társalgásába vegytani vagy kisérleti természettani kifejezéseket sző, még meg is bámulják. Hiszen háztartástant úgy is tanulnak a leányok, a vegykonyha készítményei nem egészíthetnék-e ki a rendes konyhatartás fogásait? Igaz, hogy az orvostan az elmének sok szomorú és visszataszító képet mutat, s természetünk sok szenvedésére emlékeztet; az is igaz, hogy a betegápolás az asszonyt eltartóztatja a színháztól, báltól és egyéb mulatságoktól, és mégis helyes, sőt illő dolog az ifjú nőknek az orvostani ismeretekre szert tenni, mert avagy vigasztalni, enyhíteni, azaz szeretni, az erkölcsi és testi sebeket kötözni nem a nő igazi hivatása-e ezen a földön? A férfi katonának, a nő betegápolónak született.

Egy jószívű nő betegeit soha sem hagyja cselédeire. Legalább a régiek így tettek; az ifjabbak azonban ezt a jó szokást elhagyva, megelégesznek egy-egy látogatással, és egy kis jó tanácscsal. Úgy fogják fel a dolgot, hogy a cselédség tudja, a mit ők nem tudnak, s így hadd szolgáljon helyettök a háztáj betegei mellett. Aztán ha észreveszik, hogy az orvosság rosszul volt alkalmazva, hogy az üvegeket összecserélték, a cselédeket vagy a betegápolót okolják; az volt az ügyetlen, az volt a hanyag, a háládatlan, a közönyös; de maguknak nem vallják be, hogy az ő kezökre bízott drága egészség iránt mégis csak jobban kellett volna érdeklődniök, mint a cselédeknek. Elhagytuk, magunk hagytuk el kötelességeinket, s másokat hordunk le, hogy az övéiket elhanyagolják.

Az az értelmes nő, ki magát nélkülözhetetlenné teszi a ház-

ban, kezében tartja a háztartást s nem ad alkalmat a cselédségnek, hogy őt helyettesítse: oly becses befolyásra tesz szert, melyet az idő csak öregbít. Hányan vannak az asszonyok közt, kik elpanaszolják, hogy hitvestársi helyüket mások foglalták el, s nem jut eszükbe, hogy élvezet után futkosva, épen ők hagyták el az övéket s nekik tetszett lerázni azt a terhet, melyet a természet az ő vállaikra tett.

Nem nagy fejtörés kell annak a belátására, hogy az orvostan lényegében házias tudomány, mindennapi használatra való, és bármely társadalmi helyzetben levő nőre nézve sokkal praktikusabb. mint a csillagászat, a természettan, a vegytan, a melyekkel való megismerkedés lehet érdekes és mulattató azokra nézve, kiknek van elég szabad idejök megtanulásukra, s ha nem ártanak vele annak a studiumnak, melyet sorsunknál fogva mindenekelőtt kötelesek vagyunk megtanulni és tudni.

Eddig tart Mme d'Alq fejtegetése, melyet felesleges bővebb megjegyzésekkel kisérni. Támogatására csupán egy elismert tekintély, dr. Symonds szavaira hivatkozom, ki az orvosi pálya nyilvános becsüléséről tartott felolvasásában nyomatékkal hangsúlyozza az orvosnál a *tapintatot,* mely «eldönteti vele, hogy ha két gyógyítás-mód közül az egyik tíz eset közül nyolczban bevált s a másik csak kettőben, mégis a kéznél levő esetben inkább ez utóbbit használja, mint az előbbit. Ez a tulajdonság az elhatározás gyorsaságával egyetemben, valamint az, hogy az elméletet egy időre felfüggeszsze: természetes adomány, vagy oly ügyesség, melyet semmiféle tudomány nem adhat. Ezek a józan észhez tartoznak, s azt a közös alapot alkotják, melyen az ügyes gyakorló orvos, a jóravaló dajka, és az értelmes asszony egymással találkozva, a beteg megmentésére szerencsésen közreműködhetnek». A Mme d'Alq sürgette orvostani készültség voltaképen csak kibővítése dr. Symonds emlegette természetes adománynak, melylyel a nőket bőkezűleg bocsátotta el a természet, s így indítványa azért is méltó a megfontolásra, mert a hangsúlyozott előismereteket könnyen és természetesen hozzácsatolhatni az egészségtanhoz.

Felméri Lajos.

A KÖTELESSÉGÉRZET FEJLESZTÉSE A LEÁNY-ISKOLÁKBAN.*

T. szakosztály! A t. szakosztály még emlékezni fog reá, hogy György Aladár úr indítványára még a múlt évben feladatommá tétetett a leánykereskedelmi iskolákról e helyen értekezést tartani. A mint azonban az elvállalt feladat megoldásához, kötelességem teljesítéséhez fogtam, arra a meggyőződésre kellett jönnöm, hogy önként vállalt kötelességem teljesítéséhez kevés a tapasztalatom, kevés az erőm. És épen azért arra kell a t. szakosztályt — bár szégyenkezve — kérnem, mentsen fel adott igéretem teljesítésének kötelezettsége alól.

Felmentenek szívesen, — tudom; de az én lelkemnek a kötelességmulasztás által felzavart egyensúlya nem áll oly könnyen helyre. Elmélkedő természetű s kissé érzékeny is vagyok, abból a fajtából, a kik «könnyen a lelkükre vesznek valamit»; nem maradt tehát mélyebb hatás nélkül reám kötelességmulasztásom miatt az elébb kiállott szégyenkedés, pironkodás meg az azt megelőző sikertelen kísérletek egész sora. Eddig nem ismert erővel támadnak fel lelkemben a kötelességről valaha hallott, olvasott vagy alkotott ítéletek, s mintegy kényszerítenek rá, hogy velük foglalkozzam, vonatkoztassam őket, mint lelkem belvilágát a külvilágra és vizsgáljam hatásukat, ne csak magamra, hanem másokra, egész társadalmi életünkre is.

S minél inkább belemélyedek a vizsgálódásba, elmélkedésbe, annál szívesebben foglalkozom vizsgálódásom tárgyával; annál világosabban látom, hogy a kötelesség nem teljesítése nem csak

* Felolvastatott a «Mária-Dorothea egyesület» tanítónői szakosztályának január hó 19-én tartott ülésében.

nekem okozott ez alkalommal keserű érzelmeket, hanem az emberek boldogságára és boldogtalanságára egyáltalában döntő fontosságú. Rájövök, hogy sok bajnak, szerencsétlenségnek, sok nyomornak és boldogtalanságnak a kötelességmulasztás az oka; míg ellenben a kötelességteljesítés édes, megnyugtató érzése gyakran az egyedüli, a mi az élet küzdelmeihez erőt ad, lelkünket felemeli, megvigasztalja, a méltánytalanságot, félreismerést és igazságtalan itéleteket elviselni képesít. Nem messze kell keresnem; az élet lépten-nyomon elém tárja azokat a példákat, melyek állításaim igazságára világot vetnek. Az a sok megtört lélek, kik belefáradva az élet küzdelmeibe, önkezükkel vetnek véget életüknek, az a sok tönkrement, elzüllött család, azok a rosszul nevelt rosszrahajló csemeték, kik megkeserítik szülőik életét, s szomorú színben tűntetik fel társadalmunk jövőjét: nem a kötelességmulasztásnak, a kötelességérzet hiányának áldozatai-e?

Nem sóhajtok fel az öregekkel, hogy «nem így volt hajdanában», mert biztos adataim arra, hogy voltak-e és sokan voltak-e hajdan kötelességmulasztó emberek, valóban nincsenek. A történelem — tudjuk — leginkább csak azon nagy emberek neveit őrzi meg kegyeletünk számára, kik kötelességteljesítésükkel kitűntek s mint követésre méltó példák állanak előttünk. De ha nem merem is állítani, hogy *korunkban meglazult a kötelességérzet*, kétségtelennek tartom, hogy a társadalom ezerféle átalakulása folytán mind nehezebbé váló *megélhetés*, a *létért való küzdelem* napjainkban *igen erős kötelességérzetet követel attól, ki e küzdelemben győztes akar maradni.* Mivel pedig a kötelességérzetet azon nagy és nemes emberi tulajdonságok egyikének ismerem, melyet nevelés által fejleszteni, tökéletesíteni lehet: fontos, sőt elkerülhetetlenül szükséges dolognak tartom, hogy a szülők és nevelők a kötelességérzet fejlesztésének szükségességével és módszerével foglalkozzanak.

Tehát nem a saját itéletem helyességébe vetett hitem, hanem ama nagy jelentőség, melyet a nevelésben és társadalmi életünk javításában a kötelességérzet fejlesztésének tulajdonítok, bátorít fel arra, hogy követve a kötelességmulasztásom által felidézett eszmemenetet, a t. szakosztály előtt — cserében a női kereskedelmi isko-

lákról megírni elmulasztott értekezésért — a kötelességérzet fejlesztésről írt elmélkedéssel álljak elő. Nem hiszem, hogy ez az elmélkedés megjavítná, meggyógyíthatná a társadalmi bajokat; arra a legtökéletesebb elmélkedés sem képes; de tudom, hogy sok itt a tenni való, s lehetséges, hogy ha szíves figyelmükkel megajándékoznak, az eddiginél nagyobb mértékben ébred fel érdeklődésük e szép nevelési feladat iránt. S ki tudja, ha vállvetve munkálkodunk a leányiskoláknál a kötelességérzet fejlesztésében s másokat is hasonló eljárásra buzdítunk, nem jön-e majd hazánkra, nemzetünkre egy jobb kor, mely után — a költő szerint is, szíveink szerint is — «buzgó imádság epedez mindnyájunk ajakán!»

Első pillanatra talán túlzottnak tűnhetik fel az az állítás, hogy a kötelességérzet fejlődése egy *jobb kor* hajnalhasadását jelenti. De figyeljük meg csak egy kötelességét ismerő és szerető férfi vagy még inkább egy ilyen nő életét és hatását környezetére: s emez állítás igazságában kételkedni nem fogunk. Mert az emberi *kötelesség* fogalma tulajdonképen egy jelentőségű azzal, a mit embertársainkért és önmagunkért tenni tartozunk. Mily ideális élet, mily tökéletes boldogság volna, ha mindenki ismerné, tudná és akarná leróni mások iránt való tartozásait. Nem volna akkor honáruló, nem háladatlan gyermek és hanyag szülő, szeretetlen testvér, csalfa barát, s nem volna ridegszívű gazdag és írigy szegény!

Csakhogy a kötelességérzet nem születik velünk, nem alaptehetsége lelkünknek; hanem csupán egy szép nemes hajtása, mely a lélek összhangzatos míveléséből fakad s elcsenevész, elsatnyúl, a mint az életet adó gyökérszálak — akár az ismeret, akár az érzés, akár az akarat — hibásan, aránytalanúl fejlődnek vagy fejletlenek maradnak. Azért a kötelességérzet fejlesztésére nem elég csak egyes alkalmakkor, csak egy bizonyos korban hatni, hanem egész nevelési eljárásunkkal arra kell törekedni, hogy megadjuk a léleknek azt az összhangzatos fejlettséget, a melynek legnemesebb nyilatkozása épen a *kötelességérzet*, a *kötelességszeretet*.

Megszoktuk kötelességeinket két csoportra osztani ú. m.: *természetes kötelességekre*, vagy is azokra, melyeket mindjárt születésünk alkalmával a természet ruház reánk és *elvállalt* vagy *hivatásbeli*

kötelességekre, melyeket felnövén életkörülményeink hatása alatt értelmes elmével magunk választunk magunknak. Világos dolog, hogy a nevelésnek első sorban a természetes kötelességek teljesítésére kell a növendéket képesíteni, de az is kétségtelen, hogy csak félig van befejezve a nevelés munkája, ha az elvállalt kötelességek teljesítésére a növendéket elő nem készítette.

A természetes kötelességek egész sorozatát magába öleli a keresztény vallás emez alaptétele: «szeresd felebarátodat»; s ki tagadná, hogy a szeretet nemes virágainak legdúsabban termő talaja a szülői szeretet. A gyenge gyermeki lélek olvadó viaszként alakúl s durva vagy gyöngéd minták lenyomatait őrzi meg környezetének hatásai szerint. A mely gyermek bölcsője felett szerető gond virasztott, a mely eszmélő lélek első képzeteit nyájas mosoly, rokonszenves indulatoktól áthatott hangok és gyöngéd kezek dédelgetései képezik: annak lelkében e hatások viszhangjaként *szeretet* fakad, mely elnyomja embertársaink iránt való kötelességeink leghatalmasabb ellenségét: az önzést. A mely gyermek ellenben szeretetlen és durva környezetben éli első napjait, s első benyomásai rideg hang ütleg és másokra nézve alkalmatlan s fölösleges voltának érzete: annak lelkében elkeseredés és gyülölet tenyész, s az elnyomott semmibe vett egyéniségben teljes erővel kel életre az önzés, hogy meggátolja a kötelességszeretet kifejlődését.

Ezért az első teendője a nevelésnek, ha a kötelességérzetet akarja a gyermeki lélekben kifejleszteni: a gyermek kedélyvilágának, a gyermek szívének képzése. Első, de nem az egyedüli. Nem elég kötelességeinket csak szeretni, tudni kell azokat elvégezni is, s hogy ezt tehessük, tudni kell önmagunkat, vágyainkat leküzdeni. Nem elég embertársaink iránt csupán jóindulatot érezni, hanem értük fáradni, dolgozni is kell. Önmagunk leküzdésére, cselekvésre, munkára azonban csak gyakorlás vezet, s a nevelés csak akaró tehetségünk mívelésével, az engedelmesség és önuralomra való szoktatással s cselekvési képességünk gyakorlására való buzdítással képesíthet bennünket erre. Mikor a testet kitartóvá, ügyessé és munkabiróvá edzeni igyekezünk, mikor kis gyermekeink ügyetlen kezébe, kézimunkát és tollat, portörlőt és főzőkanalat adunk és megkivánjuk

tőlük, hogy a reábizottakat pontosan és híven teljesítsék, s mikor szeretettel jutalmazzuk szeretetüknek nyilvánulásait: nem arra készítjük-e elő, hogy egykor kötelességeiket híven tudják teljesíteni?

Csakhogy a kötelesség teljesítésének öntudatosnak kell lennie; kötelességeink helyes felfogása s az azok teljesítéséből és elhanyagolásából eredő haszon és kár pontos ismerete nélkül nem lehetünk kitartók a kötelességteljesítésben, önmegtagadók a türelemben, önfeláldozók a szeretetben. Azért az érzés és akarat mívelése mellett az értelem fejlesztése itt is, mint minden nevelési czél elérésében elkerülhetetlenül szükséges. Szükséges azonban nem csupán az, hogy az elmét ismeretek közlése által míveltebbé, élesebbé, csiszoltabbá tegyük; de hogy a fejledező értelmet az emberi kötelességek teljesítésének fontosságára irányozzuk, a leendő emberrel kötelességeit megismertessük, neki a kötelességteljesítés módját megmutassuk, a kötelességteljesítésre segítő eszközöket kezébe adjuk, s végre a kötelességteljesítés lélekemelő példáinak bemutatása által őt is hasonló eljárásra buzdítsuk.

Könnyen levonhatjuk ezekből azt a következtetést, hogy míg a természetes kötelességek teljesítésére nevelni a szív és akarat képzése által inkább a szülőiház van hivatva, addig a hivatásbeli kötelességekre való előkészítés s erre az oktatás által való képesítés az iskola feladata. Nem akarom elvitatni, kétségtelenül hat — és kell is hogy hasson — az iskola a szív és akarat képzése által is a kötelességérzet fejlesztésére. Hiszen már az esztetikai és erkölcsi érzelmek ápolása által is fogékonyabbá teszi a gyermeki lelket a gyöngéd, nemes érzelmekre; s a szabályszerű elfoglaltság, a tanulás elé gördülő akadályok leküzdése, a rend és fegyelem által kiváló mértékben hat az akaratra is. Ép így nem lehetne a szülőiház hatását az értelemfejlesztés és irányzás tekintetében semmibe venni. De még is azt hiszem, hogy az iskolának legfőbb hatása ama tudatos értelmi képzésben összpontosúl, a melylyel az iskola a kötelességteljesítés útját megvilágítja. Mert meg kell világítania, ha igaznak tartja, hogy nem az iskolának, hanem az életnek kell nevelnie.

És úgy tetszik nekem, mintha leányiskoláink e tekintetben sok kivánni valót mutatnának fel. Talán azon sok oldalról hallott

panasz hatása alatt hiszem ezt, mely leányiskoláinkat azzal vádolja, hogy nem nevelnek eléggé az életnek, hogy elszoktatják a leányokat a családtól; a minek következménye az, hogy az iskolát, végzett leányok, únják és röstelik a házi munkát, hogy csak regényolvasás, színház, társasmulatság és bál adnak nekik élvezetet, csak ismereteik fitogtatása ad nekik örömet. Innen van, hogy ismereteik magaslatáról félvállról nézik szűkebb ismeretkörrel biró szülőiket, s gőgös elbizakodással utasítják vissza a tapasztaltabbak tanácsait s tiporják lábbal a szerénységet! De minek folytassam a sort. Ismerik és jogos felháborodással utasítják vissza e túlzott vádakat kegyetek is, a mint magamban én is visszautasítom, mert tudom, hogy ez nem lehet a tanítás, a mívelődés hatása; ez csak a nevelés hiánya lehet. És e kinövések olyan iskolák hajtásai csupán, melyek rosszúl nevelnek, vagy nem is nevelnek s a nevelést teljesen a szülők feladatának tekintik; s olyan szülők gyermekeinél találhatók fel leginkább, kik nevelési kötelességüket is teljesen az iskolára hárítják. *Ezek* a szülők és az iskolák kötelességmulasztásának áldozatai.

Nem! ezek a vádak nem igazak; legalább nem egész terjedelmükben azok. De — magunk között vagyunk, legyünk őszinték — egy kis részben, mintha mégis közel járnának az igazsághoz. Mintha tartanunk kellene attól, hogy neveltjeinkből nem lesznek olyan matronák, mint a kikre gyermekkorunkból olyan nagy hálával, tisztelettel, kegyelettel emlékezünk vissza. Mert úgy-e mindnyájan emlékezünk rájuk? vonásaikat nem megöregíteni csak megdicsőíteni tudta az idő; s szelíd hangjuk még viszhangzik — nem füleinkben többé, — hanem szíveinkben. Igaz, hogy ez nem csupán a leányiskolák hibája, de az is igaz, hogy leányiskoláink általában nem eléggé *leányiskolák;* nem *azért,* nem *abból a czélból* tanítják a leányokat ismeretekre, hogy ismereteik magaslatáról annál inkább megszerethessék kötelességeiket. Pedig a leányiskolák tantárgyait lehetőleg mind ilyen vonatkozásokkal, ilyen szellemtől áthatottan kellene tanítani, s a magasabb osztályokba járó leánykákkal a női kötelességek teljesítéséről tervszerűen vezetett beszélgetéseket kellene vinni. Hogy ez nem történik, vagy legalább nem mindenütt történik így, az nem a szervezet hibája. Minden leányiskolai tan-

tervben ki van mondva, hogy ezt és amazt a tantárgyat a női kedélyvilágnak megfelelőleg, a női foglalkozások tekintetbe vételével kell tanítani. Sőt a felsőbb fokú leányiskolák tantervébe a női foglalkozásokra, a női hivatásra való előkészítés czéljából az egészségtan, a neveléstan és gazdaságtan a rendes tantárgyak közé vannak felvéve. S valóban ezen tárgyak tanításánál bő alkalom kinálkozik a leányokkal élethivatásukkal járó kötelességeiket megismertetni és velük azokat megszerettetni.

De sajnos, a valóságban, ezen alkalmakat nem használjuk fel eléggé! Ezen állításom igazolására felemlíthetem első sorban azt a tényt, hogy az egészségtant, ott a hol tanítják, orvos által taníttatják. Pedig az egészségtan, sok tekintetben, kényes tantárgy; vagy tudatlanságban kell hagynunk a leánykát sok, saját egészségére és a testi nevelésre fontos elv tekintetében, vagy bele kell nyugodnunk, hogy ezeket férfitől hallja, habár ennek reá nézve kedvezőtlen pedagógiai hatásáról meg vagyunk győződve. De ennél a tárgyi bizonyítéknál nagyobb fontosságú előttem néhány alanyi megfigyelésem. Egy leányiskolai igazgató pl. velem a gazdaságtan és háztartástan tanításáról beszélgetve, a következőket mondta: «Szerintem nevetséges az egész tárgy; én éveken keresztül törekszem a tanítványaimat a magasabb gondolkodásra vezetni s őket arra szoktatni, hogy magasabb szempontból ítéljenek meg valamit: s az utolsó osztályban aztán előállanak nekem a portörölgetéssel, káposztabesavanyítással stb.»

Egy másik igazgató bírálván a gazdaságtan tantervét, így ír egy elterjedt folyóiratban: «Részben frázis, részben az egészségtan körébe tartozó dolgok. Jövedelem, szükséges és szükségtelen kiadások, takarékosság, fontossága stb., stb., mind megannyi fejezetczímek lennének, de minden felesleges sallang nélkül egy fejezetben is letárgyalhatók — — az általános érdekű dolgok a vegytan körébe úgy is fel vannak véve s a végén előforduló frázisokra nézve csak azt kérdem, hogy mit beszéljen az ember a 13 éves leányoknak a házi tűzhely szentségéről?» Legjobb volna szerinte e tárgy helyett természettant tanítani. Egy másik igazgató meg azt tartott előttem nevetségesnek, hogy ő a leánykáknak női és anyai kötelességekről

beszéljen s a jutalmazás és büntetés színfalai mögé bepillantani engedje a 14—15 éves növendéket, ki még maga is, mint nevelendő egyén a jutalmazásra és büntetésre szorúl.

Ime, ilyenféle tapasztalataim győztek meg engem arról, hogy a leányiskolák, daczára a tantervek idevágó intézkedéseinek, a kötelességérzet fejlesztésére nézve nem tesznek eleget. Egyesek helytelen egyéni felfogásából ered a hiba; belátom. De a hiba meg van, s nekünk tanítóknőknek, kik e hibát látjuk és érezzük: rajta kell lennünk, hogy ezen segítsünk. A legelső teendőnk volna, hogy igyekezzünk a felsőbb osztályokban tantárgyak tanításához jutni és igyekezzünk azon tárgyakat, melyek által leginkább hathatunk a kötelességérzet fejlesztésére, kezeink közé hódítani. A kézimunka már a mienk; s ki tagadná, hogy a kézimunka tanítása által és tanítása közben is üdvös tevékenységet fejthetünk ki e részben. Képezzük magunkat, hogy vállalkozhassunk az egészségtan, neveléstan és gazdaságtan tanítására is, mert pedagógiai és hasznossági tekintetek kívánják, hogy e tárgyak női kezekben legyenek.

Az nem fogja a leánykák gyöngédségi érzetét sérteni, ha a helytelen és czélszerűtlen öltözködés, a gyermek-fürdetés és pólyázás részleteiről *mi* beszélünk velük; s nekünk nem lesz *frázis* a házitűzhely szentségéről, nem lesz *nevetséges* a női kötelességekről beszélni. És szeretettel beszélve e dolgokról, szeretetet ébreszthetünk irántuk tanítványaink lelkében. Saját tapasztalatomból mondhatom, hogy mély és erős megindulást tanusítanak a leánykák mindannyiszor, valahányszor a család, a haza és társadalom iránt való kötelességeinkről beszélek velük. Valóban élvezet látni, hogy csillan fel szemükben a lelkesedés lángja s mint kél szívükben vágy mások boldogságáért fáradni s hasznos tagja lenni ez által a társadalomnak. S ha így a szívet megnyertük a *kötelességszeretetnek*, nem remélhetjük-e, hogy az akaratot is meghódíthatjuk a *kötelességteljesítésnek?*... A magam részéről különösen kedvező hatását tapasztaltam annak, ha a kötelesség teljesítés megkapó példáit tártam fiatal tanítványaim elé. A legszívesebben fogadott ilyen példák közül felemlítem először Carlylené történetét. E nő mint ünnepelt, tanúlt, művelt fiatal leány, egy híres ember neje óhajtott lenni,

hogy munkájában segítője, hírnevének osztályosa lehessen. Carlyle a nagy történetíró vette nőül s így beteljesedtek legszebb álmai; de csak hamar be kellett látnia, hogy nem ilyennek képzelte az életet egy híres férj oldala mellett. Carlyle teljességgel nem kívánta, hogy neje részt vegyen írói gondjaiban, segítője legyen munkájában. Háboríttatlanúl, nyugodtan és kényelmesen kívánt dolgozni s ezért visszavonúlt nejének egy kis, minden emberi lakástól távol fekvő pusztai birtokára, hol nejének kellett őt teljesen mindennel kiszolgálni. A kényeztetésben nevelkedett fiatal nőnek kellett az egész házat rendben tartani, söpörni, súrolni, főzni, kenyeret sütni. De midőn már csaknem összeroskadt a munkában, új erőt adott neki az a gondolat: hogy kötelességét teljesíti. «Megfogadtam — úgy mond — hogy hű segítő társa leszek egész életemben; megszeghetem-e fogadásomat, csupán azért, mert ő másként kívánja használni segítségemet, mint a hogy én gondoltam?» Nem is szegte meg e fogadást haláláig, s oly nagy mértékben sikerült kivívnia férje tiszteletét és háláját, hogy ez őt teljesen kárpótolta szétfoszlott, nem valósult ábrándjaiért.

Egy másik kedvencz példánk L. Erzsébet története. Ez 15 éves fiatal leány volt, mikor édes anyja halálos ágyán reá bízta kis, négy éves mostohaöcscsét, Dénest. Erzsike, anyja halála után, maga vezette mostoha atyja háztartását és nevelte, tanítgatta kis mostoha testvérét; a mire annál inkább szükség volt, mert az atya teljességgel nem törődött velük. Mindamellett minden jól ment volna, ha Erzsike mostoha atyja újra meg nem nősül. A gőgös, pazarló és szívtelen asszony, ki a két árva édes anyját lett volna hivatva pótolni, gyűlölte a finom érzésű fiatal leányt és sok kínos órát szerzett neki. A rokonok meg akarták Erzsikét szenvedéseitől szabadítani s kérvekérték, hogy menjen hozzájuk, sőt egy vagyontalan, de művelt, munkás ifjú nőül is kérte, de ő a menekülésre szolgáló kedvező alkalmakat mindig állhatatosan visszautasította, csak hogy kis testvérét, — kivel senki sem törődött rajta kívül — ígéretéhez képest ápolhassa, nevelhesse. Meglehetősen örömtelen volt egész fiatalsága, de boldog volt, mert anyjának tett fogadását megtarthatta s öcscsét derék emberré nevelhette. S agg napjaiban még a szeretet fénye is

derült életére, mert azokat háladatos öcscse szerető családi körében élte le.

De minek folytassam e példák sorát; a történelem, a tapasztalat meg a találékonyság még megfelelőbbeket is szolgáltathatnak azoknak, kik igazán hatni akarnak ez irányban tanítványaikra. Csak azt óhajtam még felemlíteni, hogy nekünk tanítónőknek inkább van alkalmunk tanítványaink kötelességérzetére hatni, mint férfi collegáinknak. Hathatunk reájuk — a mi pedig főfontosságú — még saját példánk által is. És azt hiszem, hasznosságunk és nélkülözhetetlenségünk súlypontja a leányok iskolai nevelését illetőleg épen ebben fekszik. A ki tudja, mily örömest utánozzák a leánykák szeretett tanítónőiket lényegtelen dolgokban is, az nem kételkedhetik abban, hogy az a lelkesülés, az a szeretet és az a pontosság, melylyel kötelességeinket az *iskolában* és az *iskolán kívül a családban* teljesítjük: magával ragadja kis szemlélő közönségünket. Taníthatják a férfi tanárok az összes ismeretekre, s elismerem, nagyobb sikerrel is taníthatják a leányokat mint mi; de hogy milyen nők legyenek, hogy miképen teljesíthetik kötelességeiket: arra csak mi taníthatjuk meg őket, azt csak mi mutathatjuk meg nekik. És épen ezért kell nekünk tanítónőknek kétszeresen nemesnek és fontosnak tekintenünk hivatásunkat s azért kell minden lehető eszközt felhasználunk a nehézségek leküzdésére és hivatásunk minél tökéletesebb betöltésére. Megmondjam-e, hogy a leghatásosabb két eszköz erre az *önképzés* és a — *kötelességszeretet?*

És most még egyet. Ha valaha bővebben akarnák magukat tájékozni azokban a dolgokban, a melyekre én most csak rámutathattam, a melyeket én csak vázolhattam: ajánlom a figyelmükbe *Smilesnak* nagy becsű műveit a «*Jellem*»-ről és «*Kötelesség*»-ről, melyek most már K. Tóth Kálmán jeles fordításában magyarúl is megjelentek, meg egy kis franczia műnek, *Marion Henri* művének átdolgozását, melyet «Az ember kötelességei és jogai» czímmel Péterfy Dénes ültetett át irodalmunkba. Ajánlom e műveknek az ifjúsági iratok jegyzékébe való fölvételét is.

Sebestyénné Stetina Ilona.

NÉPOKTATÁSUNK ÁLLAPOTA 1887-BEN.*

A magyar közoktatásügy állapotáról szóló legújabb miniszteri jelentés a múlt év végén jelent meg két terjedelmes kötetben. E kötetek elseje a népiskolákkal, másodika a közép- és felső-iskolákkal, meg a szakiskolákkal, továbbá az emberbaráti és közművelődési intézetekkel foglalkozik. A népoktatásügyet tárgyaló kötet, a régebbi gyakorlat szerint, összehasonlítólag közli a statisztikai adatokat; az 1887-iki állapotokat ugyanis folytonosan egybeveti a 3 év előttiekkel, t. i. az 1884-kiekkel, másrészt az 1869-iki, vagyis a népoktatási törvény meghozását követő évi adatokkal. Érdekes képet nyújt tehát e kötet arról, hová fejlődött népoktatásunk ügye, csekély kezdetből, az utóbbi 18 év alatt; feltünteti, hogy a rohamos haladás inkább ez időszak elejére esik; de azért az utóbbi években is folytonos a fejlődés, mely most már nem annyira a külső terjeszkedésben, mint inkább a belső megerősítésben nyilvánul. E kötet külső kiállításában az az újítás történt, hogy a fontosabb számadatok világosabb áttekinthetését a könyvbe iktatott térképecskék könnyítik meg. A jelen kötet 8 ilyen térképet tartalmaz, mindegyik Magyarország térképe, mely a megyék szerint van beosztva, s mindegyik megye határvonalai közé be van írva az az arányszám, mely a feltüntetendő állapotot jelzi. E térképek kétségkívül megkönnyítik az áttekintést, de egyik-másik esetben még világosabb volna graphikus ábrákon tüntetni fel az egyes törvényhatóságok viszonyait, mert ezt más országok, pl. Franciaország, Anglia és É.-Amerika hasonlónemű kimutatásaiban láthatjuk.

Az alább következőkben e jelentésnek leginkább a népoktatási részéből közöljük a legfontosabb adatokat és nyilatkozatokat.

* A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszternek a «Közoktatás állapotáról szóló XVII. Jelentése» nyomán.

I.

A népiskolai oktatásról szóló szakasz bevezetésében mindenekelőtt hangoztatja a jelentés a *takarékosság elvét*, melyet itt is, mint az államkormányzat egyéb ágaiban, szigorúan foganatosítani kellett. A kiadások megszoríttattak, s a kormány törekvése csak az lehetett, hogy a már megkezdett intézményeket az államkincstár újabbi megterhelése nélkül tovább fejleszthesse. A viszonyok kényszerítése következtében nagyobb szigorúságot kellett alkalmazni az elemi népiskolák könyvtárainak és gyűjteményeinek dotációjánál, a taneszközök és iskolai könyvek adományozásánál, a tanító-egyesületi gyűlésekre menő tanítók napidíjainak engedélyezésénél. Másrészt azonban intézkedés történt arra nézve, hogy a községi iskolák államsegélyéből mindenekelőtt a tanítók illetményeit fizessék ki.

Minthogy a népiskolákban a *rossz tankönyvek* gombamódra elszaporodtak: ezen baj elhárítása is élénken foglalkoztatta tanügyi kormányunkat. Ezért az 1886. évi szept. 8-án kelt rendelet újból kimondta, hogy az állami, községi, társulati és magán elemi- és felső népiskolákban, polgári iskolákban, alsófokú ipar- és kereskedelmi iskolákban csakis az állam által kiadott, vagy miniszterileg engedélyezett iskolai könyvek és tanítási eszközök használhatók; továbbá elrendelte, hogy a használatban levő nem engedélyezett iskolai könyveket és eszközöket bírálat és engedélyezés végett a miniszteriumhoz kell fölterjeszteni. Ennek következtében 973 kötet terjesztetett be, melyeket az orsz. közoktatási tanács már meg is bírált s az engedélyezendő könyvek jegyzékét a közelebbi időben ki is fogja adni a miniszterium. Ezen intézkedés szükséges voltát eléggé bizonyítja az az eredmény, hogy egyes szakokból a könyveknek felénél többet vissza kellett utasítani, más szakban meg ajánlható könyvet egyáltalában nem is találtak.

A felsőbb leányoktatás ügyében is jótékony reformok eszközöltettek ez évben. A polgári- és felsőbb leányiskolák új tantervet kaptak, mely a tanítandó anyagot szorosan a női hivatáshoz s a leánynövendékek sajátlagos természetéhez szabja. A felsőbb leányiskolák továbbá a helyi körülményekhez képest első- és másodren-

dűekre osztattak, amazok 6, emezek 4 osztályúak lévén. Ezen új intézkedés egyszersmind szorosabb kapcsolatba hozta egymással a felsőbb leányiskolákat, polgári leányiskolákat és tanítónőképezdéket. A polgári leányiskolák lényegileg csak abban különböznek a másodrendű felsőbb leányiskoláktól, hogy bennök a franczia nyelv, mint rendes tárgy, nem szerepel. Tehát a polgári leányiskolát végzett növendék, ha a franczia nyelvből vizsgálatot tesz le, átléphet a felsőbb leányiskola felső osztályaiba. És minthogy a felsőbb leányiskola VI-ik osztályában a nevelés- és módszertant is tanítják: ezen iskola növendékei az elemi isk. tanítónőképezde III. osztályába léphetnek be.

Az állami tanítónőképezdékbe való fölvétel, s ugyanott a képesítő-vizsgálat letevése szigorúbbá lett. Ezen intézetekben a felvételi vizsgálatra csak oly, 14 évet már túlhaladt leányok bocsáthatók, a kik felső népiskolát, vagy polg. leányiskolát végeztek. Képesítő-vizsgálatra 18-ik éve betöltése előtt senki sem bocsátható, s a magán úton készültek igazolni tartoznak, hogy egy évig már tanítással foglalkoztak.

II.

A jelentés örvendetesen konstatálja, hogy a *tankötelesek* arányszáma, egybevetve az ország lakosságáéval, folyvást emelkedő arányt mutat. Míg az 1881-i népszámláláskor ezer lakos közt csak 154·4 tanköteles gyermek találtatott: már az 1885-ik évi, tehát legutolsó fölvételkor majdnem 173 egyén tartozott (1000 lakos közül) a tankötelesek 9 korosztályába; a növekedés tehát valamivel több, mint 16%. A jelentés ez örvendetes eredményt az összeíró közegek lelkiismeretes eljárásának tulajdonítja; mindamellett kimondja, hogy alapos oka van azt hinni, hogy még ezen eredmény sem éri el teljesen a valóság mértékét. 31 megye túlhaladja ez arányszámot. 16 törvényhatóság megüti, a többi pedig alatta áll. Legnagyobb arányszámot mutat Békésmegye (210), míg Budapest 6—7-tel alatta áll a középszámnak (166·9).

A most kimutatott minden 173 tanköteles közül 140·3 *járt tényleg iskolába*. Vagyis a 2.337,000 tanköteles közül iskolába járt

1.929,000 gyermek; más szóval az iskolába járók százaléka valamivel több, mint 81, s az iskolába nem járóké majdnem 19%. Számszerint: iskolába nem járt 448 ezer tanköteles (az előbbi évben 454 ezer). Korosztályok szerint véve, más képet nyerünk, melyből az is kitűnik, hogy az *ismétlő-iskolázás* nálunk még mindig gyenge lábon áll. A 6—12 évesek korosztályából ugyanis iskolába járt 86 és fél százalék, míg az ismétlő-iskolázásra köteles 13—15 évesek közül csak 66 és fél %. Az iskolázási számarányok még mindig javulásra várnak nálunk, mert hazánk lakosságában, különösen némely vallásfelekezet és nemzetiség körében, nem fejlődött még ki az iskoláztatás szükségességének érzete. Igy pl. a ruthéneknél (görög-kath. vallásúak) ezer tanköteles közül (az országos 811 átlagszámhoz képest) csak 674, s a románoknál (részben görög-katholikusok, részben görög-keletiek) 600 gyermek járt iskolába. Iskolázás tekintetében 1-ső helyen állottak hazánk lakosai közt a németek 907 iskolázóval, 2-ik helyen a tót anyanyelvűek 849-czel, 3-ikon a magyarok 842-vel. Derültebb képet nyújt azonban a számadatok kaleidoskópja, ha a mostani iskolázást az előbbi évekével vetjük össze. Ugyanis míg 1869-ben ezer tanköteles közül csak 504 iskolázott, addig 1884-ben már 790 s 1887-ben 811 gyermek járt iskolába.

Azonban ebben az iskolázásban is sok még a hiány. Iskoláinkban nem töltik ki a törvényszabta 8—9 hónapos iskolai évet, a melynek t. i. az oktatási napok szerint 8—9 hónapra kellene terjednie. Nálunk a szorgalmi év 140—200 nap között váltakozik. Népünk közszellemének lassú átalakulása, ősi szokások, s tanítóink nagy részének gazdálkodásra utaltatása mind oly okok, melyek a törvény ezen pontjának végrehajtását még akadályozzák. Az évközi mulasztások statisztikája meg azt mutatja ki, hogy a népiskolai tanulóknak csak 35%-a végezte be a szorgalmi időt megszakítás nélkül. Az igazolatlan mulasztások megbírságolását a megyei és községi hivatalnokok nagyon lanyhán teljesítették s a bírságolást jóformán csak elvben alkalmazták. Ezektől eltekintve mégis szép eredményeket ért el népiskolai oktatásunk a törvény meghozásától számított 18 év óta. A jelentés ugyanis azt az érdekes adatot közli,

hogy e 18 év alatt mintegy 3.240,000 írni és olvasni tudó egyénnel szaporodott az ország lakossága; s ezt a számot más számadatokkal összevetve, az tűnik ki, hogy *jelenleg hazánk 12—30 éves lakossága közt mintegy 83% tud írni-olvasni, s csak mintegy 17%-ot tesz az írni-olvasni nem tudók száma.* Ez adat, kétségkívül, országunk lakossága közt az értelmesség jelentékeny elterjedését jelzi, s megfejti azt is, mért szaporodott nálunk az utóbbi években oly rohamosan az újságolvasók száma; másrészt ugyanez az adat a könyv- és újságolvasók számának a jövő évtizedekben még nagyobb emelkedésére enged következtetni.

Népiskoláink száma 1887-ben 16,538-at tett (1884-ben volt 16,205, 1869-ben 13,798). Ez iskolák legnagyobb része, több mint 82%-a felekezeti. 1869 óta, az állami és községi iskolák keletkezése mellett, a felekezeti iskolák száma nem fogyott, sőt 354-gyel szaporodott. E szaporodás különösen a római katholikusok iskoláira esik, mert a többi felekezeti iskolák számában, kivált az utóbbi éveket tekintve (kivéve a Mózes-vallásúakét), hanyatlás észlelhető. A helvét hitvallásúak és unitáriusok iskolái fogynak, mert államiakká, vagy községiekké lesznek. Más oka van azonban a görög-katholikusok és görög-keletiek iskolái megfogyásának, mely kivált 1884 óta mutatkozik. Ez ok a tanítói fizetések csekély volta, mert modern készültségű tanító nem vállalhat szolgálatot 200 forintos maximális javadalom mellett. Ugyanezzel a körülménynyel van összefüggésben az is, hogy összes iskoláink közül ezekben a felekezeti iskolákban tanítják a népiskolai tantárgyakat a legcsekélyebb eredménynyel, úgy, hogy «e tekintetben *a görög-keleti és görög-katholikus iskolák állapota a legalsó színvonalon áll*».

A tanítási nyelv tekintetében népiskoláink így oszolnak fel: Teljesen magyar nyelvű iskolánk van 8500, a magyarral vegyes tannyelvű 2893, kizárólag nem magyar ajkú 5145. Különben évről-évre emelkedik az első és második, s lassanként fogy (évi átlagban 9-czel) a harmadik csoportbeli népiskoláink száma; még pedig az iskolák tanítási nyelvének ilynemű átalakulása nagyobb arányban történik 1879 óta, midőn a magyar nyelv tanítása kötelezővé tétetett, — mint az előtt. A magyar nyelv tanítása azonban a nem

magyar ajkú iskoláknak csak mintegy fele részében foganatosíttatott teljes eredménynyel; legcsekélyebb mértékben foganatosították ezt *a görög-kath., görög-keleti* s bizonyos mértékig az *ágostai hitv.* iskolákban.

A kertészet gyakorlatias oktatását az iskoláknak csak mintegy fele részében vezették kellő eredménynyel. A jelentés megrója az ezen fontos ügyet lanyhán támogató közhatóságokat és sajnálattal mondja ki, hogy «még most is vannak népiskoláink s tanító-képző intézeteink, melyekben a tanítók és tanárok nem tartják hivatalos állásukkal összeegyeztethetőnek, hogy tanítványaikat a tantermek falain kívül vezessék be az okszerű mezei gazdasági és kertészeti ismeretekbe». Nem áll jobban a *tornatanítás* ügye sem, mely az iskoláknak szintén csak fele részében volt eredményes; holott «más államokban a tornászatra a legkiválóbb gond fordíttatik».

A népoktatási intézetek közt (ide nem számítva a tanítóképzőket), volt 1887-ben *elemi iskola* 16,301; *felső népiskola* 74; *polgári iskola* 150; *felsőbb leányiskola* 13. — Egy év óta szaporodott az elemi iskolák száma 116-tal, a polg. iskoláké 3-mal, a felsőbb leányiskoláké 2-vel; a felső népiskolák száma nem emelkedett. Erre nézve megjegyzi a jelentés, hogy a törvény értelmében eddig 259 községünk tartozott volna felső népiskolát felállítani, s tényleg csak 9-et tartanak fel kizárólag községi alapokból; továbbá azt, hogy polg. iskoláról ma már 189 községünk tartoznék gondoskodni, azonban tényleg csak 32, tisztán községi jellegű polg. iskolánk van. Ezen a téren az állam tesz legtöbbet, a felekezetek is csak keveset. Róm. kath. jellegű polg. iskola van 8, ágostai 5, mózes vallású 2, gör.-kath. 1, helv. hitv. egy sincs. Sajnos, hogy népünk nem érzi még általánosan ez iskolák szükségét; s ezt mutatja az is, hogy a már meglevő ilyen iskoláinkat sem igen használja fel a lakosság; mert a felső népiskolák egy osztályába átlag csak 14, a polg. iskolákba 27 tanuló járt.

A tanítók száma 24,148-at tesz. — 1869-ben tett 17,792-őt, 1884-ben 23,158-at. Egy tanítóra esik jelenleg 71—72 tanköteles és 62 tényleg iskolába járó a 6—12 évesek csoportjából. A tanítók közt nem okleveles 13%. Ilyenek leginkább a felekezeti iskolákban

fordúlnak elő, még pedig legnagyobb arányban a görög-kath. (29%) és a görög-keleti (24%) iskolákban) a két protestáns felekezetnél 13%, a r. katholikusoknál 11% arányban. A jelentés hozzáteszi, hogy ez adatok megmagyarázzák azt is, hogy egyik-másik isk. csoportban miért oly csekély az oktatás eredménye, mert e két körülményt kifejező számok teljesen összevágnak. A *tanítók közt teljesen jól tudta a magyar nyelvet* 20,972; számuk 7 év alatt 5524-el szaporodott. A magyarúl teljesen jól tudó tanítók száma aránylag legcsekélyebb az ágostai hitvallásúak és a görög-keletiek iskoláiban.

A népiskolák fentartási költsége közel 15 millió forintot tesz. Ebből esik átlag egy tanuló oktatására 7 frt 70 kr.; egy tanítói állomásra 616 frt 45 kr. átlagos költség. Egy-egy tanítói állomás fentartási átlaga legnagyobb Budapesten 1734 frttal, legkisebb Kis-Küküllő megyében 247 frttal.

A tanítóképző-intézetek száma 71. Számuk újabban a bpesti VI. ker. áll. nevelőnőképző-intézettel szaporodott. Egyébként ez intézetek számarányában semmi változás nem történt. — A jelentés bővebben ismerteti a felsőbb fokozatú 2 tanítóképző-intézetünket, t. i. a budai pedagógiumot s a bpesti VI. ker. áll. polg. isk. tanítónő- és nevelőnő-képezdét, megemlítvén, hogy mindkettő mellett egy felsőbb tanfolyam nyílt meg, mely elemi isk. tanítóképezdei tanárságra, illetőleg felsőbb leányiskolai taíntónői pályára képez egyéneket. — Az összes képezdékben kiadtak 1887-ben 1093 *oklevelet*. A képesítettek közt 487-en voltak olyanok, a kik magán úton készültek a tanítónői pályára. E szám oly nagy, hogy legújabban korlátozó lépéseket kellett e tekintetben tenni. A görög-kath. képezdékben az oklevelet nyerteknek 72%-a készült magán úton, a róm. kath. tanítóképezdékben 63, a tanítónő-képezdékben 46%, görög-keletiek képezdéiben 59 és a helv. hitvallásúakéiban 43%-a. — A korlátozó intézkedések tehát nagyon szükségesek voltak!

Terünk szűk volta miatt mellőzve az ipar- és kereskedelmi szakoktatás örvendetes fejlődésének kimutatását, a *siketnémák* oktatásának felkarolását kell itt nagy elismeréssel fölemlítenünk. A siketnémák oktatása nálunk eddigelé nagyon el volt hanyagolva. E czélra csupán két országos intézetünk szolgált: a váczi s az izraelitáké

Budapesten. Az utóbbi esetben azonban 6 vidéki városban történt kezdeményezés siketnémák iskolájának *községi és társadalmi úton* való fölállítására. E városok: Kolozsvár, Temesvár, Arad, Szeged, Kaposvár, Uj-Futtak. Ha e példák utánzásra találnának, teszi hozzá a jelentés, «hazánk különböző vidékein központokat képező más nevezetes városokban is, különösen ott, hol képezdék vannak: akkor hazánk is minélelőbb méltó helyet foglalna el az emberbaráti intézetekkel bővelkedő kultur-államok sorában».

III.

A fiú- és leánygyermekek iskolázását egybevetve, ez utóbbiak még mindig jelentékeny kisebbségben maradnak. A fiúk közül iskolába járt a tankötelesek 84%-a, a leányok közül csak 77%. A leányokra nézve még rosszabb lesz ez az arány, ha külön választjuk a mindennapi és az ismétlő iskolások csoportját. Hát még ha azt vizsgáljuk, hogy *e két nem* mily arányban részesült az elemi iskolán felüli oktatásban, tehát *mily arányban szerezte meg az általános míveltségnek* legalább *némi alapját!* Ha az adatok alapján hozzávetőleg meghatározzuk, hány fiú járt a 13—15 évesek közül középiskolába, felső nép- és polg. iskolába; másrészt hány leány járt ugyanezen korúak közül felsőbb leányiskolába, felső nép- és polg. iskolába: eredményül kapjuk, hogy ilynemű oktatásban 3-szor annyi fiú részesült mint leány. Ebből, azt hiszem, az is kiviláglik: hol van még a társadalom középosztályában a két nem közti műveltségbeli egyenlőség! A köznépnél inkább meg van ez, ha a fentebbi 84 és 77%-os arányból következtetjük. — A jelentés különben elismeri, hogy női társadalmunk értelmi műveltségének általános színvonala észrevehető módon gyarapodott; mégis hangsúlyozni kénytelen, hogy még mindig nincs eléggé kifejlődve a nagyfontosságú leánynevelés iránti helyes érzék s hogy népünk nagy része még mindig idegenkedni látszik leánygyermekének iskoláztatásától.

A 16,538 népiskola közt kizárólag *leányiskola* volt 1316, kizárólag fiúiskola 1148, a többi, mintegy 85% arányban vegyes népiskola. A 74 felső népiskola közt 53 leányok, 21 fiúk számára való volt; oktattatott bennök 2011 leány és 755 fiú. A 150 polg. isk. közt

77-ben leányok, 73-ban fiúk tanultak; amazok száma 8067, emezeké 8598. — A 13 felsőbb leányiskolában 1365 leány nyert oktatást. Ez iskolák közt 9 állami s a jelentés megjegyzi, hogy a felekezetek «felsőbb leányiskolái» közül a kormány nehányat ez évben az elemi iskolák csoportjába helyezett vissza, mert leczkerendjük alapján arra a meggyőződésre jutott, hogy csak abban különböznek a jó elemi iskoláktól, hogy a franczia nyelvet is tantárgygyá tették. Az államiak közt teljes fejlettségű, vagyis 6 osztálylyal biró volt a két budapesti és a lőcsei; ellenben a máramaros-szigeti és a lőcsei 4 osztályuvá, vagyis másodrendű felsőbb leányiskolává alakíttatott át, mert a két felső osztályban igen csekély volt a tanulók száma.

A tanítóképző-intézetekben az 1886/7-ik isk. évet bevégezte 1165 nő- és 2459 férfinövendék (az előző évben 1067 nő- és 2438 férfinövendék). A tanítóságra képesített 1093 egyén közt volt 285 nő és 808 férfi (az előző évben 277 nő és 953 férfi). Az állami 7 tanítónőképezdébe járt 605, a 10 r. kath. jellegűbe 521 növendék. Az áll. el. isk. tanítónő-képezdék közt legnépesebb volt a budai 138 tanulóval, azután következik a pozsonyi 115, a kolozsvári 110, a győri 95, a szabadkai 70 növendékkel; a budapesti áll. polg. isk. tanítónő-képezdének 61 növendéke volt. A róm. kath. jellegű tanítónő-képezdék közt legnépesebb volt a budapesti 113, azután a kassai 107, azután a szatmári 72 növendékkel.

A tanítók összes számában nőtanító volt (12 és fél % arányban) 3016, férfitanító 21,132. A jelentés kimutatván a nőtanítók alkalmazásának 1869 óta folyton emelkedő arányát, azt a megjegyzést teszi, hogy 1869 után «eleinte haboztak az iskola fentartók a nőtanítók alkalmazásában, úgy látszik leginkább abból az okból, mert nem hitték, hogy a népiskolai tömeges oktatásnál a nőtanító elég erős lesz az isk. fegyelem gyakorlására. Azonban csakhamar igazolva lett, hogy ez a fegyelmezés a férfitanítóknak nem kizárólagos sajátsága; ekkor azután maga az ügy is kedvezőbb fordulatot vett».

Hogy a tanítónőket mily arányban alkalmazták a különböző fokozati iskolákban, annak kimutatására összeállítjuk is a következő adatokat:

az áll. elemi népiskolákban ...	449	nőtanító,	753	férfitanító
a polgári iskolákban	256	« «	775	« «
a felső népiskolákban	142	« «	159	« «
a felsőbb leányiskolákban	74	« «	69	« «

s ezekből, egyéb adatokkal összevetve, az is kitűnik, hogy a nőtanítókat nagyobb arányban alkalmazták az elemi iskolán felüli, mint az elemi iskolai oktatásban.

A budapesti áll. két felsőbb leányiskolában következő volt a férfi- és nőtanítók száma: A IV. kerületiben férfitanító 11, nőtanító 10; a VI. kerületiben (internatussal összekötött iskola) férfitanító 4, nőtanító 20.

A budapesti *kisdedóvóképző-intézetben* ez isk. évet bevégezte 139 növendék s képesítést nyertek 84-en. A kisdedóvásnak hazánkban való, bár lassú, fejlődését mutatja az, hogy 1887-ben a kisdedóvó-intézetek száma 49-el s kis növendékeiké mintegy három ezerrel szaporodott. Ily intézet volt összesen 532, s ezekbe járt 49,051 kis tanuló. Az óvóképző-intézetek száma is egygyel, a kalocsaival, gyarapodott, ennek azonban az első évben még csak 2 növendéke volt.

Komáromy Lajos.

A GYERMEKEK IRÁNTI SZERETET.

(Pósa Lajos «*Szeresd a gyermeket*» című költeményének tárgyalása.)

I. *Ezen érzelem fontossága.*

Ha a «Nemzeti Nőnevelés» tisztelt olvasóit arra akarnám tanítani, hogy szeressék a gyermekeket, ez annyit tenne: mint vizet a Dunába hordani. E folyóirat olvasói jól tudják, hogy a nevelőnőnek és a tanítónőnek növendékeit szeretni kell, már azért is, mert feladatuk ezeket haza- és emberszeretetre nevelni, és hogy a szeretet érzelmeit, mint minden más érzelmet leginkább a példa által lehet gerjeszteni és ápolni. Játékközben igen jól megfigyelhetjük a példa hatását.

A gyermekek nagyon szeretnek iskolát játszani, s ha a gyermekek a szülői házban és az iskolában a szeretet, a nyájasság, a vidámság hangját hallják, akkor a gyermekek játékközben szeretettel viselkednek egymás iránt; azon gyermekek pedig, kik oly szerencsétlenek, hogy a szigorúság, a komorság, a harag és gyűlölet légkörében nőnek fel, játékközben egymást verik és szidják.

E folyóirat tisztelt olvasói azt is tapasztalták már, hogy a gyermekek iránti szeretet isteni tűz, mely a tanítót hivatásában lelkesíti, hű kötelesség-teljesítésre serkenti és önfeláldozásra buzdítja. Ha valaki hozzám jönne, azon kérdéssel, mi legyen teendője, hogy jó tanítónővé váljék, a nélkül, hogy a tanítónőképző-intézetet 4 éven keresztül látogatná, más szóval mit tegyen, hogy a pædagogiát nehány percz alatt elsajátíthassa: ezt a tanácsot adnám neki: *Szeresd növendékeidet, ez a paedagogia első és fő törvénye,* melyből a többi szabály levezethető.

Az is ismeretes a tisztelt olvasók előtt, hogy a gyermekek iránti szeretet a gyermekekben a szülők és a tanítók iránti szeretetet ébreszti fel és hogy ezen viszontszeretet a nevelés sikerére elkerül-

hetlenül szükséges. Csak ott, hol a gyermekek nevelőiket szeretik, csak ott van engedelmesség, bizalom, figyelem, fegyelem, érdekeltség. A szeretet olyan nap, melynek jótékony hatású sugarai által a legnemesebb szellemi virágok fejlődnek, gyarapodnak. *Jézus* az emberiség tanítója, egyszersmind a legnagyobb gyermekbarát is volt; ez kitetszik eme szavaiból: «Engedjétek hozzám jönni a kisdedeket, mert övék a mennyeknek országa!» Pestalozzi, a tanítók tanítója, a szegény gyermekek iránt végtelen szeretettel és határtalan áldozatkészséggel viseltetett; és csakis a gyermekek iránti szeretet folytán lett a gazdag Pestalozziból szegény iskolamester. Midőn Pestalozzi a franczia háború idejében tartózkodási helyén sok szegény, elhagyott és elhanyagolt gyermeket látott, így kiáltott fel: «A nép nyomora fáj szívemnek, iskolamester akarok lenni!» És ezen nagy ember mint koldus élt, hogy megmutassa a koldusok gyermekeinek miképen kell embermódra élni.

Egy fiatal tanítónő, kinek jó szívét és pædagogiai tapintatát jól ismertem, ajánlatom folytán egy budapesti előkelő családban két fiú mellett nevelőnői állást nyert.

Mintegy négy héttel az állomás betöltése után meglátogat engem a nevelőnő és mondja, hogy legnagyobb sajnálatára kénytelen az általam ajánlott előkelő házat elhagyni, miután a két fiúnak nem imponálhat eléggé, s így jó nevelési eredményt annak idején nem mutathat fel. De miután a szülőktől megtudtam, hogy a gyermekek igen ragaszkodnak a nevelőnőhöz, szívesen sétálnak vele és hogy általában a szülők is meg vannak a nevelőnővel elégedve: buzdítottam a nevelőnőt, hogy türelemmel és kitartással folytassa csak tovább is nevelési munkáját.

Négy hét eltelte után ismét hozzám jött a nevelőnő és örömtől sugárzó arczczal mondta el, hogy most már ő maga is reményli, hogy a reája bizott gyermekeket a szülők legnagyobb megelégedésére fogja felnevelni, miután a gyermekek feltünően javultak és oly jó viseletet tanusítanak, mintha kicserélték volna őket. Kérdezősködtem ezen gyors változás okáról és ekkor elbeszélte, hogy a nálam tett első látogatást követő két napon a két fiúval sétált és mindkettő ismét igen vad magaviseletet tanusított és egyik sem akart engedelmes-

kedni, úgyannyira, hogy kétségbeesésében már sírni kezdett. A mint ezt a fiúk észrevették, hozzá ugrottak és kérdezték tőle, hogy mért sír?

Hogy ne sirnék, — mondá, — ha nékem két ily vad és rossz gyermeket kell nevelnem. Mi lesz majd belőletek? Azért sirok, mert attól tartok, hogy egykor rossz magaviseletetek miatt rosszúl fog menni dolgotok. Ekkor a gyermekek is sirni kezdtek és kérték a nevelőnőt, hogy többé ne búsuljon; megigérték, hogy ezentúl mindig úgy cselekednek mint ő kivánja. És valóban ezen időtől fogva egészen megváltoztak a gyermekek, s a nevelőnő nem csodálkozhatott eléggé azon, hogy könnyei mily hatalmat gyakoroltak a gyermekekre.

Most így válaszoltam a nevelőnőnek: Kegyed jó szíve és a gyermekek iránti őszinte szeretete győzött a gyermekek vad természetén.

És ez valóban úgy is van: «A ki szeretetet vet, az szeretetet is arat»; a szeretet hatalmas varázspálcza a gyermekek nevelésénél.

Végül ismét csak régi igazságot mondok, ha azt mondom, hogy a gyermekek iránti szeretet nélkül az emberi világ nem állhatna fenn; csak *a szeretet* ad az anyának erőt, kedvet, türelmet, kitartást, áldozatkészséget gyenge, beteg, gyámolatlan csecsemője ápolására és felnevelésére. «Óh, valami elenyészhetlen gyengéd szeretet honol egy anya keblében fia iránt, mely fölülhaladja a szívnek minden más hajlamait. Nem csökken az önhaszonlesés által, el nem bátortalanítja a veszedelem, nem gyengíti a méltatlanság, el nem fojtja a hálátlanság. Minden élvezetről lemond gyermeke kényelméért, lemond minden gyönyörűségről, csak hogy őt örvendeztesse, büszke az anya fia dicsőségén, ujjong örömében az ő szerencséjén, de ha baj éri, balsorsa által válik becsessé előtte, még ha gyalázat éri is nevét, mégis szeretni fogja és vigasztalja, és ha az egész világ eltaszítja magától, úgy ő lesz neki az egész világ.» (Vezércsillagok.) Csak *a gyermek iránti szeretet* serkenti az atyát a munkára, a nélkülözésre, a takarékosságra, a törekvésre.

A gyermek iránti szeretet, az az indító erő, mely a *Mária Dorottya főherczegnő védnöksége alatt álló tanítónő-egyesületet* arra indította, hogy folyó évben egy országos kisdednevelési kiállítást

rendezzen, és *a gyermekek iránti szeretet* azon hatalmas erő, mely sok nemesszívű honleányt, sok hazafias emberbarátot arra buzdított, hogy ezen egyesület választmányát fáradozásaiban jó tanáccsal és erélyes tettekkel támogassa. Ezen szent érzelem kecsegtet bennünket azon reménynyel, hogy a társadalom anyagi és erkölcsi részvéte ezen tanúlságos kiállítás czéljait elő fogja mozdítani.

A gyermekek iránti szeretet lelenczházakat, szünidői telepegyesületeket, bölcsődéket, árvaházakat, menhelyeket, szeretetházakat, javító-intézeteket teremt; a szeretet táplálékkal, ruhákkal, iskolai könyvekkel, gyógyszerekkel látja el a szegény iskolás gyermekeket, egyszóval a szeretet a társadalom éltetője, fentartója.

II. *Mi adott okot értekezésem megírására?*

Mindezeket tisztelt olvasóim jobban tudják mint én, és ha mégis bátorkodtam a gyermekek iránti szeretetet mai értekezésem tárgyává tenni, úgy ennek nem én, hanem *Pósa Lajos* a gyermekvilág kedvencz költője az oka; igen ő az, vagyis inkább az ő «*Szeresd a gyermeket!*» czímű költeménye, mely engem ezen pædagogiai értekezés közlésére serkentett.

Ezen költemény a «Fővárosi Lapok» múlt évfolyamának 266-ik számában jelent meg és reám oly kedvező benyomást gyakorolt, hogy czélszerűnek tartottam tanítóképző-intézeti növendékeimnek felolvasni és azokkal tárgyaltatni, és minthogy hallgatóim szemeiben az örömnek, a tetszésnek, a gyermekbaráti szeretetnek fénysugarait vettem észre: felbátorítva érzém magam ezen költeményt a következő megjegyzésekkel a t. szerkesztőségnek szíves közlés végett beküldeni.

A valódi jó költők mindenkorban egyszersmind a nemzetek vezetői és pædagogusai is voltak. Pósa Lajos több költeménye tesz helyes nevelői tapintatról tanúságot. Ezen költeményt pædagogiai szempontból szintén igen tanulságosnak tartom; mert a szülőket, nevelőket, tanulókat, sőt minden hazafit is gyermekszeretetre buzdít, azért kivánnám, hogy minden atya, minden anya, minden tanítónő ismerje ezt és szent nevelői hivatásában alkalmazza.

III. *A «Szeresd a gyermeket» című költemény és ennek tartalma.*

Ezen költemény öt versszakból áll:

1. Az első versszakban a költő felszólítja az olvasót a gyermekszeretetre és indokolja is, hogy miért szeressük a gyermekeket. Ezen célból a költő az olvasó figyelmét a családi boldogság nagyságára irányozza, mely a gyermek születésével úgy a leggazdagabb palotába, mint a legszegényebb kunyhóba bevonúl.

A csecsemőnek minden életjele; szemeinek megnyilása, első nevetése, első hangja, első lépése, egyszóval a fejlődés minden jele a szülőknek örömet és boldogságot okoz.

A férj gyermekében látván a boldogságot, sokkal forróbban szereti nejét, nagyobb ragaszkodással vágyódik családi körébe, kedvvel fog a munkához, könnyebben elviseli az élet szomorú csapásait. És az anya örömtől sugárzó szemei mily szeretettel függnek gyermekén! Mily odaadással áldozza fel az anya az élet minden élvezetét, összes erejét, éjjeleit, sőt egészségét és életét is gyermeke fentartása érdekében.

A gyermekek iránti szeretet a legszebb, legmagasztosabb, legszentebb érzelmek közé tartozik; ezért van, hogy minden időben, mióta a művészet az emberiséget vezeti és nemesíti, a szobrászok, festők és a költők az anyai szeretet és gyöngédség megjelenítését választják művészetük tárgyává.

Pósa Lajos az említett költemény első versszakában azt a hatást és befolyást, melyet a gyermek gyakorolt a szülőkre, sőt minden felnőttre, a következő szavakkal ecseteli:

Szeresd a gyermeket! A gyermek fénysugár,
Közöttünk itt alant mindig ragyogva jár;
Mikor szomorkodol: szemed közé nevet,
Ha bűnre, bűn nyom is: ő akkor is szeret.
Szivednek mélyiből kicsalja a borút,
Fejedre rózsákból vígan fon koszorút.
Ne érje gond soha, ki rád hajnalt derít;
Töröld le gyöngéden a gyermek könnyeit!

2. De ne csak azért szeressük a gyermekeket, mert bennünket boldogítanak és vigasztalnak, az ily szeretet csak önzésből ered; de igenis tiszta humanitásból kell őket szeretnünk.

A gyermek, ha a világra jön, gyenge és gyámoltalan, és anyai ápolás nélkül tönkre menne.

Szomorú tény az, hogy nálunk Magyarországon hanyag ápolás, a gyermekek iránti szeretet hiánya következtében a csecsemők halandósága sokkal nagyobb, mint más művelt országokban; ez pedig nagy nemzeti baj, mert a serdülő nemzedék egészségén és erején alapszik a nemzet jövője, védőereje és jóléte.

Mily gyakran tesznek nálunk még jogosan szemrehányást az iskolának a miatt, hogy a tanulóknál rövidlátást, vérszegénységet, idegességet fejleszt és ragályos betegségek elterjesztését okozza. Sőt arra is van eset, hogy a gyermek a tanító haragja folytán nyomorékká válik; pedig az egészség az emberiség legnagyobb kincse és azért is a költő a második versszakban így szól hozzánk:

Szeresd a gyermeket! A gyermek gyenge tő,
Friss fakadó rügyet szeliden rengető.
Ha ápolja nincs: elcsenevész, lehull,
Mindig vigyázz reá! Állj mellé támaszul!
Fogd meg a romboló viharnak ostorát,
Ne csapkodja vadul azt a kis zsönge fát,
Ne bántsa a jövő szendergő képeit —
Töröld le gyöngéden a gyermek könnyeit!

3. A gyermekek iránti szeretet nemcsak azt kívánja, hogy a gyermeknek ne csak testét ápoljuk szeretettel és türelemmel, hanem hogy szellemi és erkölcsi neveléséről is gondoskodjunk.

A gyermek mint csecsemő sem jó, sem rossz, angyal és ördög is lehet belőle; jövő sorsa nagyrészt a házi, iskolai és társadalmi neveléstől függ. Sok szegény család gyermekeiből fejlődnek gyakran a leghiresebb férfiak és az emberiség legnagyobb jótevői.

Ki gondolta volna *Mózesről*, mikor mint csecsemő a Nilus partján egy ládában a nádas közepén volt elrejtve; — *Jézusról*, ki egy istállóban látta először a napvilágot; — vagy *Lutherről*, ki mint egy szegény parasztnak a fia egy kis kunyhóban született, — hogy

hivatva lesznek majdan mint férfiak az emberiséget vezetni és tanítani?

A csecsemő lelke tiszta és ártatlan. Gondoskodjunk, hogy környezete a szépnek és nemesnek példatára legyen, hogy élete a családban és az iskolában a jónak és erkölcsösnek gyakorlatában teljék; legyünk rajta, hogy a gyermek hamisat ne tanuljon, hazugságot ne halljon, rosszat ne lásson és a valódi bölcs és erkölcsös jelleművé fog felnőni. A dologházak és a fegyházak hangos szavakkal hirdetik azt a szomorú igazságot, hogy lakosaiknak nagy része már mint gyermek taszíttattak szeretetteljes bánásmód és értelmes nevelés hiányában a bűn ösvényére.

A mi hazánkban két millió tanköteles gyermek közt még mindig 400,000 gyermek nem látogatja az iskolát, és elhanyagolva, elvadulva nő fel, azért hallgassunk az intő szóra, a melyet a költő a harmadik versszakban intéz hozzánk:

Szeresd a gyermeket! A gyermek tiszta, szent,
Ártatlan angyal ő a föld porába lent.
Lelkén nincs semmi folt. Mint a galamb fehér.
Imája a mennybe leghamarább felér.
Kedves az Úr előtt, kinek rá gondja van,
Ezer veszély között, mikor jár gondátlan: talan
Elküldi angyalát ... megfogja kis kezit ...
Töröld le gyöngéden a gyermek könnyeit!

4. A költő tehát ezen három versszakban arra tanít, hogy a gyermekeket óvni, ápolni kell. A pædagogia nyelvére lefordítva ez azt teszi, hogy a szülők és nevelők szeretete az egészséges táplálásban, a czélszerű ruházásban, s különösen betegség esetén a gondos ápolásban nyilvánuljon. Azt teszi, hogy szükséges a jó példa, a természetszerű szoktatás, a nyájas fegyelmezés és a módszeres tanítás és hogy szükséges a nevelésben némelykor a szigort is alkalmazni.

Sok betegség gyógyítása fájdalmas műtétet, a gyermeknek torkossága nélkülözést, vadsága szigorúbb eszközök alkalmazását teszik szükségessé, de ily szomorú esetekben is meg kell mutatnunk a gyermekeknek, hogy nem boszúból vagy haragból büntetjük, hanem

szeretetből, jóakaratból, jövő jóléte végett. De ezen testi és szellemi gyógyszerek csak kivételképen adassanak, általánosságban pedig legyenek az öröm, a nyájasság és szelidség a nevelészeti eszközök.

A gyermekkor a tavasz ideje, és azért az örömnélküli ifjúság természetellenes. Nyájas víg gyermekkor oly tőke, melynek kamatjait az ember még az aggkorban is élvezi.

Mily megható és jótékony hatású a karácsonyi ünnep, a szeretet és öröm ünnepe, a melyen nem csak a gazdagok — de a szegények gyermekeit is meglepjük szép ajándékokkal, égő gyertyákkal diszített karácsonyfával; mily örvendetes és emelő hatást tesz reánk egy víg gyermekünnepély, pl. ha egy iskola vagy árvaház gyermekeit szabadban, nagy réten játszani és mulatni látjuk.

Azon ellenszenv, a melylyel a nép az iskola iránt még most is viseltetik, azon fájdalmas benyomásokra, kellemetlen órákra vezethető vissza, a melyet az egyesek gyermekkorukban az iskolai falai közt átéltek. Ellenben visszaemlékezés a kellemes gyermeki örömökre és élvezetekre, a kedélyes ifjúkorra, az ember utolsó napjait is édesíti s az iskolák és a nevelők barátjává teszi.

Az öröm a test és lélek egészségére válik, a vidámság és vígság a munkakedv, megelégedés és emberszeretet forrása, azért emlékeztet a költő bennünket a következő két versszakban arra, hogy a gyermekeknek örömet szerezzünk és őket a fájdalmaktól megóvjuk:

Szeresd a gyermeket! Ne legyen bús, komoly,
Szemének tükréből játszék örök mosoly,
Maradjon a gyermek: gyermek míg csak lehet,
Majd érzi súlyosan ő is az életet.
Hintsen a kikelet tarka virágokat,
Daloljon a madár az árnyas lomb alatt,
Csörgesse a patak csillogva gyöngyeit —
Töröld le gyöngéden a gyermek könnyeit!

*

Hadd fusson a gyermek álmok fuvallatán
Csapongva illanó aranylepkék után!
Legyen, mint a tavasz, vidám tekintetű,
Kis ajka zendüljön, mint égi csöngettyű

Harmatos bokrétát hadd tépjen a mezőn!
Hajolj le, csókold meg, öleld szívedre hőn
Beczéző szeretet övezze fürtjeit —
Töröld le gyöngéden a gyermek könnyeit.

Ezen költemény alapeszméje tehát a gyermek iránti szeretet, mi nemcsak a czímen, hanem minden versszak elején és végén világos kifejezést nyert; e költeményből azonban nemcsak azt tanulhatjuk meg, hogy minden szülő, tanító, nevelő, minden hazafi barátja legyen a gyermekeknek; és hogy nemcsak saját gyermekeinket, hanem az idegen, szegény és elhagyott gyermekeket is szeretnünk kell; hanem azt is megtanulhatjuk belőle, hogy mi módon nyilatkozzék a gyermekek iránt való szeretet. Nyilatkozzék ugyanis gyöngédségben, a természetszerű ápolás, nyájas kormányzás, szeretetteljes fegyelem és érdekes oktatás által.

IV. *Ezen érzelem történeti fejlődése.*

Sokan vannak abban a véleményben, hogy a gyermek iránti szeretetre fölösleges tanítani az embert, mert ezen érzelem már velünk születik. Ez igaz is, de az emberiség története mutatja, hogy ezen a szó nemesebb értelmében vett érzelem csak fokonkint fejlődött s csak lassankint tökéletesedett. Ez érzelem az állatoknál is nyilvánul, de csak ösztönszerűleg. A majmoknak kölykeik iránt való szeretete úgyszólván közmondássá vált. Sok emlős állat kölykeit saját élete feláldozásával védi meg. Igen sok madár nagy fáradsággal gondoskodik kicsinyeinek lakásáról, egészségéről és táplálásáról. Fecskék égő házakba repülnek, hogy fiaikat a tüzből megmentsék. Sőt állíthatjuk a nélkül, hogy az igazság ellen legkevésbbé vétkeznénk, hogy az állatoknál a kicsinyeik iránt való szeretet az állatok magasabb fejlődését jelzi. Minél tökéletesebb ugyanis az állat, annál inkább gondoskodik utódairól. A kicsinyek iránt való szeretet, legnagyobb mértékben az emlősöknél és madaraknál van kifejlődve, sokkal kisebb mértékben a hüllőknél és halaknál.

Gall és tanítványai állítják, hogy a gyermek iránti szeretet egy külön idegcsomót képez, mely a kis agyban székel és nőknél általában jobban van kifejlődve, mint a férfiaknál.

A kinél ezen agyrészlet nagyobb mértékben van kifejlődve, az a gyermeket önkénytelenül szereti, azok között jól érzi magát, velök jót cselekszik, értök minden telhető áldozatot hoz, a nélkül, hogy fontolgatná, kérdezné: miért? És épen azért, mert ez az érzelem az emberrel vele született, szükséges, hogy műveltessék, vezettessék, nehogy elfajuljon. Az állatok természeti ösztönei maguktól fejlődnek és a természeti ösztönt híven követik, de az ember utalva van a nevelésre, mely ösztöneit vezérli és nemesíti.

Ezen érzelem oly természetes, hogy az ó-testamentom, a próféták, a régi népek törvényei nem is tartották szükségesnek a gyermek iránti szeretetet elrendelni. A szülők iránti szeretet és tisztelet a legszigorúbban van megparancsolva, sőt ezen parancsolatnak áthágása gyakran halállal büntettetett, a gyermek iránti szeretetet pedig mint valami magától értetődőt már eleve föltételezték.

Minthogy a szeretet gyakran majom-szeretetté fajult, törvénynyé lett, hogy a gyermekeket szigorúan kell nevelni, mert hiszen már maga a közmondás is mondja: Gyermekszeretetben is lehet gyarlóság.

Az emberiség története arra tanít bennünket, hogy a gyermekek iránti szeretet a különböző évszázadok alatt különböző módon nyilvánult. Igy pl. a khinaiaknál a fiúk iránti szeretet másképen nyilvánult, mint a leányok iránti szeretet. A spártaiak a gyenge és beteges gyermekek iránt kisebb fokú szeretetet tanúsítottak, mint az egészséges gyermekek iránt. A perzsák ellenben a kisebb és nagyobb gyermekek iránt más és más módon nyilvánították szeretetüket; észszerűnek tartották ugyanis gyermekeiknél a 7. élet év betöltése előtt testi büntetéseket, ütlegeket egyáltalán nem alkalmazni, de az említett életév betöltése után ütlegek által vélték gyermekeiket önuralomra szoktatni.

A görögöknél és rómaiaknál azon nézet uralkodott, hogy a gyermekeknek kellemes és örömteljes gyermekkort kell élni. Ezt bizonyítja már azon intézetek elnevezése, melyek az ifjúság fölnevelésére voltak szánva; a görögök az ily intézeteket «*scola*» névvel jelölték, mely annyit jelent, mint «üdülés»; a rómaiak ugyanily

czélú intézeteket «*ludi*», játékok névvel nevezték és ezzel azt akarták kifejezni, hogy az iskola az öröm és üdülés helye.

Nem így volt ez a középkorban, voltak itt időszakok, különösen a háborúk és kalandozások idejében, midőn a házi és iskolai fegyelem úgy a szegények, mint a gazdagok gyermekei iránt igen komoly, komor és szigorú vala. Bot és korbács volt a legáltalánosabb büntetési eszköz, böjt és sanyargatás az iskolai büntetéshez tartoztak.

Beauvis Vinczent mondá 1248-ik évben a trónörökös nevelése felett kiadott «De institutione filiorum sen nobilium» czímű művében: «Mindenütt a fékezésre szolgáló büntetést csak szeretetből és szeretettel kell alkalmazni.» A XIII. században a gyermekek fékezése elkényeztetéssé vált, úgy, hogy a szónokoknak és költőknek ismét a régi fékezési módra kellett a népeket emlékeztetni.

A XVI. században a népiskolákban a fékezés ismét igen szigorú és kemény volt. A nevelészeti eszközök gyanánt használták az ütlegeket, a szitkozódást, az ijesztgetést, az átkozódást s egyéb testi büntetéseket. Luther Márton maga a nevelésről, melyben gyermekkorában részesült, a következőt beszéli el: «Atyám engem egy ízben annyira megbotozott, hogy megszöktem hazulról és haragudtam reá mindaddig, míg ismét magához hivott és kiengesztelt engem. Anyám egy ízben egy kis dió miatt úgy megvert, hogy a vér csurgott rólam; szülőim komor és szigorú életmódja indított engem arra, hogy a zárdába jutottam és szerzetessé lettem. De ők jót akartak velem, csak nem tudták az ingeniát (veleszületett képességeket) megkülönböztetni, és ehhez képest a büntetést kiszabni, mert úgy kell büntetni, hogy az alma a vessző mellett legyen.»

A XVII. században a 30 éves háború befejeztével a szigorúság és durvaság a szeretetnek adott helyet. Locke mondja: «A tanítónak minden egyes oktatást szelidséggel kell egybekötni, és bizonyos gyöngédség által egész magaviseletében éreztetni kell a gyermekkel, hogy őt szereti és csak az ő jólétét kivánja. Ez az egyetlen út a szeretetet a gyermekben felébreszteni, s ez oda vezet, hogy a gyermek figyelmesen hallgatja a tanítást és a tantárgyat megkedveli.

A filantropinizmus idejében a fékezés ismét elkényeztetéssé, játékká és túlságos engedékenységgé fajult, a mit Kastner költő a következő epigrammban tesz gúnyolás tárgyává:

«Dem Kinde bot die Hand zu meiner Zeit der Mann,
Da streckt sich das Kind und wuchs zu ihm heran.
Jetzt kauern hin zum lieben Kindlein
Die pædagogischen Männelein.»

Ezek szerint azt látjuk a történetből, hogy a szülői ház, az iskola és a társadalom az egyik végletből a másikba esett és csak Rousseau és Pestalozzi óta részesült a természetszerű nevelés nagyobb elismerésben s lett a szeretet általánosan értelmes és erkölcsös szeretetté, úgy, hogy jelenleg már a szeretet szelleme nemcsak a gazdagok palotájában, hanem a szegények kunyhóiban is otthonos, nemcsak a nemes és gazdag gyermekek számára szolgáló külön magán-intézetekbe, hanem a nép gyermekei számára való falusi iskolába is kezd bevonulni.

V. *A gyermek iránti szeretet ellenségei.*

Az emberiség története tehát arra tanít bennünket, hogy a gyermek iránti szeretet már a legrégibb népeknél is nyilvánult és folyton fejlődött. Azonban a mint a világ teremtése óta földünket világító és melegítő napot most is igen gyakran árnyékolják be felhők, a mint az emberek által évezredek óta használt növények most is ki vannak téve a kártékony rovarok támadásainak, és a mint a jelenkor népei az orvosi tudomány óriási haladásának daczára is még mindig megtámadtatnak a veszélyes, pusztító és ragályos betegségek által, ép úgy vannak még ma is a gyermek iránti szeretetnek *ellenségei*, melyeknek elpusztítása a jelenkori nevelésnek legfontosabb feladatához tartozik.

Ezen fontos érzelemnek legveszélyesebb ellenségei közé számítható *a gyermek szeretet érzékének természetes gyöngesége*, továbbá a *durvaság* és a *tudatlanság*:

1. Sajnálattal tapasztaljuk ugyanis, hogy vannak mai nap még pedig a művelt néposztály között is oly anyák, kik saját gyermeküket minden ok nélkül idegen és könnyelmű emberekre bízzák,

kik általában gyermekeik felneveltetésével semmit sem törődnek, és ezek irányában oly magaviseletet tanúsítanak, hogy ezen szomorú jelenséget csak az által lehet megmagyarázni, ha felteszszük, hogy ily szerencsétlen anyák a természettől a gyermek iránti szeretetnek gyenge érzékével vannak megáldva. Épen így észrevehető itt-o tt tanítóknál is, hogy hivatásuk reájuk nézve valódi teherré válik, hogy a gyermekeknek egyes gyarlóságai pl. azoknak élénksége náluk haragot és boszankodást okoz, és hogy hivatásuk folytán igen boldogtalannak érzik magukat. Az ily tanítókról is azt lehet állítani, hogy a gyermeki szeretet iránt gyenge érzékkel bírnak. Az ily tanítóknak okvetlen más hivatást kellene választani, mert a ki a gyermekeket nem képes szeretni, az tanítónak nem alkalmas.

2. Még szomorúbb az, ha ezen gyenge érzékhez még *durvaság* és *tudatlanság* is járul. Sajnos, sok szülő van még, kik gyermekkorukban maguk is rossz nevelésben részesültek, és a durvaság, a ravaszság és a keményszívűség rossz példáit látták maguk előtt. Ily durva szülők szerencsétlen gyermekeinek keményszívű *nagyszüleik bűnei miatt* kell lakolniok. Ezek aztán nélkülözik a természetszerű ápolást, gyakran éhségnek és hidegnek vannak kitéve, a tisztátalanság folytán ragályos és veszélyes betegségekbe esnek, több ütleget kapnak, mint táplálékot, igen szomorú ifjukort élnek és gyakran a szeretetteljes nevelés és orvosi kezelés hiánya következtében igen korán halnak el.

Az állatok iránti szeretet ápolására ma már nálunk is védőegyesület alakult, óhajtom és reménylem, a gyermekek iránti szeretet is fog ily védő-egyesületeket életbe léptetni oly szerencsétlen gyermekek számára, kiknek sorsa élő szüleiknek durvasága következtében sokkal szomorúbb, mint az árva gyermekeké!

3. Sok szülő szereti ugyan gyermekét, de nem tudja, miképen kell azokat szeretni.

Szeretetük még ösztönszerű, de ösztönük már eltér a természettől; és elfajult természetellenes, esztelen. Az ily szülők azt hiszik, hogy gyermekeik jövőjét, boldogságát azáltal mozdíthatják elő, hogy ha ezeknek minden óhaját teljesítik, hogy ha elhalmoz-

zák őket nyalánkságokkal, új ruhával, drága játékszerekkel, hogy őket elpuhúlt, kényelmes életmódra szoktatják, hogy mindent elnéznek nekik, hogy hibáikat a hamis szeretet köpenyével takargatják, a helyett, hogy kellő módon dorgálnák őket; egy szóval, hogy elkényeztetik gyermekeiket. Épen úgy tapasztaljuk sok árvaházban és magán nevelő-intézetben, hogy gyakran a gyermekeket tévesen felfogott szeretetből, torkosságra, fényűzésre, élvezetvágyra és tunyaságra nevelik.

Az ilyen elkényeztetett fiúból, a legjobb esetben, az élet örömei iránt eltompult, érzéketlen, magával elégedetlen ember válhatik.

Az elkényeztetett leány pedig rendesen szeszélyes, zsémbeskedő, házi feladatának meg nem felelő asszonynyá fejlődik. Sok gonosztevő átkozta meg már szüleit a vádlottak padján és a bitófa alatt, mert belátta, hogy csak ezek vak elnézése következtében lett pazarlóvá, munkakerülővé, keresetképtelenné, miáltal a bűn örvényébe jutott.

E kényeztetve szerető szülőkkel ellentétben vannak ismét szülők, kik azon előítéletből indulnak ki, hogy gyermekeiket az egyéniség tekintetbe vétele nélkül, csak a legnagyobb szigor által nevelhetik erkölcsösségre.

Szigorúságuk nem ismer határt; a gyermek szép napjait elkeserítik, élet- és munkakedvüket aláássák, a szülők iránti szeretetet és bizalmat csírájában ölik el.

Szigorúságuk a sarki télhez hasonlít, hol minden vegetatio megszünik, hol minden élet megfagy. Ily gyermekekből, tettető, elkeseredett, hazug és rossz jellemű emberek fejlődnek. Az ily szigorú szülő pálczát tör az oly nevelő felett, ki nem használja a botot; mert azt hiszi, hogy a tudományt, a szó szoros értelmében be kell verni a tanítvány fejébe.

Még szomorúbb következményei vannak az oly nevelésnek; midőn az atya túlságosan szigorú, míg ellenben az anya igen engedékeny, túlságosan gyengéd. Ilyen szülőknek nincs helyes fogalmuk a természetszerű nevelésről; és nem is sejtik, hogy ezen ellentétek a gyermek keblében a félelem és megvetés érzelmeit ébresztik fel; és

hogy az ily tudatlan nevelés gyümölcse csak a hazugság, szívtelenség, tettetés önfejűség lehet.

Csak a tudatlanságnak és a neveléstani törvények ignorálásának tulajdoníthatom, ha az iskolákban a tanítók csak a tekintély és törvényszerűség elveit alkalmazzák, a kegyelet és szeretet elveit pedig száműzik az iskolákból; ha a tanítói tekintély megszerzésére és a fegyelem fentartására csak a szigor eszközeit választják, ha a büntetések alkalmazásánál kevésbbé veszik tekintetbe a tanulók szellemi, erkölcsi, testi képességeit, egyéniséget, hanem inkább a szülők vagyoni viszonyait és a hitfelekezetet.

És mit mondjak azon kedvezőtlen hatásokról, melyeket a társadalom és a községi hatóságok tudatlansága gyakorol a gyermekek iránti szeretet nyilvánulására. A szeretetteljes nevelés oly vetés, mely csak évek multán hozza a jó aratást és az érett gyümölcsöket. A tudatlan ember csak a jelenbe tekint és nem a jövőbe, a tudatlan a tárgyakat csak azon haszon szerint becsüli, mely azonnal kézzelfogható. Azért az emberbarátnak szíve fáj, ha látja, hogy mily közömbösek némely községek azon iskolák iránt, melyekben saját gyermekei nyernek nevelést és oktatást, melyekre legdrágább kincseiket bízzák.

Innen származik azon csekély tisztelet és elismerés, melylyel még mai nap is sok község gyermekeinek tanítója iránt viseltetik. Vagy nem tudatlanság-e annak az oka, ha egy falusi bíró egy tanfelügyelőnek, ki az iskola látogatása alkalmával a kisérő bírót az iskolai padok czélszerűtlenségére és káros voltára figyelmezteti, következőkép felel: «Nos, nézzen meg Nagyságos úr engem! Én is ültem éveken át ezen padokban, és ha nékem nem ártott úgy ezen szegény gyermekeknek annál kevésbbé fog ártani!»

Így nem beszél egy művelt bíró, ki ismeri a pad befolyását a gyermekek egészségére, ki tudomással bír a jelen és múltban adott iskolai oktatás közti külömbségről, ki a gyermekek testi egyéniségét tekintetbe veszi.

Így nem beszél egy ember, ki szereti a gyermekeket, ki általában gyermek- és emberbarát.

Így nem beszél egy bíró, ki kötelességeit ismeri, ki a vallás- és

az erkölcstan parancsolatait szivén hordja, ki lelkiismerettel bír és fontolóra veszi azt, hogy mint bíró felelős az ifjúság gyarapodásáért.

4. A szeretetnek a legveszedelmesebb ellensége az *önzés*, mely csak édes énjét tartja szem előtt, felebarátjának jólétét nem is veszi tekintetbe és saját előnyét, hasznát akár mások kárára is előmozdítja. Igaz, hogy nehány bölcsész az *egoizmust* minden erény forrásának tekinti; az egoizmusból fejlődik egyszersmind az altroizmus is, az egoizmus általában az önfentartás gyökere és minden ember kezdetben önző. De a gyermekekkel szemben az egoizmus nagyon veszedelmes. Pálczát törünk azon egoizmus felett, mely az emberszeretet, a hazaszeretet és a gyermekszeretet gyilkosa, és azon egoizmus felett is, mely pl. a szülőket a gyermekek iránti szeretetük gyakorlásában gátolja, mely a gyermekeket minden örömtől és minden szükséges taneszköztől megfosztja.

Az állatok és az alsóbb fokú emberfajoknál találjuk, hogy a kicsinyek iránti szeretet csak addig tart, míg ezek gyengék és gyámoltalanok; de a nemes szívű és mívelt embereknél a gyermekek iránti szeretet túlhaladja a halált, a sírt is. A jó atya gondoskodik gyermekeiről, míg felnőttek és önállók, a fösvény atya pedig még a tanköteles gyermekeit sem akarja iskolába küldeni, hogy ezeket is a pénzkeresésre használhassa fel.

A tanítónak hivatása nehéz és háladatlan; feladata nagy, fizetése kicsiny, jutalmazása ritka esemény, még ritkábban részesül a jól kiérdemelt elismerésben. Ezen szomorú sors daczára a jó és lelkiismeretes tanító mégis örömest teljesíti kötelességeit, mert tanulóit szereti és azon öntudatban, hogy szerény működése a közügynek szolgál, hogy csendes fáradozása folytán a haza javát előmozdítja és tanítványainak jólétét biztosítja, örömét és jutalmazását leli. Az önző tanító az iskolát fejős tehénnek tekinti; a jó, a tehetséges tanulókat tekintetbe veszi, a gyenge tehetségű gyermekeket elhanyagolja; a gazdag szülők gyermekeivel foglalkozik, a szegényekre nem is hederít. De nincs is szerencsétlenebb lény a világon, mint egy önző tanító, mert ezen pályán kevés kilátás van az egoizmus kielégítésére, az anyagi magánérdekek előmozdítására, és azért az ily tanító mindig elégedetlen sorsával, a tanítás reá nézve kín, az iskola

pokol. A gyermekek gyűlölik, a szülők megvetik és a társadalom kerüli. A neveléstan első követelménye, hogy a szoktatás és az oktatás érdekes legyen. De ezen czél elérésére szükséges, hogy a tanuló a tanítót szeresse. Az önző és részrehajló tanítót pedig a gyermekek nem szeretik. Azért nagyon röviden és élczesen mondja erre nézve *Sigas János*, egy középkori iskolai igazgató: «Donatoban (egy használatos nyelvtanban) előbb áll «*Amo*» és csak azután következik «*Doceo.*»

A tanító, ki önző, ne legyen tanító, mert mint ilyen nem fog boldogulni, mert az egoizmus a szeretet ellensége, szeretet nélkül pedig a tanító működése meddő, eredménytelen marad. Csak az önző tanítóra lehet alkalmazni a rómaiak azon mondatát: «Quem dii oderunt, pædagogum fecerunt.» «A kit az Istenek gyűlölnek, azt tanítóvá tették»; míg az önzetlen, áldozatkész és lelkiismeretes tanítóról állítható Dániel próféta eme szép szava: «A kik másokat oktatnak, fényleni fognak mint az égnek fényessége, és a kik sokakat az igazságra visznek, miként a csillagok, örökkön és örökké fénylenek.»

Leggyakrabban uralkodik az *egoizmus* azon társadalmi körökben, melyeknek feladata volna a gyermekek nevelését igazgatni és előmozdítani. És a községek emez egoismusa rossz befolyással bír a tanítók anyagi és erkölcsi állásának javítására. — *Fülöp*, macedoniai király, Sándor fia nevelésére korszakának leghíresebb és legtudósabb férfiát, a bölcs Arisztotelest fogadta nevelőül. De az önző szülők és községek a tanítói állomás betöltésének alkalmával oly csekély fizetést tűznek ki, hogy ily állomásra csak képtelen, tapintatlan és tudatlan egyének pályázhatnak. — Szeretik ugyan az önző szülők is gyermekeiket; belátják ugyan az önző községek is, hogy a gyermekek jó nevelésben csak a jó tanító által részesülhetnek, de a kellő áldozatot hozni vonakodnak, mert náluk az egoismus nagyobb mint a gyermekeik iránti szeretet. — A községek egoizmusa nem ritkán okozza az iskolaépületek czélszerűtlenségét, az egyes iskolai osztályok egészségtelen túlnépesítését, a szegény gyermekek iskolakerülését, elvadultságát. Vagy talán gyermekek iránti szeretet az, ha az iskola fentartói azon elvből indulnak ki, hogy a szegény gyermekeket nem kell iskoláztatni és oktatni, mert különben nem lesznek

munkások és napszámosok? Hol pl. a nagyobb városokban a népiskolai tandíjat felemelik, de a nyilvános kertek és játszóterek felállítását a helyi ifjúság számára — ad Græcas Calendas — elhalasztják: ott az önzés erősebb mint a gyermekek iránti szeretet. És ámbár a gyermekbarát örömmel veheti észre, hogy a társadalom a legújabb időben a szegény elhagyott gyermekek gyámolítása ügyében szép eredménynyel kezd munkálkodni, sajnálattal kell látnia, hogy a jótékonyság terén sok gazdag állampolgár, sok vagyonos város a jó szív sugallatának és a jelen kor kívánalmainak nem tesz eleget.

5. Az egoizmus mellett ismerek még egy ellenséget, mely a gyermek iránti szeretetet szintén erősen megtámadja és gyakran megöli. Ez ellenség nemcsak nagy hatalma, hanem sokasága folytán is veszedelmes, egy egész hadsereget képez és ezt legyőzni nem igen könnyű. Ezen ellenség a szeretettel ellentétben álló rossz *indulatok* és *szenvedélyek*. Ilyenek különösen a kártyaszenvedély, az iszákosság, a hiúság, a harag stb.

A gyermek pl. nem jól viseli magát az iskolában, a tanító szükségesnek tartja a gyermek érdekében ennek atyjával beszélni, meghívja őt, de miután az, meghívása daczára nem jő el, a tanító maga felkeresi lakásán; ott sem találja, soha sem, mert az apa, a család főnöke a nap legnagyobb részét és az estéket is a korcsmában, a kártyajátszással tölti el, úgy hogy a saját gyermekeit ritkán látja és ennek következtében alig nevelheti is őket.

És az anyának *hiúsága* nem erősebb-e némelykor, mint a gyermekek iránti szeretet? Az anya jól tudja, hogy fiatal leánya még gyenge és hogy minden szellemi túlterhelés neki ártalmas, de ennek daczára még is kívánja, hogy 6 éves leánya már levelet írjon és szavaljon hosszú verseket.

Nem kevésbbé hatnak-e bénítólag a szeretetre a szülők *türelmetlensége*, a tanítók *haragja, összeférhetlensége*, a felügyelő *szeszélyessége*, az előljáróság *nagyravágyása, czivakodása*, a szülők és a községek *háladatlansága* tanítójuk iránt?

6. Most még egy ellenségről bátorkodom említést tenni, mely a szeretet virágaira oly veszélyes, mint sok növénynek a ragya. Ezen ellenségekhez tartoznak a *hamis matrialisztikus és pesszimisztikus*

képezetek, melyek a jelenkorban, a félművelt egyéneknél, ily irányú regények olvasása folytán uralomra vergődtek. Az eszményiség lelkesít, melegít; az anyagiasság kioltja az eszmék tűzét, megöli a nemesebb, magasabb érzelmeket.

Az idealista a szép, jó és igaz iránti eszmék által, a materialisztikus ember pedig a haszon, a pillanatnyi élvezetvágy, az anyagi érdekek által vezérelteti magát. Az optimista a gyermeket fénysugárnak, friss fakadó rügynek, angyalnak tartja, míg a pesszimista a gyermeket csak fölösleges tehernek, szerencsétlenségnek tartja. Ha a t. olvasó keblében egykor ily pesszimisztikai világnézlet villana fel és ez a gyermek iránti szeretet nemes érzelmét el akarná nyomni, akkor olvassa csak a t. olvasó Pósa Lajos ezen költeményét, mert ez által a szeretet szent lángja szívében ismét fel fog lobbanni.

VI. *Befejezés.*

Ezen rövid értekezésben megemlékeztem a gyermek iránti szeretet fontosságáról, áttértem ezután Pósa Lajos szép költeményének bemutatására és megmagyarázására; felsoroltam végül ezen szent érzelem történeti fejlődését, ennek ellenségeit és betegségeit.

A tisztelt olvasók egyike vagy másika azt gondolhatná, hogy még azon fegyverekről is fogok szólani, melyek segítségével ezen ellenségeket le lehetne győzni, vagy azon gyógyszerekről, melyek alkalmazandók ezen betegség gyógyitására. Ki kellett volna t. i. még mutatnom, hogy a gyermek iránti szeretet érzékének hiányát a vallásos érzelem, a kötelességérzet által kell pótolni; hogy a tudatlanság betegségei a művelődés, a pedagogiai ismeretek elterjedése, a magasabb rendű nepósztály szép példája, jótékony egyesületek, pl. szűnidei telep, gyermekbarát egyesületek életbeléptetése által gyógyíthatók.

De értekezésemnek csak az volt a czélja, hogy a tisztelt olvasó figyelmét Pósa Lajos említett szép költeményére irányozzam. Csak ezen költeményt akartam gyógyszerül ajánlani s óhajtom, hogy minden nevelőnő és tanítónő válaszsza jeligéül e mondatot: «*Szeresd a gyermeket!*» «*Törüld le gyöngéden a gyermek könnyeit!*»

Ha ezen czélt elértem, és a tisztelt olvasó czikkemet ép annyi szeretettel fogadta, mint a hogy én azt az ifjúság iránti benső szeretetből írtam, akkor fáradozásomért elegendőleg megjutalmazva érzem magamat.

Léderer A.

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

A «Mária-Dorothea»-egyesület tanítónői szakosztálya november és deczember hóban is megtartotta *Sebestyénné Stetina Ilona* elnöklete alatt rendes havi értekezleteit. A novemberi értekezlet tárgya *Száak Luiza* felolvasása volt. Száak Luiza br. *Józsika Juliát* mutatta be, mint a magyar ifjúsági irodalom úttörőjét, s ezzel kapcsolatban érdekes képet nyújtott a múlt században szokásos leánynevelésről s az akkori ifjúsági irodalomról. Ajánlja, hogy a tanítónői szakosztály rendezzen Józsika Julia műveiből új kiadást. A szakosztály ez indítványt elvben helyeselte, de a kiadás módozatainak megállapítását más alkalomra halasztotta.

A deczember havi értekezlet kiváló érdekességet nyert azáltal, hogy *Berecz Antal* felsőbb leányiskolai igazgató tartott ez alkalommal előadást. A *tanítói jó modorról* értekezve, gazdag tapasztalataiból merített tanulságos példákkal mutatta ki, hogy a tanítói jó modor a tanítás és nevelés sikerére döntő fontosságú, s hogy bár a *jó modor* némely természetadta tulajdonságtól is függ: önképzéssel és erős akarattal mindenki által elsajátítható. A tetszéssel és éljenzéssel fogadott előadásért a szakosztály elnöke meleg szavakban fejezé ki köszönetét Berecz igazgató úrnak, ki az előadás után az állami felsőbb leányiskola pompás természettani gyűjteményéből mutatott be Berecz Ede tanár úr szíves segédkezése mellett néhány kitünő tanszert, szíves készséggel ismertetvén és magyarázván meg azok használatát.

Az idő előrehaladása miatt *Safáry Irma* csak vázlatosan mutathatta be tanulmányát, melyet a külföldi ifjúsági iratok bírálása és ajánlása tárgyában a szakosztály megbízásából terjesztett elő. Részletes és szigorú bírálatot kiván s egyöntetű eljárást a bírálók részéről. A szakosztály magáévá tette Safáry k. a. helyes észrevételeit.

Ez értekezleten történt az első lépés arra nézve, hogy a szakosztály könyvkiadó vállalatot létesítsen. *György Aladár* tett erre nézve nagylelkű ajánlatot, felajánlván minden kikötés nélkül egy művének kiadói jogát az egyesület részére. A nemes ajánlatot köszönettel vették tudomásul, s a szerző kívánságához képest elhatározták, hogy a mű előleges bírálására *Komáromy*, *Péterfy* és *Sebestyén* urakat kérik fel. Az ülés végén még arról tett az elnök jelentést, hogy *Stampfel* pozsonyi könyvkiadó úr 41 kötetből álló nagybecsű könyvgyűjteményt ajándékozott az egyesületnek azon kéréssel, hogy a megfelelők az ajánlott könyvek jegyzékébe felvétessenek. A művek bírálására többen vállalkozván, a műveknek a tagok közt megtekintésre való szétosztása határoztatott.

*

«**A tanítónők kérdéséhez**» czím alatt foglalkozik a pécsi «*Néptanoda*» múlt évi 37-ik számában dr. *Havas Gyula* azzal a miniszteri ren-

delettel, a mely a tanítónőképző-intézetekbe való felvételt legutóbb megszorította. «Zokon esik, — úgymond — hogy közoktatási kormányunk a nőknek tanítókká való kiképzését rendeleti úton megnehezíti. Pedig a kormány a mai törvényszerű viszonyok közt, szerény nézetem szerint, helyesen cselekedett. A kényszerhelyzet súlya előtt hajolt meg. Tekintsük tehát a helyzetet, a mint azt a statisztikai adatok elénk tárják.

A 16,417 népiskolánkban van 23,980 állás s ezeken 2960-nál, vagyis az egésznek egy nyolczadánál nincs több nő alkalmazva. Ebből az következik, hogy a férfitanítók kereslete a nőtanítók keresletéhez úgy áll, mint 8 : 1, vagyis nyolczszor annyi férfitanítóra van szükségünk, mint női tanítóra, tehát ugyanez kellene, hogy álljon a tanítónőképző-intézetekre s ezek növendékeire is. Van 70 tanítóképző-intézetünk s a fenti arány követelte mennyiséghez képest ezekből 9-nek nőtanítókat képzőknek kellene lenni; ámde ilyen utóbbi van 24, vagyis az egésznek $^1/_3$ része ilyenből áll. De hát menjünk tovább. E 70 intézet növendékeinek száma az 1885—86. tanév végén — ez év adatait használtam fel, s azt hiszem, ezek a mai viszonyokra is elfogadhatók zsinormértékűl — volt összesen 3505.

A fenti arányra figyelve, ezek közűl 438-nak szabadna csak nőnek lenni, de a valójában nem $^1/_8$, hanem $^1/_3$ az, t. i. 1067. Tanképesítést nyert 1230 egyén, ezek egy nyolczadának, vagyis 154-nek nőkből kellene állania, ámde ezek között igazán szintén egy ötöde, vagyis 277 volt nő. Ezekből világos, hogy több okleveles tanítónő áll rendelkezésünkre, mint a mennyire szükségünk van, a mit — sajnos — a miniszteriumban e számadatok nélkül is, nagyon jól tudnak. Már most mi lesz az olyan nőből, kinek fokozott igényeivel szemben, ezek kielégítési lehetősége hiányzik. Úgy vélem nem tanácsos bevárni, míg a gyakorlati élet fülünkbe kiáltja a választ.

És így konstatálom, hogy a kormány rendelete indokolt. Ha indokolt, nyugodjunk is bele e fenforgó s legkevésbé örvendetes állapotba? A világért sem! *Keressünk módot arra, hogy több női tanítói állás nyittassék!* Hogy állunk e tekintetben? A 23,980 tanító közűl 12,663 egyedül áll egy-egy iskolánál s minthogy az egy tanítós iskolák leginkább hitfelekezetiek s tudjuk, hogy ezek nemcsak iskolai, hanem egyházi teendőkre is kötelezvék, ilyen szolgálatra pedig nem képesíti a nőt az egyházi szervezet, mondjuk ki egyelőre azt, hogy nem kívánjuk, mikép az egy tanítós iskolákat női tanítókra bízzák.

Azonban van 11,317 oly tanítói állás, melyeken legalább két tanító szolgál egy-egy iskolánál. És ha az iménti követelményre való tekintettel el is fogadjuk, hogy ezek egyike férfi legyen, miért ne mondhatnók ki, hogy a többi állás a nők számára tartassék fenn? Vagy így tán méltánytalanok lennénk a fitanítókkal szemben? Jó, hát enyhítsük követelésünket s szorítsuk le óhajunkat csak annyira, hogy a több tanítós iskoláknál alkalmazott tanítói állások felét nőkkel töltsék be. Ez igazságos arány; ezuttal a nőknek előnyösebb nevelési képességéről hallgatva, csupán annyit engedjenek meg, hogy e szempontból nem maradnak a férfiak háta megett. És ha kívánságunkat figyelemre méltatnák, ez esetben 5658, vagyis az eddiginél 2698-czal több női tanítói állás nyilnék meg. S ezzel a kérdés meg volna oldva. Csakhogy ennek megoldásához a törvényhozás közreműködése kivántatik meg. S ez aligha történnék meg

könnyen, símán. Az ellentálló akadályt ne keressük kormányunk jó akarata hiányában; ez készséggel nyújt kenyeret a női tanítóknak, hiszen az alkalmazott 1506 áll. tanító közé ezek egy harmadánál nagyobb arányban — szám szerint 547-et — nőket helyezett el. De keressük a hitfelekezeteknél, kik aligha nem elkeseredett harczra állanának készen oly törvény létrehozása ellen, mely őket a női tanítók alkalmaztatására kényszeríteni akarná.

Nem rég történt, tán két évvel ezelőtt, hogy az erdélyrészi ágost. hitv. evangelikusok (szászok) egyet. közgyűlésén *Zay Adolf*, egyik tekintélyes vezérférfiú, nagy lelkesedéssel lándzsát tört a nőtanítók alkalmazása mellett; azonban véleményével törpe kisebbségben maradt és a szász leányiskolákban ma is kizárólag férfiak tanítanak. Csak a női kézimunkát adták át nőknek, de ezek tán kivétel nélkül hijával vannak a tanítói oklevélnek.

Jelen körülmények közt sokkal helyesebb, ha a kormány megtámadása és tekintélyének csorbítgatása helyett, a hitfelekezetekre iparkodunk hatni, hogy megnyerjük őket az újítás eszméjének s előkészítsük a javasolt törvényhozási intézkedésre.»

*

«**A nőnevelésről**» czím alatt a «*Magyar Tanítóképző*» múlt évi 19-ik számában *Domián Pálné* értekezik a család és iskola feladatairól a lányok nevelésében. Czikkéből kivesszük a következőket: «Nagyon kívánatosnak tartom, hogy minden lánynövendék nyilvános tanintézetben nyerje elemi kiképeztetését, hogy már zsenge korában ismerni tanúlja különböző társai természetét, az egymáshoz való alkalmazkodást stb. Mindenesetre az elemi lányiskolában a nevelésre kizárólag hivatott tanítónőtől függ, hogy a leánygyermek istenfélő, szófogadó, tisztelettudó, a jóért, szépért egyaránt lelkesedni tudó legyen. A tapintatos tanítónő találhat módot és eszközt, hogy tanítványaira ily szellemben hathasson. A sok esetben nélkülözhetetlen fegyelmet sem találom mellőzendőnek, sőt sokszor a szigorú fegyelmet tartom a rend és pontosság megtartása és megszokása végett az egyedül czélra vezető eszköznek. De Gerando A. amaz állításával szemben, hogy a «fegyelem nem nevel» nyiltan merem állítani, hogy különösen elemi lányiskolában a fegyelem nélkül nevelni nem is lehet. Nem azt értem ez alatt, hogy a tanítónő minduntalan fenyítse tanítványait s tán bottal álljon hátuk megett; de hisz a fegyelem gyakorlásának van más módja is, melylyel nagyon jól összefér a szeretet és gyöngédség. Okvetetlenűl megkívánandó azonban, hogy az iskolával párhuzamosan neveljen a család is. Ne engedje át az édes anya lányát egészen az iskolának; igyekezzék az aprólékos házi teendőket is megkedveltetni vele, mert a mit a lány az iskolában tanúl, nem sajátíthatja el otthon s viszont.»

Áttérve a magasabb fokú lányiskolákra, helyesli s körülményeink közt czélszerűnek találja azok mostani tanrendszerét. Különösen hangsúlyozza annak szükséges voltát, hogy emez iskolákban férfi- és nőtanítók működjenek s az igazgatás férfi kezekre bízassék. «Akárhány példával találkozhatni az életben — úgymond — hogy az oly nők, kik kizárólag nők által vezetett intézetben nevelkedtek, bizonyos félszegségtől s álszemérmes viselettől nem bírnak szabadulni; vagy ha igen, az ellen-

kező szélsőségben csapongnak. A nőtől is megkívánjuk, sőt adott körülmények közt megköveteljük a higgadtságot, komolyságot és határozottságot. Nem állítom, hogy hivatott tanítónők erre ne nevelhetnék növendékeiket, de az ily hatások maradandó nyomot csak úgy hagynak hátra, ha lelkületük fejlődésére férfi befolyás is hatott. És különösen magasabb lányintézetek élén csakis férfit kívánok látni, még pedig azért, mert ez a vezérszerepet inkább van hivatva betölteni. Valljuk meg őszintén, hogy a vezéri hivatás úgy le mint felfelé sok fáradságos munkával, sokszor kemény küzdelemmel van összekötve, a mit úgy elvégezni, hogy az ügy csorbát ne szenvedjen, — mi tűrés-tagadás — a férfi inkább van hivatva . . . Természetesen, ha az elemi iskolai növendéknél is megköveteltetik az édes anya éber szeme, gondos felügyelete s a házi dolgokban való gyakorlás az iskolai neveléssel kapcsolatban: a magasabb női tanintézetekbe járó lányainkra nem kevésbbé kell az édes anya befolyásának érvényesülnie. Házias, munkaszerető és takarékos gazdasszonyt nem annyira az iskola, mint inkább a család s ebben az édes anya nevel. S mindama szükséges tudni valót, a mit felnőttebb lányaink az iskolában nem tanulhatnak meg, a szerető édesanyák kötelessége lányaik eszébe, szívébe önteni. A női középoktatás behozatalát hazánkban részemről is szívesen látnám; az oly nagyon hangoztatott nőemancipációnak azonban nem vagyok barátja. Nem tartom elfogadható mentségnek azt a körülményt, hogy minden lány nem mehet férjhez, s azoknak, a kik rászorultak, meg kell nyitnunk az önfentartás útjait. Ez mind igen szép, csakhogy iparkodjék a nő oly életpályát választani, mely által nőiességéből ki nem vetkőzik s a mely mellett hitvesi, anyai hivatásának, mely egyedüli s kizárólagos életczélja, megfelelni képes legyen.»

*

Felsőbb lányiskolai magánoktatás Budán. — A budai, I. kerületi polgári iskolai tanárok folyamodtak a fővárosi tanácshoz, melyben azt kérték, hogy a délutáni órákban, midőn rendes tanítás nincs, egy tanterem engedtessék át a polgári lányiskola végzett növendékeinek felsőbb lányiskolai tovább képzésére. Ez ügy tárgyalása a közgyűlés elé került s a hivatalos értesítés szerint a következőképen intéztetett el.

Alkér tanácsnok előadta, hogy a várbeli polgárság nevében többen előterjesztvén ama körülményt, hogy szeretnék lányaikat, kik a polg. lányiskola négy osztályát már elvégezték, saját költségükön további oktatásban részesíteni, a mire a polg. lányiskolai tanárok vállalkoztak is, az iránt folyamodnak, hogy egy tanteremnek délutáni használata fűtéssel és világítással a fenti czélokra nekik átengedtessék. *A tanács azonban megtagadta e kérelmet, mert e kérdés a szakbizottmánynál tanácskozás alatt van.* A tanács e határozata ellen a polgárság nevében Keleti Károly felebbezett a közgyűléshez. Az elnök nem értett egyet a tanács határozatával, mert *nem akarja elvonni a szülőktől az alkalmat, hogy lányaikat tovább ne taníttathassák.* Scheich Károly pártolta a folyamodók kérvényét, mert bajos a szülőkre, ha lányaikat további oktatásban akarnák részesíteni, őket egy messzire fekvő tanintézetbe elküldeni. Most erre alkalmuk van s nem kell azt tőlük megvonni.

Békey Imre a tanács határozata mellett emelt szót. Felhozta, hogy a törvény szerint csak polgári iskola létesítésére van a hatóság kötelezve,

de nem felsőbb lányiskolának létesítésére; ha pedig a kérelemnek eleget tesz a város, akkor oly intézmény növi ki magát belőle, melynek fentartására a hatóság nincs kötelezve. Vannak a városnak elég szükségletei a közoktatás terén s ezeknek sem tud teljesen eleget tenni. Különben, ha ezen szülők felsőbb oktatásban akarják leányaikat részesíteni, erre is van alkalmuk, ott van a közelben egy szegény igazgatónő, kinek hat osztályból álló tanintézete van. s alig van egynéhány növendéke. Lengyel Sándor pártolta a folyamodók kérelmét, s hivatkozott arra, hogy az V. kerületben is fordult elő egy hasonló eset, t. i. engedély adatott az V. ker. polg. leányiskolában egy kereskedelmi tanfolyam felállítására. Csepreghy János nem tartotta megadhatónak az engedélyt, mert a mit itt kérnek, azt kérhetik a Vizivárosban, Józsefvárosban és másutt, s ha a városnak délután is szüksége volna a tantermekre, nem állnának rendelkezésére. Elnök szavazás alá bocsátván a kérdést, a közgyűlés többsége a tanács javaslatát fogadta el s a kérelemnek nem adott helyet.

*

Irásbeli tételek egy német tanítónői képesítő vizsgálaton. A «Polgári Iskola» egy német tanügyi lap nyomán közli a schwerini nagyherczegi vizsg. bizottság előtt tartott tanítónői képesítő vizsgálat irásbeli tételeit, melyek a következők: 1. Hittanból: Pál apostol élete és működése, továbbá jelentősége a keresztény egyházra nézve. 2. Német nyelvből: Octavio és Max Piccolomini, eltérő jellemük és állásuk Wallensteinhoz. 3. Számtanból: *a)* Valaki 1500 márkát 5%-ra és 2000 márkát 4½ %-ra adott kölcsön. Mindkét tőke, miután az első 3½ évig kamatozott, a kamatokkal együtt 4032.5 márkára felszaporodott. Meddig kamatozott a második? *b)* Egy munka teljesítésére *A)* 36 munkást 10 napig, *B)* 20 munkást 12 napig, *C)* 30 munkást 9 napig, *D)* 25 munkást 8 napig fogadott. A kártalanításösszeg 1177 márka. Mennyit kap egy-egy munkás? *c)* Egy gőzgép hajtókereke két állomás között, melynek távolsága 14,355 méter, 2250-szer fordult meg. Mekkora a kerék átmérője? *d)* Valaki 5000 márkáért rozsot vesz. Hét hónap mulva eladja ezt 5770 márkáért. Hány % a nyeresége?

*

A porosz közoktatásügyi miniszter válasza a berlini nők kérvényére. A porosz közoktatásügyi miniszter m. é. szeptember hó 18-án kelt rendelettel kimerítő választ és czáfolatot tesz közzé azon panaszokra és vádakra, melyek «die höhere Mädchenschule und ihre Bestimmung» czímű emlékiratban a porosz felsőbb leányiskolák és tanítónőképezdék ellen több nő által emeltettek. Mindenekelőtt megjegyzi, hogy amaz emlékirat semmiféle tényleges bizonyítékot, sőt olynemű tapasztalatokat sem közöl, melyekre a leánytanítók ellen emelt vádakat alapítja; ennélfogva a panaszok megvizsgálása nem lehetséges. Az emlékirat azon követelését, hogy még a hittan is tanítónők által taníttassék, a miniszter mellőzi. Azon kérelemre, hogy a tanítónőknek a felsőbb osztályokban való tanítás lehetővé tétessék, a miniszter azt válaszolja, hogy e részben a kormány minden tőle kitelhetőt már megtett. Ugyanis minden nő, ki felsőbb leányiskolai oktatásra képesítve van, ezzel egyidejűleg a felső osztályokban való oktatásra is jogot nyert, és a miniszternek nincsen tudomása oly esetről, hogy ily tanítónőnek ezen oktatásban való alkal-

mazása valahol meggátoltatott vagy megnehezíttetett volna. Tényleg a 9 állami tanítónőképezdében (heti 124 órai gyakorlati oktatást és 71 torna- és női kézimunka-órát leszámítva) hetenként még 219 óra tanítónők kezében volt. A monarchia összes nyilvános leányiskoláinak felsö (I a és b, II a és b) osztályaiban 1887—88. téli félévében heti 11319 tudományos tanóra adatott; ezek közül 4111 tanítónők által. Az államilag segélyezett felsőbb leányiskolákban heti 3284 tudományos leczkéből 2739 a tanítónőkre esett. E részben kivételt képeznek Berlin és néhány más nagyobb város nyilvános felsőbb leányiskolái, a hol más tényezők is irányadóknak látszanak, mivel e helyeken a magániskolákban is csekélyebb a tanítónők része a tudományos oktatásban, mint a monarchiában általában. Míg tudniillik a porosz monarchia összes tisztán magán felsőbb leányiskoláinak felső osztályaiban heti 19760 tudományos leczkéből 14221, tehát 72% tanítónőkre esik, addig a berlini magán felsőbb leányiskolákban a megfelelő arány 48%. Azon különös figyelem mellett, melylyel a magániskolák a szülők óhajtásai iránt vannak és lehetnek, az említett körülmény azt látszik bizonyítani, hogy épen a szülők azok, kik a tanítók oktatását kivánják. A miniszter végre teljesíthetetlennek nyilvánítja az emlékirat azon kivánságát, hogy a már fennálló tanítónőképzők mellé a «Newham» vagy «Girton College» mintájára főiskola állíttassék, melyben a nők 20 éves koruktól kezdve 3 éven át képesítést szerezzenek a felső osztályokban való tanításra. *S. V.*

*

Továbbképző tanfolyam tanítónők számára Berlinben — A mint a fentebbi közleményben is történt rá hivatkozás, a «Victoria-lyceum»-ban a porosz közokt. kormány továbbképző tanfolyamot állított fel tanítónők számára. A megnyitási ünnepen a közokt. államtitkár, *dr. Herzog* tartotta a megnyitó beszédet, melyben áttekintvén a «nőkérdés» történeti fejlődését, különösen kiemelte a Victoria-lyceum hivatását, a mely abban áll, hogy a nőknek ne csak a magasabb általános műveltséget adja meg, hanem azokat, a kik rászorulnak, az életfentartásra szükséges szakismeretekhez is juttassa. Ez utóbbiak előtt a német közvélemény föltétlenül és készségesen megnyitotta a nevelői és tanítói pályát, meg a jótékonyság áldásos mezejét. Hogy mint tanítónők a régihez újabb tért is hódíthassanak s működésöket kiterjeszthessék, a közokt. kormány *továbbképző tanfolyamot állított fel számukra a történetből, német, latin, franczia és olasz nyelvből.* A tanfolyam három évig tart, melynek elvégeztével a közokt. kormány által kinevezett biztos elnöksége alatt megalakítandó bizottság előtt fognak az arra jelentkezők vizsgálatot tenni. A kik a vizsgálatot sikerrel megállották, oklevelet kapnak, a mely birtokosát feljogosítja arra, hogy a felsőbb lányiskolák felsőbb osztályaiban is taníthasson.

IRODALOM.

1. ANDERSEN MESÉI. Budapest, Lampel Róbert (Wodianer F. és fiai) kiadása. I vszám nélkül.

2. ANDERSEN ÚJABB MESÉI. Magyarra fordította: *Szép József.* Budapest, Lampel R. (Wodianer F. és fiai) kiadása. Évszám nélkül.

Andersen meséinek magyar fordítása nyeremény volna ifjúsági irodalmunkra nézve, hogyha a mesék a híres dán költő művéhez méltó gonddal, magyarosan s a népmesék naiv költői hangján volnának nyelvünkön tolmácsolva. Ezt azonban a két kötet egyikéről sem mondhatjuk el. A leggyarlóbb, esetlenebb és idegenszerűségekkel megrakott fordítások ezek, s az ép nyelvérzéknek botránkoztatására, a fejletlennek pedig megzavarására szolgálnak. Az első kötetnél a fordító neve sincs kitéve, s ez a körülmény már maga is gyaníttatja, hogy e fordítás végzésében a költői tartalmat lendületes, költői nyelven magyarázni törekvő írói ambicziónak mennyi része lehetett. E kötet, bár ez sincs jelezve, most már a *második* kiadásban jelent meg; az újabb kiadásban itt-ott javították ugyan az előbbinek nyelvhibáit, de még így is nagyon hibás fordítás maradt ez.

Lássunk nehány példát a «A nagy Kalászi és a kis Kalászi» czímű meséből. «Mégis csak szép dolog *öt lovat birni.*» «*Lehúzta a ló bőrét* s *kiszárította*. Aztán zsákba tette, vállára vetette s *úgy elment a városba*, hogy a lóbőrt eladja.» Aztán szállást akar kérni egy parasztembernél: «*Itt majd csak megengedik, hogy tölthessem az éjt*». Lefekszik a félszerben, s így gondolkodik: «A gólya csak nem repül le, és *nem harap a lábamba*». — «Midőn hallották a férjét jönni, az asszony kéré a harangozót, bujnék egy nagy, üres ládába. És *ezt ő megtette*, jól tudván, hogy a szegény ember *el nem tűri* (e h. ki nem állhatja) a harangozót.» — «Pszt!, mondá a kis Kalászi zsákjá*hoz*, hanem egyszersmind *még jobban hágott rá.*» — «A paraszt *hosszúkat* ivott.» — «Az én varázslóm *mindent tud előteremteni*, a mit én kívánok». — «*Miután* te *oly jó voltál, nekem éjjeli szállást adni*, odaadom» (t. i. a varázslót). — «Jól *megfizették lovamat* (e h. jól megadták lovam árát), mondá, midőn haza *jött* (e helyett érkezett), és egész *hegynyi pénz* volt szobájába.» — «Honnan kaptad ezt a sok pénzt? — Az **én** *lóbőrömért* kaptam» (e helyett: Ezt biz' a lovam bőréért kaptam). — Meg akarják venni a nagy Kalászit s azt mondják

neki: «Majd jól megrakjuk mi a *te bőrödet*, hogy *piros leves fusson utána*». — «Otthon a kis Kalászinál ezalatt meghalt a nagyanyja.» — «A kis Kalászi bement a korcsmába, hogy *valamit magához vegyen*» (t. i. hogy egyék, vagy igyék valamit).

És így megy ez tovább véges végig. De talán ennyi is elég annak bebizonyítására, hogy ilyen pongyolán, s a magyaros nyelv ismerete nélkül végzett fordítás, egy ilyen napszámos munka, mennyit ront, s mily nagy ártalmára van a magyar ifjúságnak, a nyelv tisztasága és helyessége tekintetében.

Semmivel sem mondhatunk jobbat az *Újabb mesék*-ről sem. Itt látszik ugyan némi törekvés a magyaros szólásmódok használatára; de, szerencsétlenségre, a fordító legtöbbször ott alkalmazza őket, a hova nem valók: e helyek aztán valóságos komikus hatással vannak a hozzáértő olvasóra, akár a paródia. Lássunk e kötetből is egy kis mutatót.

Az első mese címe: «A piros *czipők*,« már magában is germanismus; a magyar egy pár czipőről egyesben beszél. Ugyanez előfordúl a mesében többször is így, pl.: «a piros *czipők* tánczolva *hordták* (!) a kis lábakat». Hátha még azt olvassuk, hogy a *czipőt magára veszi* az ember! «Azon a napon, *midőn* édes anyját *temették el* (e helyett: eltemették), kapta meg a czipőt, és ekkor is *vette magára* legelőször.» — Aztán így halad tovább a mese: «*Megtörtént* (e helyett: történt egyszer), hogy a királyné az országban útazott, kis leánya is vele volt, *az pedig királykisasszony*, és a nép a kastély felé tódult». — A királyleánynak «egy pár *tűzről pattant* piros czipellő volt a *lábacskáin*». Tűzről pattant-nak mondja a nép az élénk, virgoncz leányt, vagy menyecskét, de a piros czipőről ezt a jelzőt használni csak humorisztikus lapba való, ott is csak egy nevetséges új jargon kigunyolására. — «A mester (t. i. a czipész) mértéket vett a piczi *lábakon*.» — «A boltban a czipők között egy pár piros is *állt*, szakasztott mása *azoknak, melyeket* a királyleány viselt.» — «Megtudta az asszonyság, hogy Katrina piros czipőben *járt* a templomba,» — pedig csak egyszeri templomba menésről van szó. — Katrina a templomban «még a «Miatyánat» sem mondta el». Mikor aztán az angyal, (?) hiuságáért elátkozta a leányt, «tánczolt, és *tánczolt egy kis ház elé;* tudta, hogy ott a hóhér lakik». — Vagy nézzük az utolsót, az «A gyertyák» czímű mesét. «Volt egyszer egy viaszgyertya, *mely fontos hivatásának teljes tudatában élt.*» Naiv hang! «Azután *betakarták* a kosarat födőjével» (e helyett: rátették a kosárra födelét). «*Fogatok* érkeztek, *melyből* — — vendégek szálltak ki.» Ez már nem is germanismus, hanem — —. Hát ez magyaros-e: szeretem a sült *burgonyákat?* Fordítónk így beszél: «A burgonyát elköltötték. Oh, mily pompásan *izlettek!*».

De ne folytassuk tovább! Ez a könyv nem való gyermekeink kezébe, s vevő közönségünk részéről, ha nem kiskorúságra, legalább nagy könnyelműségre mutat, hogy «Andersen meséinek» ilyen fordítása nálunk már második kiadást érhetett. Bizony, elszomorító jelenségek ezek legújabb irodalmunkban, vagy legalább: könyvpiaczunkon! Igaz, régebben is akadt nálunk egy-egy rosszúl fordított könyv; de ezekben a fordításokban a fordító könnyelműségéből, vagy hiányos nyelvismeretéből származó hibák mellett még is meg volt a művészi formának némi nyoma, mert a fordító *író volt*, a kinek megvolt legalább az irodalmi routineja, mely megóvta őt a pongyola alaktalanságtól. Ma azonban boldog-boldogtalan kezébe veszi a fordítói tollat, s minden arravalóság és hivatottság nélkül belefog a fordításnak sok tehetséget, gyakorlatot és gondot kívánó munkájába. Így jő létre, irodalmunk kárára, sok kontármű, melynek létrehozásában az anyagi haszon volt az egyedüli mozgató, s melynek csak a könyvárus bolti asztalán van meg az értéke. És ha ez így van, ne botránkozzék meg a liberális gondolkozású olvasó, ha ilyeneket látva, visszakívánjuk, bár módosított értelemben, a hajdani szigorú czenzurát és könyv-elkobzást. Komáromy Lajos.

*

Pósa Lajos. «KIS ARANY KERT.» Gyermekversek; kiadja Singer és Wolfner.

Pósa Lajos gyermekversei valóban a gyermek számára írottak. — A «Kis arany kert» című 30-nál több verset tartalmazó kis kötetben is akadunk nem egy versikére, melynek — a mellett, hogy a gyermek felfogásához teljesen alkalmazkodik és a gyermeket mulattatja — költői becse is van. Tehát igazi ifjúsági mű, mert nem csak leereszkedik a gyermekhez, hanem magához fel is emeli. A számos vers közt akad nehány olyan is, melynek vagy költői értéke felette csekély, vagy pedig melynek nem eléggé világos kifejezésmódja a gyermek felfogását meghaladja és egyik-másik talán — ép a legszebbek közűl — gyermek számára nagyon is szomorú (pl. a Diófa-koporsó, Buvócska). De azért e kedves könyvecskét bizvást adhatjuk kicsinyeink kezébe, kik gyermeki helyes érzékkel megtalálják, megszeretik, megtanulják majd belőle a nekik valót.

Általában a versek tárgyát a gyermeki életből vett kedves jelenetek, a gyermeket érdeklő csinos kis mesék, leírások képezik. Jó hatással lehetnek a gyermek képzeletére, melynek táplálékot adnak, megelevenítve a természetet és általában azt a világot, a mit a gyermek maga körül lát, a nélkül, hogy csodadolgok rajzolása által nagyon is felcsigáznák. Egyik-másik szép vers a gyermek kedélyére is jó hatással lehet és nagyobb gyermekek lelkében a hazafias költemények is fogékony talajra találhatnak.

Az igen csinos rajzok, a gondos kiállítás növelik a könyv becsét. E könyvet a legelső korcsoport olvasmányaihoz sorozhatjuk, egyet-mást már a 3—4 éves gyermek is felfoghat belőle ; általában 6—10 éves gyermeknek való. *R.*

*

BÁRÓ MANX KALANDJAI. Az ifjúság és a nép számára átdolgozta: *Füredi Ignácz*, kiadja Lampel Róbert.

Münchhausen báró ismert kalandjait meséli el Füredi Ignácz mulattatón és jó magyarsággal. E két tulajdonsággal a könyv főérdemét is jeleztük; költői vagy egyéb szellemképző, kedélyre ható értéke nem nagy, az elbeszélés meglehetősen száraz, csak ritkán csillan fel benne egy kis humor. Mint népkönyv — mert az átdolgozó könyvét a népnek is szánta — simán folyó, egyszerű elbeszélésmódjával, tűrhető magyarságával megállja helyét. De az ifjúság kezébe is oda adhatjuk e könyvet, mert — mint említettük — mulatságos és a gyermek felfogásához, látásköréhez is jól alkalmazkodik, a gyermek képzeletét eleveníti; s ezért csak a különben is túlságos élénk képzeletű gyermek olvasmányai közül rekesztenők ki az ilyféle csodadolgok, furcsa hazugságok elmondását.

A könyv kiállítása csinos, a nyomtatás tetszetős és nagybetűs, a rajzok jók, de a szöveg közé nem mindenütt vannak oda illesztve, a hol az ábrázolt jelenet leírása található.

E könyv 8—12 éves gyermeknek való és inkább fiúknak mint leányoknak. *R.*

*

A SZÍV. (Egy tanuló naplójegyzetei.) Irta: Edmondó De Amicis, olaszból fordította: *Radó Antal*, kiadja Dolinay Gyula. Nagy nyolczadrét 132 lap. Ára ?

Ifjúsági irat, melyet a nagyok is gyönyörűséggel olvashatnak, s melynek megható történetkéi nem csak mulattatni, de nevelni és nemes érzésekre indítani is képesek a 10 éves kortól kezdve a gyermeket. Emez a maga nemében páratlan szépségű gyermekolvasmányt melegen ajánlhatjuk a szülők és nevelők figyelmébe. Kár, hogy külső kiállítása nem díszesebb.

*

AZ EMBER KÖTELESSÉGEI ÉS JOGAI. Marion Henri után *Péterfi Dénes*. Kapható Márton Kálmán könyvkereskedőnél Kolozsvárott. Ára 70 kr. Kis nyolczadrét 110 lap.

E könyvecske is az ifjúság számára van írva, s hangja tárgyához mérten komoly s a 14—15 éves gyermekek gondolatvilágához alkalmazott világos, érthető nyelven fejtegeti az ember kötelességeit, melyekkel, mint állampolgár, mint családtag s mint az emberiség nagy családjának tagja és Istennek gyermeke, azok iránt tartozik. A könyv nem csak

olvasmányul, tankönyvül is használható s azok, a kik ismétlő iskolákban tanítanak, különösen jó hasznát vehetik.

*

HOGYAN MEHETSZ ELŐRE? Az ifjúság számára írta: *Dolinay Gyula.* A szerző saját kiadása. Ára?

A több jóakarattal mint sikerrel megírt ifjúsági irat «a megélhetés nagy kérdéseiről beszél», e czélból 20 fejezetben az idevonatkozó fontos ismeretekről értekezik. Sajátságos «*életrevaló*» felfogásával itt-ott meg is tévesztheti az ifjakat, kikből az ilyen könyvek olvasgatása mellett könnyen kivész az idealismus, a lelkesültség s elfonyadnak az ifjúság legnemesebb erényei.

*

KALOTASZEGI VARROTTAS-ALBUM. (Régi magyar himzés-minták gyűjteménye.) Az Emke és Gyarmathy Zsigmondné erkölcsi támogatása mellett szerkesztik és kiadják *Pentsy József*, polg. isk. rajztanár és *Szentgyörgyi Lajos*, áll. isk. r. tanító. I. füzet ára 60 kr. Bánffy-Hunyadon, 1888. szept. hava. Budapest, Deutsch M.-féle műintézet. Czettel és Deutsch.

E vállalatnak czélja: egybegyűjteni, nyomtatásban megörökíteni s a művelt közönség számára könnyen hozzáférhetővé tenni azon a múltból örökségkép ránk maradt ritka szép nemzeti himzés-mintákat, melyek «kalotaszegi varrottas»-ok név alatt már külföldön is megérdemlett tetszésben részesülnek; továbbá, gazdag minta-gyűjteményt nyújtani a leányiskoláknak s általában a nőközönség azon részének, mely a női kézimunkákat előszeretettel kultiválja, s végre a varrottasok vázlatos történetének megírása által hozzájárulni a közművelődés történetéhez. Szerzők előtt a gyakorlati irány lebegvén, valamennyi minta kivitelét (levarrását, himzését) alaposan leírják s a szöveg között magyarázó ábrákat közlenek. Addig is, míg bővebben ismertethetjük, ajánljuk az iskolák s a nőközönség figyelmébe és pártolásába ezen hazafias és oktatás szempontjából is hasznos vállalatot.

*

«TRÉFÁS SZAVALMÁNYOK GYŰJTEMÉNYE» Az *Orbók Mór* által szerkesztett «Hasznos mulatságok» V. füzete.

E könyv egyik czélja — miként a szerző az Előszóban mondja — az, hogy a magyar költészet legremekebb humoros költeményeit egybegyűjtve, adja a víg szavalmányok után kutató ifjak s mindazok kezébe, a kik a magyar nemzet kiváló költőinek humorában gyönyörködni akarnak. Szerző az egyes költeménycsoportok előtt az illető költők jól sikerült arczképét és rövid életrajzát is közli. Az ajánlható kis füzet, melynek ára 50 kr., *Orbók Mór* tanárnál rendelhető meg *Pozsonyban* s ugyancsak nála kapható a «Tréfás számtani feladványok gyűjteménye», díszes kiállításban 25 kr.; s a «Tréfás mértani feladványok gyűjteménye» 117 képpel 50 kr. A ki az itt jelzett összeget előre beküldi, a könyveket bérmentesen kapja. Előfizetni is lehet 4 füzetre 1 frt 60 krajczárral.

KIMUTATÁS

A «MÁRIA DOROTHEA» EGYESÜLET VISSZAÉRKEZETT GYŰJTŐÍVEIRŐL.

(Tizenharmadik közlemény.)*

A *12,547.* sz. íven: Gr. Zichy N. János, Budapesten *50 frt.*

A *12,643.* sz. íven. Gyűjtő: Szabó Tivadarné, lelkészné, Szamosujvárt. Rickl Terézia 1 frt. Szabó Tivadar 30 kr. Szabó Aranka 20 kr. Szabó Laura 20 kr. Szabó Tivadarné 1 frt. Perint Jakabné 30 kr. Perint Jakab 20 kr. Oncs László 10 kr. Serban 20 kr. N. N. 20 kr. *Összesen 3 frt 70 kr.*

A *12,777.* sz. íven. Gyűjtő: Tordy István, gyógyszerész, Vörösváron 1 frt. Angel Márton 50 kr. Bacsák Imre, esperes pléb. 1 frt. Seneka 30 kr. Tordy Győző 10 kr. *Összesen 2 frt 90 kr.*

A *12,835.* sz. íven: Vecsey Viktor, Debreczen *5 frt.*

A *13,033.* sz. íven: Br. Fechtig Nándor, Budapesten *2 frt.*

A *13,281.* sz. íven: Müller Paulin, kereskedelmi kamarának elnöke, Sopronban *10 frt.*

A *13,542.* sz. íven. Gyűjtő: Bihari Gyula, Gerend-Keresztúron 50 kr. S. Szabados András 50 kr. Légman Herman 50 kr. Hirsch Herman 25 kr. *Összesen 1 frt 75 kr.*

A *13,627.* sz. íven. Gyűjtő: Janda Ferencz, tanító, Sztarcsován 50 kr. Janda Teréz 20 kr. Janda Emma 20 kr. Medved Mátyás 40 kr. Medved Lujza 20 kr. Medved Orsolya 20 kr. Halász Ernő 28 kr. Maximovié Vassa 20 kr. Maximovié Jelena 20 kr. Maximovié Danicza 20 kr. *Összesen 2 frt 58 kr.*

A *13,833.* sz. íven. Gyüjtő: Bartay Maria, áll. tanítónő, Sztropkón 1 frt. Degro Péter 50 kr. Vásárhelyi Dániel 50 kr. Wittich Anna 30 kr. Potsatkó Zsófia 50 kr. Haydu Imre 50 kr. Bartay Anna 50 kr. A II., III. és IV-ik leányosztály növendékeitől 63 kr. *Összesen 4 frt 43 kr.*

A *16,187.* sz. íven. Gyűjtő: Ujfalusy Amadil, Nagy-Károlyban. Szabó Lajos 1 frt. Zanathy 1 frt. Ujfalusy A. 2 frt. Ujfalusy Sarolta 1 frt. Ujfalusy Leona 1 frt. kr. Uray Leona 2 frt. *Összesen 8 frt.*

A *16,522.* sz. íven. Gyűjtő: Kerékgyártó Elek, polg. isk. tanár, Budapesten 1 frt. Hechtl Irma 1 frt. Machlup Ella 1 frt 50 kr. Machlup Flóra 1 frt. Török Józsefné 5 frt. *Összesen 10 frt.*

* A megelőző közleményeket l. az 1887. évf. VI—VII. f. 323—28., VIII. f. 386—94., IX. f. 449—57., X. f. 498—520., és az 1888. évf. I—II. f. 65—80., III. f. 148—60., IV. f. 214—28., V. f. 273—84., VI. f. 339—64., VII. f. 414—424., VIII. f. 474—483. és a IX—X. f. 530—560. lapjain. *Szerk.*

A *16,567.* sz. íven. Gyűjtő: Littmann Izidor, állomásfőnök és felügyelő, Budapesten. Eichel 30 kr. Csermenyi 30 kr. Stein... Herman 40 kr. Wagner 30 kr. Wolnhoffer 30 kr. Kugler 20 kr. Hoffmann A. 1 frt. H. 40 kr. F. 30 kr. F. 20 kr. C. 20 kr. B. 20 kr. T. 20 kr. Tialer 20 kr. Munum 20 kr. Lh. 20 kr. Gosva 30 kr. Cln. 20 kr. F. 10 kr. P. 20 kr. Singer 10 kr. Csányi 20 kr. Ehrlein 40 kr. Rosenberger Jenő, fékező 30 kr. Bauer Miksa, málházó 40 kr. Aul F. 30 kr. Virágh József 30 kr. Dornay 40 kr. Hasser 50 kr. Kramovic 60 kr. Jungwald 30 kr. L. 40 kr. Rosenberger Ignácz 50 kr. Szilvásy 40 kr. Körbler 40 kr. Kohári 20 kr. K. 20 kr. Novák 20 kr. Stern, málházó 20 kr. Merkl 40 kr. Kannovicz 50 kr. M. 90 kr. *Összesen 14 frt.*

A *16,577.* sz. íven. Gyűjtő: Katona Sándor, tanító, Ó-Kanizsán. Katona Sándorné 40 kr. Nagy Lajosné 30 kr. Mihályi Julia 20 kr. Dulósy Hedvig 30 kr. Hoffmann Teréz 20 kr. Jaffer Sándor 20 kr. ifj. Hoffmann Józsefné 20 kr. Moser Ábrahám Julia 20 kr. Mészárosné 30 kr. Kafga Gyuláné 30 kr. Pap Rózsi 20 kr. ifj. Dukay Lukácsné 20 kr. Szilágyi Györgyné 20 kr. Gergey Elza 30 kr. Kranner Jánosné 30 kr. Mihályi Etel 20 kr. Dulósy Etelka 30 kr. Mészáros 1 frt 20 kr. *Összesen 5 frt 50 krajczár.*

A *16,818.* sz. íven: Br. Eötvös Józsefné, D.-Földvár *2 frt.*

A *17,154.* sz. íven: Adler Antalné, Budapesten *10 frt.*

A *17,780.* sz. íven. Gyűjtő: Vitt Manó, bankigazgató, Váczon 1 frt. Vácz vidéki népbank 1 frt. Goldberg, elnök 1 frt. Reiter László 1 frt. Grünhut 1 frt. Dr. Lengyel János 1 frt. *Összesen 6 frt.*

A *18,361.* sz. íven: Pehán Margit, Füzéren 1 frt. Schudich Anna 50 kr. Istványi Ferencz 1 frt. *Összesen 2 frt 50 kr.*

A *17,765.* sz. íven. Gyűjtő: Udvardy Károly, népbank pénztáros, Czegléden 30 kr. Szerdahelyi Vilmos 20 kr. Zsemlye Pál 10 kr. Nyujtó Lidia 30 kr. Elefánt Sándor 30 kr. Turi József 20 kr. Vigh Sándor 30 kr. Lenhárd Ignácz 20 kr. Papp László 20 kr. Jónás Gyula 10 kr. Jónás András 10 kr. Lakatos Ferencz 20 kr. Reller József 12 kr. Veress Samu 10 kr. Éles Kálmán 20 kr. Balogh 10 kr. Balogh 10 kr. Mihálik 50 kr. *Összesen 3 frt 62 kr.*

A *17,404.* sz. íven. Gyűjtő: Groffits Armin, urad. számtartó, Tótmegyeren 12 frt. Groffits Mihály 20 frt. N. N. 1 frt. Ratimorszky Márton 50 kr. Komáromy Károly 1 frt. Krupiczer Károly 50 kr. Vidovits Leopoldine 1 frt. Molnár Ernő 1 frt. Szeremszky Gyula 50 kr. Szelényi 50 kr. Bartók 50 kr. Hofbauer Anna 1 frt. H. Árpád 1 frt. Neogrády Mária 2 frt. özv. Hofbauer Mihályné 1 frt. Fay István 2 frt. Veczkó Béláné 6 frt. Halmay Józsefné 1 frt. Péchy Pál 1 frt. N. N. 50 kr. N. N. 50 kr. Neuhausz Simon 2 frt. Fodor Alajos 2 frt. Adler Ignácz 2 frt. Adler Ignáczné 2 frt. Kapisztóry V. 2 frt. Hausherr 4 frt. N. N. 50 kr. Geyder Emilia 2 frt. Lavanetz 15 frt. özv. Klein Albertné 5 frt. Conlegnerky 2 frt. Dr. Práznovszky Gyuláné 2 frt. Jászay Tóni 5 frt. ifj. Deutsch József 15 frt. Jost 2 frt. Schableun 5 frt. Majláth Ferencz 5 frt. Groffits Etelka 2 frt 50 kr. Troján Károly 50 kr. *Összesen 130 frt.*

Gyűjtők: Málik József polg. isk. igazgató vezetése alatt *a sepsiszentgyörgyi polg. leányiskola növendékei:* *

* Innen kezdve a kimutatás ismét *tízkrajczáros ívekről* szól. *Szerk.*

Tittel Emilia *7340.* sz. ívén: Szilágyi Károly 20 kr. Tittel Jánosné 30 kr. Császár Károlyné 10 kr. N. N. 10 kr. Szentiványiné 20 kr. Sequens Gáspárné 20 kr. Gyárfás Etelka 20 kr. N. N. 10 kr. B. J. 10 kr. N. N. 10 kr. *Összesen 1 frt 60 kr.*

Kolozsvári Ida *7341.* sz. ívén: Kocsis Károlyné 30 kr. Szabó Mari 15 kr. Lasikek Frigyesné 10 kr. Keresztes Dénes 10 kr. *Összesen 65 kr.*

Gál Irén *7342.* sz. ívén: N. N. 10 kr. Egy valaki 20 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. X. X. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. X. 10 kr. X. X. 10 kr. G. J. 10 kr. X. Y. 10 kr. T. J. 20 kr. N. N. 10 kr. özv. Kupfersteinné 20 kr. *Összesen 2 frt 10 kr.*

Kiss Ilona *7343.* sz. ívén: Vajna Istvánné 10 kr. Lakatos Jánosné 10 kr. *Összesen 20 kr.*

Jakab Erzsi *7344.* sz. ívén: N. N. 10 kr. N. N. 20 kr. Anunimusty 10 kr. Wissiák Meláni 20 kr. Láng Józsefné 10 kr. M. M. 20 kr. N. N. 20 kr. ○.○. 10 kr. A. M. 10 kr. Babarczy Ferenczné 10 kr. Gonda Jenő 25 kr. K. B. 10 kr. Bartha Olga 20 kr. Szentiványi Piroska 20 kr. Potsa Erzsi 10 kr. N. N. 10 kr. Gazda Gyula 20 kr. Barthos József 10 kr. L. L. 10 kr. N. N. 20 kr. Réz Béla 20 kr. Finta Géza 20 kr. Forró Zsigmond 10 kr. Bodor Tivadarné 20 kr. Miskolczy János 20 kr. Kelemen Lajosné 20 kr. Bogdán Arthurné 30 kr. Cseh Gyula 10 kr. Tompa Károly 30 kr. Csulak András 20 kr. N. N. 20 kr. *Összesen 5 frt 15 kr.*

Kiss Emma *7345.* sz. ívén: N. N. 20 kr. Scuky 20 kr. Benkő János 10 kr. Révay Lajosné 10 kr. Kis Áron 10 kr. K. József 20 kr. Potsa Erzsi 10 kr. *Összesen 1 frt.*

Nagy Róza *7346.* sz. ívén: Deák András 10 kr. özv. Kovács Ferenczné 10 kr. Benkő János 10 kr. Révay Lajosné 10 kr. Kis Áron 10 kr. N. N. 10 kr. Potsa Erzsi 10 kr. Sántha Lajos 10 kr. *Összesen 80 kr.*

Kamenyitzky Etelka *7349.* sz. ívén: K. G. 10 kr. Cz. H. 10 kr. A. M. 10 kr. K. S. 10 kr. K. B. 10 kr. *Összesen 50 kr.*

Dániel Róza *7350.* sz. ívén: Csinádi Aranka 20 kr. Benedek Andorka 10 kr. Wellenzeiter Vilmos 20 kr. Dániel Róza 20 kr. Simo Erzsike 20 kr. N. N. 10 kr. *Összesen 1 frt.*

Nagy Mari *7351.* sz. ívén: Biró Béláné 10 kr. Korék Lajosné 20 kr. N. N. 40 kr. Potsa Józsefné 1 frt. Salamon Antalné 10 kr. Lusikek Frigyesné 10 kr. Pataki Áronné 10 kr. N. N. 20 kr. Nagy György 10 kr. *Összesen 2 frt 30 kr.*

Longó Jula *7352.* sz. ívén: Wohuzko Károly 10 kr. Valanos Albert 10 kr. Gyárfás Sándorné 10 kr. Kotsis Albertné 10 kr. N. N. 20 kr. Ágoston Istvánné 10 kr. *Összesen 70 kr.*

Mike Ilona *7353.* sz. ívén: Héjja Józsefné 10 kr. Winternitz Ferenczné 10 kr. J. D. 20 kr. S. B. 10 kr. M. L. 10 kr. W. 20 kr. Gernardt Antalné 10 kr. Kovács Ede 10 kr. Kun Gyula 20 kr. M. P. 10 kr. Riller Dávid 10 kr. Török Róza 10 kr. *Összesen 1 frt 50 kr.*

Venczel Lina *7354.* sz. ívén: N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. Szabó Mózesné 10 kr. Kövér Ferenczné 10 kr. Sz. B. Mariska 10 kr. Venczel Lina 10 kr. *Összesen 60 kr.*

Nagy Adél *7355.* sz. ívén: Keresztes Mari 10 kr. Serester Matild 10 kr. Kovács Ilonka 20 kr. N. N. 10 kr. Veres Ilus 40 kr. Nagy Adél

10 kr. Deák Irén 10 kr. Nagy Izabella 20 kr. N. B. 30 kr. W. 10 kr. *Összesen 1 frt 70 kr.*

Nagy Ilona *7356.* sz. ívén: Nagy Lajos 20 kr. Győrbinn Lajos 10 kr. Nagy Elek 10 kr. Zajzon Károlyné 10 kr. Deák András 10 kr. Nagy Izabella 20 kr. ifj. Nagy Lajos 10 kr. Nagy Ilona 10 kr. *Összesen 1 forint.*

Salamon Jolán *7357.* sz. ívén: Győrbinn Barabás 10 kr. Gábos Elek 10 kr. Nagy Ferenczné 10 kr. Márkos Vilma 50 kr. Egy valaki 10 kr. Demes Péterné 10 kr. *Összesen 1 frt.*

Plugor Szeréna *7358.* sz. ívén: Plugor Szeréna *25 kr.*

Veres Ilona *7359.* sz. ívén: Veres Maris 40 kr. Dr. Antal Mihály 20 kr. Dr. Antal Mihályné 10 kr. Sorbón János 10 kr. Veres Ilona 20 kr. *Összesen 1 frt.*

Magyari Ilona *7360.* sz. ívén: Geréb János 1 frt. Tompa Miklósné 50 kr. Ütő Beniciumné 20 kr. Barthos Józsefné 20 kr. Császár Ágnes 10 kr. Grünfeld Mihályné 10 kr. Wertheim Róza 10 kr. Virágh József 10 kr. Bernstein 10 kr. *Összesen 2 frt 40 kr.*

Kósa Róza *7361.* sz. ívén: Sylvester Dénesné 50 kr. Kerestes Mózesné 20 kr. ifj. Nagy Gyula 10 kr. Császár Sándor 20 kr. Herzog Zsigmond 10 kr. Vásárhelyi Sándor 20 kr. Kósa Róza 10 kr. Hadnagy Gyula 10 kr. Bardocz Béla 10 kr. Serester Emilia 20 kr. Boora Pálné 10 kr. Boora Milosné 10 kr. Bedő Amália 10 kr. Farkas Ágoston 10 kr. Bedő Balázs 10 kr. Bartha Ignácz 40 kr. Deák János 10 kr. Fischer János 10 kr. Goldstein Jakabné 10 kr. Potsa Erzsi 10 kr. Kupfersteinné 20 kr. Nagy Kálmán 10 kr. Szilágyi Györgyné 20 kr. Mihály Elekné 10 kr. N. N. 10 kr. Klein Bénián 10 kr. Krall Anna 10 kr. Bogdán Arthurné 10 kr. N. N. 10 kr. Ütő 10 kr. Eötvös Flóra 10 kr. Wisziák Melánie 10 kr. N. N. 10 kr. *Összesen 4 frt 70 kr.*

Csákány Etelka *7362.* sz. ívén: Kozma Józsefné 10 kr. Bartha Margit 10 kr. Deák Teréz 10 kr. Sebestyénné 10 kr. Séra Istvánné 10 kr. Fagyas Bálintné 10 kr. N. N. 10 kr. Schwarcz Frigyesné 10 kr. Hardingerné 10 kr. Ehrenkranzné 10 kr. Csiki Berta 10 kr. Potsa Erzsi 10 kr. Potsa Jánoska 10 kr. Held Helene 1 frt. Czintos Józsefné 10 kr. Álbu Irma 10 kr. *Összesen 2 frt 50 kr.*

Kozma Anna *7363.* sz. ívén: Lasanczi Józsefné 25 kr. Benke Andrásné 30 kr. Kosa Mózesné 20 kr. Salati Andrásné 20 kr. Bőgözi Istvánné 20 kr. Bernáth Mihályné 10 kr. Sylvester Josepha 10 kr. Nagy Józsefné 10 kr. özv. Bedő Gáborné 10 kr. *Összesen 1 frt 55 kr.*

Kiss Kata *7364.* sz. ívén: Sevester Dávid 10 kr. Fejér Árpádné 10 kr. özv. Bernald Mihályné 20 kr. Dávid György 20 kr. Potsa Erzsi 10 kr. Jancsó Albertné 10 kr. Kiss Lajosné 10 kr. Antal Dénesné 10 kr. *Összesen 1 frt.*

Rédiger Ilona *7365.* sz. ívén: Özv. Nagy Andrásné 20 kr. Pünkösdi Lajosné 20 kr. Fejér Árpádné 10 kr. Jancsó Sándorné 10 kr. Nagy Kálmán 20 kr. Fülöp Jánosné 10 kr. ifj. Nagy Elekné 20 kr. Séra Tamásné 40 kr. Imrek Domokosné 10 kr. Keller Gézáné 10 kr. özv. Jancsikné 10 kr. Mihály Jánosné 10 kr. Vallants Mari 20 kr. Borbély Sándorné 10 kr. Potsa Erzsi 10 kr. Nagy Dénesné 10 kr. *Összesen 2 frt 40 kr.*

Mélik Ilona és Erzsi *7366.* sz. ívén: N. N. 20 kr. Fogolyáné 50 kr. Liszer Tini 15 kr. Ritter Salamonné 15 kr. Vántsa Györgyné 20 kr. Ko-

lozsvári Albertné 20 kr. Pünkösdi Lajosné 20 kr. Goldstein Jakab 20 kr. Vissiák Melanie 20 kr. M. M. 15 kr. Révay Berta 20 kr. Nagy Kálmán 10 kr. Csinády Aranka 10 kr. Wertheim 10 kr. Babarczy Ferenczné 10 kr. Gonda Jenő 25 kr. Mélik Ilona 10 kr. Mélik Erzsi 10 kr. Mélik Mariska 10 kr. Benedek János 20 kr. Gidófalvyné 20 kr. Kupferstichné 20 kr. N. N. 20 kr. *Összesen 4 frt 10 kr.*

Hamar Emma *7367.* sz. ívén: M. K. 50 kr. Hamar Emma 20 kr. *Összesen 70 kr.*

Fekete Vilma *7369.* sz. ívén: Botár Albertné 10 kr. N. N. 10 kr. Csiki József 10 kr. Forró Béla 10 kr. Fekete Béla 10 kr. *Összesen 50 kr.*

Barta Julcsa *7370.* sz. ívén: N. N. 20 kr. N. N. 10 kr. Fischer János 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. Csákány Dávidné 10 kr. Goldstein Jakabné 10 kr. L. P. 10 kr. Nagy István 10 kr. Pál Károly 10 kr. *Összesen 1 frt 20 kr.*

Gödri Irén *7371.* sz. ívén: N. N. 20 kr. Gödri Irén 20 kr. Vissiák Melánie 20 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 20 kr. *Összesen 1 frt.*

Kátó Berta *7372.* sz. ívén: Haidinger N. 10 kr. Bodor Domokos 20 kr. Andrási Albertné 10 kr. N. N. 10 kr. *Összesen 50 kr.*

Wellenreiter Vilma *7373.* sz. ívén: Wellenreiter Vilma 20 kr. Schmidt Edéné 20 kr. özv. dr. Szászné 10 kr. Gido Lajosné 20 kr. Séra Tamásné 20 kr. Sebestyén Sándorné 10 kr. Daday Vilmos 10 kr. N. N. 20 kr. n.— n.— 10 kr. Császtka Nelli 10 kr. N. N. 30 kr. N. N. 20 kr. Wissiák Melánia 20 kr. *Összesen 2 frt 20 kr.*

Salaty Mari *7374.* sz. ívén: N. N. 10 kr. Künnle Józsefné 20 kr. *Összesen 30 kr.*

Pál Gizella *7376.* sz. ívén: N. B. 20 kr. N. N. 10 kr. N. N. 20 kr. N. N. 20 kr. N. N. 20 kr. N. N. 20 kr. N. A. 20 kr. N. M. 20 kr. Cs. J. 20 kr. K. J. 10 kr. Jakin 30 kr. *Összesen 2 frt 10 kr.*

A Málik József igasgató úr, rendelkezésére bocsátott íveken begyült összeg: *50 frt 20 kr.* (20 kr. postadíj levonással beküldetett: *50 frt.*)

Gyűjtők: Krikkayné-Barbaró hely. igazgató vezetése alatt, *a szegedi közs. polg. leányiskola növendékei:*

Szentesy Irma *7455.* sz. ívén: Tóth G. 10 kr. Nováky J. 10 kr. K. B. 10 kr. Krausz Béla 10 kr. Krausz Géza 10 kr. T. M. 10 kr. T. T. 10 kr. W. M. 30 kr. K. J. 10 kr. Molnárné 20 kr. *Összesen 1 frt 30 kr.*

Szabó Etelka *7468.* sz. íven: Dr. Fráter Gyula 50 kr. Dobrik Lajosné 40 kr. Szabó Ignáczné 20 kr. Gerencsér Ilka 20 kr. Kaszta Péter 20 kr. *Összesen 1 frt 50 kr.*

Rósa Ilona *7446.* sz. ívén: Rósa Kálmánné 10 kr. Rósa Jánosné 10 kr. N. N. 10 kr. K. G. 10 kr. Dr. Balassa J. 30 kr. Spitzer Miksa 10 kr. Menner János 10 kr. Rósa Ilona 10 kr. Rósa Istvánné 20 kr. *Összesen 1 frt 20 kr.*

Kohn Katinka *7454.* sz. ívén: N. N. 25 kr. Kohn Esztike 20 kr. Pártos Piroska 20 kr. Sonnenschein J. 30 kr. Politzer J. Vilmos 30 kr. Sillermann 20 kr. F. W. 20 kr. Aign Námo 20 kr. N. N. 20 kr. Toth Rozál 20 kr. M. W. 10 kr. Winkler Sz. 10 kr. N. N. 10 kr. *Összesen 2 frt 55 kr.*

Löw Róza *7566.* sz. ívén: P. E. 10 kr. L. A. 20 kr. S. A. 10 kr. F. S. 10 kr. L. A. K. 10 kr. R. H. T. 10 kr. L. Sz. 20 kr. K. A. 20 kr. R. S. 20 kr. R. B. 20 kr. R. A. 10 kr. Rauschlurg Adolf 10 kr. L. M.

10 kr. F. F. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. M. L. 10 kr. F. J. 10 kr. S. A. 30 kr. F. 10 kr. *Összesen 2 frt 70 kr.*

Vámos Hermina *7599.* sz. ívén: Vámos Hermina 20 kr. Kuniczev Lina 20 kr. Ivánovicz Betta 20 kr. Faragó Ede 20 kr. Wellős Berti 20 kr. Szécsi 20 kr. N. N. 20 kr. Liptay 20 kr. N. N. 20 kr. T. S. 10 kr. Augner József 40 kr. Wagner F. A. és fia 40 kr. N. N. 20 kr. Nagy István 20 kr. Engel Adolf 20 kr. N. N. 20 kr. K. S. 20 kr. N. N. 20 kr. *Összesen 3 frt 90 krajczár.*

Holcsik Karolin *7457.* sz. ívén: Borbola Mariska 10 kr. Holcsik K. 20 kr. Nagy Sarolta 80 kr. *Összesen 1 frt 10 kr.*

Téglásy Ilona *7460.* sz. ívén: Kállo Gyula 10 kr. Szávics Máténé 10 kr. Dr. Mihelyesné 10 kr. Surányi 50 kr. Szluha J. 30 kr. Görbe H. 10 kr. Sulyok Mór főhadnagy 50 kr. Tanhauser 10 kr. M. K. 10 kr. T. J. 10 kr. B. 20 kr. *Összesen 2 frt 20 kr.*

Kraxner Amália *7476.* sz. ívén: Eisenstädler Berta 1 frt. Eisenstädler Olga 20 kr. N. N. 20 kr. Kraxner Amália 50 kr. Koszó János 20 kr. Pásztori Lajos 20 kr. Magyar Lőrincz 20 kr. Rátz József 40 kr. Nagypál Sándor 20 kr. Erdélyi József 10 kr. Tászt Ferencz 10 kr. Weil Rudolf 20 kr. Pikhárd József 10 kr. Papp János 10 kr. Sebestyén Imre 10 kr. Szöllősi István 10 kr. Ördögh Ferencz 10 kr. Bödő Mihály 10 kr. Puschner József 20 kr. Bánfy Péter 10 kr. Kroditzki János 10 kr. Császár János 10 kr. Incze Károly 20 kr. Nagy István 10 kr. Berta János 10 kr. Császár Imre 10 kr. Bunford Antal 10 kr. Hamza József 10 kr. Sándor Ferencz 20 kr. Vida József Ábrahám János 10 kr. Márton Ferencz 10 kr. Szécsi József 10 kr. Papp István 10 kr. Révész Mihály 10 kr. Kéri Imre 10 kr. Gombos György 10 kr. Daróczi János 10 kr. Zsiga Gyula 10 kr. Doka Imre 10 kr. Lázár Miklós 10 kr. Dobroczki Ferencz 10 kr. Sándor János 10 kr. Koszó Mátyás 20 kr. Wőneki Balázs 10 kr. Csipak József 10 kr. Kiss Sándor 20 kr. Majer Frigyes 20 kr. Dani Ferencz 20 kr. Doktor János 10 kr. Ábrahám Mihály 10 kr. Ábrahám Ferencz 10 kr. Krászner Imre, Ferencz és Ernő 30 kr. M. 20 kr. N. N. 50 kr. *Összesen 9 frt 20 kr.*

Szabó Valeria *7587.* sz. ivén: N. N. 30 kr. Augner József 50 kr. Aigner 50 kr. N. N. 30 kr. N. N. 20 kr. A. R. 20 kr. Aigner Gyula 1 frt. Tóth Antal 1 frt. H. S. 30 kr. *Összesen 4 frt 30 kr.*

Hammer Irma *7603.* sz. ívén: Hammer Józsefné 80 kr. Valkay Ferencz 10 kr. Fellráth Gyula 10 kr. Hammer Irma 20 kr. N. N. 10 kr. *Összesen 1 frt 30 kr.*

Roth Vilma *7541.* sz. ívén: Roth Ilonka 10 kr. Lustig Lujza 10 kr. Goldstein Pál 20 kr. Szappanos Répás József 25 kr. özv. Vas Pálné 15 kr. Füvész Sándorné 10 kr. N. N. 10 kr. Akkernyné 50 kr. N. W. 10 kr. *Összesen 1 frt 60 kr.*

Krausz Etel *7529.* sz. ívén: Schulman Fülöpné 50 kr. Kohn Lipótné 20 kr. N. N. 30 kr. Főkövi Lajos 20 kr. Matilde Schmutterer 20 kr. Buchhalter Berta 20 kr. N. N. 20 kr. Politzer Ida 10 kr. N. N. 10 kr. Politzer L. 10 kr. Kronstein József 10 kr. Ott Katicza 20 kr. N. N. 10 kr. N. N. 50 kr. Zápoly F. 20 kr. Regen Rozal 30 kr. N. W. 20 kr. W. W. 20 kr. Krammerné 30 kr. N. N. 30 kr. *Összesen 4 frt 50 kr.*

Csák Ilona *7527.* sz. ívén: Sz. B. Paula 20 kr. N. N. 1 frt. Kernhoffer Józsefné 60 kr. Braun M. 20 kr. Husch 40 kr. Szőke Sándor 20 kr. Tóth Antal 30 kr. Beődy Balogh F. 30 kr. Bleuer Bernát 20 kr. Kráh

Antal 10 kr. Tonegger 10 kr. Tóth Sándor 30 kr. Tóth Ferencz 10 kr. Junkert Mátyás 10 kr. N. N. 40 kr. F. G. 30 kr. M. 20 kr. Csáki 40 kr. *Összesen 5 frt 50 kr.*

Császár Etelka *7523.* sz. ívén: Császár Etelka 20 kr. Hernfeld Katalin 10 kr. Burger 30 kr. H. Jenőné 20 kr. N. N. 30 kr. N. N. 50 kr. N. N. 20 kr. Wiedermann Antalné 20 kr. Chilko Rózsi 10 kr. N. N. 20 kr. Politzer Mariska 10 kr. N. N. 20 kr. *Összesen 2 frt 60 kr.*

Marjéta Adél *7506.* sz. ívén: Szlavik Istvánné 10 kr. Tóth Ferenczné 10 kr. Kakasu Antalné 10 kr. Nádasdy Ilona 10 kr. André Anna 20 kr. Krejcsovics Antalné 20 kr. Parasin Julia 17 kr. Herlich Erzsi 33 kr. Sch. R. 20 kr. G. J. 10 kr. Margita Aranka 10 kr. Tóth 10 kr. G. A. 10 kr. Névtelen 10 kr. Várady Gábor 10 kr. Marjeta Pálné 50 kr. Beck Gyula 20 kr. *Összesen 2 frt 80 kr.*

Sonnenfeld Elza *7505.* sz. ívén: N. N. 20 kr. Sch. G. 10 kr. N. N. 10 kr. Wein Testo. 20 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. Bárkány G. 10 kr. Farkas V. 20 kr. *Összesen 1 frt 10 kr.*

Bauer Rózsa *7496.* sz. ívén: Főkövi Lajos 20 kr. Szobotka Fáni 20 kr. Rexmann 20 kr. Schmutterer Matild 20 kr. Szobotka Gizella 20 kr. Vass Julia 20 kr. Szobotka Rezsőné 20 kr. Szobotka Rezső 20 kr. Bauer Rózsa 20 kr. *Összesen 1 frt 80 kr.*

Klein Jolán *7495.* sz. ívén: Mahler Julia 20 kr. B. R. 10 kr. N. N. 20 kr. Klein Herman 20 kr. Reichmann Mórné 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. Weisz Simonné 10 kr. Vogel Albert 20 kr. Klein Márton 10 kr. *Összesen 1 frt 40 kr.*

Lábdy Lujza *7494.* sz. ívén: Pokner Gyula 20 kr. Szécsén Mihályné 10 kr. Perl Mór 10 kr. Gál Ferencz 10 kr. Schütz József 20 kr. N. N. 10 kr. Veszelovszky János 10 kr. Lábdy Lujza 50 kr. *Összesen 1 frt 40 kr.*

Weisz Matild *7493.* sz. ívén: Weisz Manó 20 kr. Szávits János fiai 40 kr. Schillinger Mórné 20 kr. Braun János 20 kr. Szécsén Mayer Janka 20 kr. Galitzenstein Ida 20 kr. Perl Mór 20 kr. Czimer József 20 kr. Szécsén Jakab 20 kr. Grünblatt Géza 10 kr. Grünblatt Károly 10 kr. Weisz Adolf 20 kr. *Összesen 2 frt 40 kr.*

Keintzel Mariska *7502.* sz. ívén: Liptai Etel 10 kr. N. N. 20 kr. Keintzel József 2 frt. *Összesen 2 frt 30 kr.*

Pollák Olga *7615.* sz. ívén: Kohn Mari 20 kr. özv. Pick M.-né 10 kr. Winkler J.-né 20 kr. Dr. Spitzerné 10 kr. O. 10 kr. N. N. 20 kr. Pollák Olga 20 kr. N. N. 20 kr. N. N. 20 kr. Rubin Józsefné 20 kr. K. M. 10 kr. Deutsné 20 kr. Dr. Redlichné 20 kr. Káldory S. 10 kr. Pick Márkné 20 kr. N. N. 20 kr. N. N. 20 kr. Spitzer Sarlotta 20 kr. N. N. 20 kr. Perl 20 kr. Dr. Pálmai Dezső 1 frt. K. J. 20 kr. Békey Babett 10 kr. N. N. 20 kr. Kiss Arnoldné 20 kr. N. N. 10 kr. N. N. 20 kr. u. a. 20 kr. Tóth Peti 10 kr. Biedl 20 kr. Holticz 10 kr. N. N. 20 kr. N. N. 10 kr. S. H. 20. kr. Guthard Ágnes 20 kr. U. R. 10 kr. N. N. 30 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. E. J. 20 kr. Nedelykovich Milánné 20 kr. Budai Emil 30 kr. Bokor Adolf 30 kr. *Összesen 8 frt 60 kr.*

Gondák Viktória *7605.* sz. ívén: Seidl Mari 20 kr. Fanda István 50 kr. Lovászi Ilka 25 kr. Gondák Boriska 10 kr. *Összesen 1 frt 5 kr.*

Veisz Janka *7621.* sz. ívén: Anczenberger Antal 11 kr. Rothberger Ignácz 10 kr. Rauschburg Adolf 10 kr. Rózsa Márton 10 kr. Abafy János 30 kr. Radó 10 kr. Riegerné 20 kr. Fischer Johanna 20 kr. N. N. 10 kr.

Panort J. 20 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. Bánklné 20 kr. özv. Kovács Istvánné 40 kr. Rauschburg Janka 10 kr. Rauschburg Regina 10 kr. N. N. 10 kr. Woraczek W. 20 kr. Miks János 10 kr. Bakos Pál 10 kr. Rambovszky Maczó 10 kr. id. Kókay Rudolf 10 kr. *Összesen 3 frt 41 kr.*

Szerényi Irma *7563.* sz. ívén; Szerényi Irma 1 frt. Hollosi Imre 20 kr. Molnár István 10 kr. Geger János 10 kr. Ollik Vilmos 10 kr. Gróf Sándor 10 kr. Kókay József 10 kr. V. J. 10 kr. *Összesen 1 frt 70 kr.*

Brünn Iréne *7570.* sz. ívén: Czinner Zsigmondné 10 kr. Dr. D. Cornelin 11 kr. N. N. 10 kr. Neu József 30 kr. N. N. 30 kr. Brünn R. 30 kr. A. Lajosné 10 kr. Szűcs Anna 10 kr. Erdélyi 10 kr. Brünn Iréne 20 kr. *Összesen 1 frt 71 kr.*

Fodor Mariska *7568.* sz. ívén: Fodor Mariska 50 kr. Gombos Gizella 50 kr. Fodor Jozefine 1 frt. N. N. 50 kr. *Összesen 2 frt 50 kr.*

Tomasefszky Lujza *7518.* sz. ívén: özv. Tomasefszkyné 30 kr. Tomasefszky Lujza 10 kr. Hábel Miklós 10 kr. Manöver József 40 kr. Józsa Sándorné 20 kr. Jánosicsné 20 kr. Kmet Mátyás 10 kr. *Összesen 1 frt 40 krajczár.*

Fröhlich Bella *7542.* sz. ívén: Reitter Rudolf 30 kr. ifj. Fröhlich Jenő 10 kr. id. Fröhlich Jenő 20 kr. Fröhlich Bella 10 kr. Pillich Istvánné 40 kr. Unger A. 10 kr. Blau Arnold 10 kr. ifj. Vértes Imre 20 kr. Marossy Mór 20 kr. S. S. 10 kr. S. R. 10 kr. Illés 10 kr. Frankl M. 50 kr. N. M. 10 kr. *Összesen 2 frt 60 kr.*

Kiss Borcsa *7448.* sz. ívén: Kiss Borcsa 30 kr. Sz. Gy. 20 kr. P. L. 50 kr. Kiss Pál 20 kr. *Összesen 1 frt 20 kr.*

Varga Juliska *7616.* sz. ívén: Varga Juliska 30 kr. Nemsés Pálné 20 kr. Magyar Ilonka 20 kr. Meák Géza 40 kr. Babarczy Paula 30 kr. Abafy Rózsika 20 kr. Gugánovich László 1 frt. N. N. 10 kr. Deutsch 10 kr. Emberbarát 20 kr. K. 10 kr. N. 10 kr. S. R. 20 kr. W. R. 10 kr. M. 20 kr. N. N. 10 kr. B. J. 10 kr. K. J. 10 kr. Löwy 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. V. S. 10 kr. P. J. 15 kr. Ledermüller 10 kr. Szaberka Izidor 10 kr. Mándel Róza 10 kr. Moszúr 20 kr. *Összesen 5 frt 5 kr.*

Palásthy Rózsa *7453.* sz. ívén: Karkecz M. 50 kr. Opelcz Péter 30 kr. Fehér László 20 kr. Szomolányi M. 30 kr. Apró János 10 kr. Bencsik Lajos 50 kr. Nenich 10 kr. Paláshty Róza 10 kr. *Összesen 2 frt 10 kr.*

Weisz Sarolta *7462.* sz. ívén: Kohn 50 kr. N. N. 10 kr. Özv. Rotterné 20 kr. N. N. 10 kr. Weisz Serolta 20 kr. *Összesen 1 frt 10 kr.*

Kreybig Leonka *7445.* sz. ívén: Dr. Mihelyesné 10 kr. Surányi 50 kr. Görbe H. 10 kr. Szluha J. 30 kr. N. N. 10 kr. Tagányiné 40 kr. Sulyok Mór főhadnagy 50 kr. Kohányi 10 kr. Csathó Izidor 20 kr. Stern 20 kr. Budai 50 kr. Krey 40 kr. *Összesen 3 frt 40 kr.*

Breitner Amália *7600.* sz. ívén: N. N. 30 kr. S. S. 40 kr. F. V. 20 kr. B. R. 40 kr. N. N. 10 kr. *Összesen 1 frt 40 kr.*

Serfőzy Ida *7470.* sz. ívén: N. N. 50 kr. V. V. 1 frt. N. N. 25 kr. Pellik Relli 30 kr. M. 20 kr. *Összesen 2 frt 25 kr.*

Pollák Ilona *7549.* sz. ívén: Pollák Ilona 50 kr. Löbl Mór 10 kr. Pollák Simon 20 kr. Wollner Mark 25 kr. Schönwald 10 kr. Stern Géza 20 kr. Kobn J. 20 kr. Herczl 20 kr. Pamak Ferencz 10 kr. Rosner 10 kr. Friedmann Róza 12 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. Plan Adolf 30 kr. Hacker Sománé 30 kr. Friedler József 10 kr. Veszelszky János 10 kr.

N. H. 10 kr. Roth Antal 10 kr. Weisz Béla 50 kr. Bugarszky S. 50 kr. N. N. 20 kr. *Összesen 4 frt 47 kr.*

Szende Regina *7517.* sz. ívén: Szende Adolf 20 kr. Szécsen Mihály 20 kr. Stern Dénes 30 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. *Összesen 1 frt 10 kr.*

Schreiber Irén *7528.* sz. ívén: Schreiber Pál 50 kr. Weiner Testociek 20 kr. Polgár Kohn Teréz 50 kr. *Összesen 1 frt 20 kr.*

Arany Olga *7532.* sz. ívén: N. N. 20 kr. Rósáné 20 kr. Dosicsné 20 kr. Rósa Flóra 20 kr. Kubinyi Zsigmondné 30 kr. X. Y. Z. 40 kr. Kovács 45 kr. X. 10 kr. *Összesen 2 frt 5 kr.*

Kertész Ilona *7530.* sz. ívén: Eberhard Ágost 30 kr. Hoffmann József 10 kr. Simon Etel 20 kr. Farkas István 10 kr. Brunner János 20 kr. Brunner Kálmán 10 kr. Eberhardt A. 10 kr. Goller Emilia 10 kr. Schweier Vilma 10 kr. Brunner Matild 20 kr. Brunner Józsa 40 kr. Weber Miklós 20 kr. H. J. 20 kr. Kertész Mari 20 kr. Szekeres Zoltán 20 kr. Kertész Róza 20 kr. Kertész Sándor 30 kr. Kertész Ilona 20 kr. *Összesen 3 frt 40 kr.*

Winkler Sarolta *7504.* sz. ívén: Winkler Bernátné 10 kr. N. N. 10 kr. Strauss Regina 10 kr. Zeisler Vilmosné 10 kr. N. N. 10 kr. Politzer Ida 10 kr. Melchner Józsefné 20 kr. Politzer Amália 10 kr. N. N. 20 kr. N. N. 10 kr. Winkler Bernát 10 kr. Gy. Zsigmond 10 kr. Körmötzy Ferencz 20 kr. Bója Antal 10 kr. Az első szá-zrégeni tutajkereskedő-társulat fióküzlete Szegeden 20 kr. Braun Vilmos 10 kr. Schermann Alajos 10 kr. *Összesen 2 frt 20 kr.*

Kőrösy Mariska *7547.* sz. ívén: Kőrösy Mariska 50 kr. Kőrösy Zoltánka 20 kr. Kovács Josefin 40 kr. Csavojszky Antalné 30 kr. Kovais Csavojszky Jozefin 30 kr. Kovais Mária 30 kr. Tóth Antalné 20 kr. Keméndy 40 kr. N. N. 20 kr. Virágh József 10 kr. N. N. 10 kr. Bokor Pál 20 kr. R. S. 20 kr. Zápory Nándor 50 kr. *Összesen 3 frt 90 kr.*

Wachtel Mariska *7546.* sz. ívén: Stankovitz Lujza 30 kr. Wanie Marie 20 kr. Ott Márie 20 kr. Kotányi Jenni 20 kr. Res Dávid 20 kr. Wachtel Mariska 40 kr. *Összesen 1 frt 50 kr.*

Freund Vilma *7534.* sz. ívén: Lorátfy 20 kr. Koch Sándorné 20 kr. Neubauer Józsefné 20 kr. Gáspár Károly 20 kr. Cserzi Mihály 20 kr. Goldberger F. 20 kr. Békeyné 20 kr. M. Scotti 50 kr. Weisz Wolfné 10 kr. König Róza 10 kr. Valkay Eszter 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. Pick Sándor 20 kr. Dr. Gyulai 30 kr. Eine Tischgesellschaft die ersten «Winner» bei H. Sücs 40 kr. Rosenberg János 20 kr. Szegedi önsegélyző egylet, mint szövetkezet 1 frt. Frischler Anna 20 kr. Szegedi takarék- és hitelszövetkezet 1 frt. N. N. 20 kr. M. K. 20 kr. N. N. 10 kr. Szücs Józsefné 40 kr. Dőry 20 kr. Böhm Fanny 20 kr. Sz. 10 kr. Múgisch Lajos 20 kr. K. S. Czinner Zsigmond 20 kr. Braun 20 kr. N. N. 10 kr. *Összesen 8 frt 10 kr.*

Wollner Hermina *7424.* sz. ívén: Wollner Márk 25 kr. N. N. 20 kr. Basa M. 15 kr. Szücs Anna 10 kr. Pálfy Lipót 50 kr. Steiner Gabriella 10 kr. Hellenberg Lipót 20 kr. Wollner M.-né 20 kr. Dr. Kövessi 20 kr. Heks Vilmos 10 kr. D. Cornél 20 kr. Aigner N. 20 kr. Schlesinger 10 kr. J. Kisagi 20 kr. *Összesen 2 frt 70 kr.*

Szőke Gizella *7479.* sz. ívén: Telekyné 10 kr. N. N. 10 kr. Szőke

András 20 kr. Baranyai Ilona 30 kr. Baranyai Etelka 30 kr. Székessy Gizella 15 kr. Székessy Jusztina 25 kr. *Összesen 1 frt 40 kr.*

Fisch Fanny *7612.* sz. ívén: Fisch Ferencz 1 frt. Fisch Miksa 10 kr. Schiller Imre 1 frt. Rambofszky József 1 frt. Simon Ignácz 1 frt. Csokonay Károly 1 frt. N. N. 20 kr. *Összesen 5 frt 30 kr.*

Weinmann Eszter *7594.* sz. ívén: Bekezdő 20 kr. Weisz Mór 10 kr. Klein Gábor 10 kr. Schäffer Mari 10 kr. Weinmann Jenő 20 kr. Fodor Anna 10 kr. X+Y=Z 10 kr. Ehrlich Róza 10 kr. Blau R. 10 kr. Ransburg A. 10 kr. Rubin Albertné 10 kr. *Összesen 1 frt 30 kr.*

Kovács Mariska *7437.* sz. ívén: Varga Erzsi 10 kr. Hári 10 kr. N. N. 10 kr. Tombász Ferenczné 10 kr. N. N. 10 kr. K. S. 10 kr. Rambrok 10 kr. Bitterer J. 10 kr. Stojkovits János 10 kr. Petrás Laura 10 kr. Koczor Rezsőné 10 kr. *Összesen 1 frt 10 kr.*

Kőrösy Juliska *7426.* sz. ívén: N. N. 10 kr. Kis Bertalan 10 kr. Angler Alajos 10 kr. B. V. 10 kr. Theodorovits Zs. 10 kr. Vörös Pista 10 kr. Benkő Miklós 10 kr. Danner P. F. 10 kr. N. N. 10 kr. K. S. 10 kr. V. J. 10 kr. H. J. 10 kr. N. N. 10 kr. Kőrössy Etelka Mari 10 kr. Kőrösi Lajosné 20 kr. R. J. 10 kr. *Összesen 1 frt 70 kr.*

Polner Ilonka *7540.* sz. ívén: Polner János 10 kr. N. N. 30 kr. Nagy Bertalan 10 kr. N. N. 10 kr. Erdész József 10 kr. Goldstein Pál 20 kr. Répásy József 25 kr. özv. Vass Pálné 15 kr. Füvész Sándorné 10 kr. N. N. 10 kr. Okernyiné 50 kr. N. N. 10 kr. *Összesen 2 frt 10 kr.*

Zubánovits Mariska *7427.* sz. ívén: Sz. J. 10 kr. H. J. 10 kr. H. E. 10 kr. S. A. 10 kr. A. A. 10 kr. J. M. 25 kr. K. E. 20 kr. Z. M. 25 kr. *Összesen 1 frt 20 kr.*

Somossy Ines *7510.* sz. ívén: Somossy Antal 20 kr. Milvius József 1 frt. Pintér Mihály 1 frt. Eik Ágoston 20 kr. Máth Edéné 50 kr. Deák Juliána 20 kr. Bajoki Elek 20 kr. N. N. 10 kr. Jorgovits Döméné 40 kr. *Összesen 3 frt 80 kr.*

Kutassy Ilona *7537.* sz. ívén: N. N. 50 kr. Kotényi Fáni 10 kr. Kaplan Antalné 20 kr. Joó Henrik 10 kr. N. N. 30 kr. N. N. 20 kr. N. N. 20 kr. Kutasi Béla 10 kr. Takács Imréné 20 kr. Sz. J. 10 kr. Kátay Jánosné 10 kr. N. N. 10 kr. Pitzer Józsi 10 kr. László Gizella 20 kr. Simándy Julia 10 kr. *Összesen 2 frt 60 kr.*

Altwer Irén *7590.* sz. ívén: Dr. Herz Gyula 50 kr. Dr. Pollák Sándorné 20 kr. Altwer Irén 10 kr. Pick Róza 15 kr. Kohn Mariska 10 kr. Dr. Déry Károlyné 50 kr. *Összesen 1 frt 55 kr.*

Dobrovolny M. *7535.* sz. ívén: Molnár Gyula 10 kr. Dobrovolnyné Sas Janka 30 kr. W. Pap Imréné 20 kr. Gasztány Irénke 20 kr. Kánitz Antónia 20 kr. Krausz Jakab 30 kr. Krammer Jánosné 10 kr. ifj. Alsó József 20 kr. *Összesen 1 frt 60 kr.*

Lusztig Meláni és Bella *7438.* sz. ívén: N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 50 kr. nn. 30 kr. n. n. 25 kr. n. n. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. Koch Béla 20 kr. S. J. 20 kr. N. N. 20 kr. N. N. 10 kr. Vesztorek Melánia 10 kr. N. N. 11 kr. Bárkány Adolf 11 kr. N. N. 10 kr. A. B. 30 kr. Simonyi Ilonka 10 kr. Wiesel Mari 50 kr. N. N. 10 kr. Schwarcz 10 kr. *Összesen 4 frt 7 kr.*

Ferderber Gizella *7442.* sz. ívén: Ferderber Gizella 20 kr. Bruchsteiner Ilonka 20 kr. Kiss Margit és Klára 20 kr. N. N. 20 kr. N. N. 20 kr. N. N. 20 kr. *Összesen 1 frt 20 kr.*

Árvay Klára *7521.* sz. ívén: Fleischer 50 kr. Róth Anna 10 kr. Sebők 10 kr. J. R. 10 kr. N. N. 20 kr. N. N. 10 kr. B. M. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. Feuer 10 kr. Ausländer Lipótné 10 kr. Szabó Ferencz 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 20 kr. N. N. 10 kr. N. N. 20 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 20 kr. N. N. 10 kr. P. Károly 10 kr. *Összesen 3 frt 10 kr.*

Braun H. *7434.* sz. ívén: Pálfy Antalné 50 kr. Rubin Albertné 20 kr. Gönczöl Ilona 20 kr. Blau Róza 10 kr. Braun Mór 20 kr. Schweiger Gáspár 10 kr. *Összesen 1 frt 30 kr.*

Kohn Irma *7522.* sz. ívén: Király Bernátné 20 kr. Erdensohn Paulina 10 kr. Pick 10 kr. Szilágyi Jánosné 20 kr. Weisz Olga 10 kr. Koron Lajosné 20 kr. N. N. 20 kr. N. Toth 20 kr. N. N. 10 kr. Molnárné 20 kr. N. N. 20 kr. Rosenberg Julia 20 kr. Kohn Róza 10 kr. Csiszár Lajos 20 kr. N. N. 10 kr. Ferenczné 20 kr. *Összesen 2 frt 60* kr.

Kumnitzer Olonka *7444.* sz. ívén: Kumnitzer Mihály 10 kr. N. N. 25 kr. Meák Gyuláné 10 kr. Meák Géza 10 kr. Kőrösi Lajos 10 kr. Fischer Mór 10 kr. Antal 10 kr. Zurker 10 kr. B. R. 10 kr. Kumnitzer Emánuel 25 kr. *Összesen 1 frt 30 kr.*

Hodács Ilona *7432.* sz. ívén: Simon Miklós 10 kr. Bukovinszky József 10 kr. özv. Pfeilschifter Jánosné 20 kr. Kittka Gyula 50 kr. Wőber György 50 kr. Z. L. 10 kr. Fay István 50 kr. H. Mihályné 20 kr. Gáspár Károlyné 20 kr. *Összesen 2 frt 40 kr.*

Fried Mariska *7430.* sz. ívén: Krausz Adolf 10 kr. Fried Sámuel 10 kr. Fried Mariska 10 kr. B. V. 10 kr. Krausz Fülöp 10 kr. F. S. 10 kr. Erdélyi Anna 10 kr. Krausz Simon 10 kr. S. M. 20 kr. N. N. 10 kr. W. P. 10 kr. Löwinger Salamon 20 kr. *Összesen 1 frt 40 kr.*

Varga Aranka *7608.* sz. ívén: Varga Aranka 20 kr. Varga Pál 10 kr. Szabó Krisztina 10 kr. Varga Jenő 10 kr. Rohács János 20 kr. Weirich Ferencz 10 kr. N. N. 10 kr. Wéber József 10 kr. N. N. 10 kr. Fördő Dezső 10 kr. Özv. Magyarcsiné 10 kr. N. N. Klekner Róza 10 kr. Özv. Máday Jánosné 10 kr. Fodor Józsefné 10 kr. Fráter Gyuláné 30 kr. N. N. 10 kr. X. Y. Z. 20 kr. *Összesen 2 frt 30 kr.*

Zombory Emma *7583.* sz. ívén: Zombory Emma 10 kr. Balogh Imre 20 kr. Dudás Mihály 10 kr. Özv. Gál Antalné 20 kr. Zombory Róza 10 kr. Munkácsy Gyula 10 kr. N. N. 10 kr. A. K. 10 kr. Zombory Vass Mari 10 kr. Balogh Imre 20 kr. Munkácsi Jánosné 20 kr. Kovács Albertné 10 kr. Vass T. 20 kr. Heller K. 10 kr. Erdélyi Kálmánné 20 kr. Zombory Imre 10 kr. Banos Istvánné 10 kr. Özv. Zomboryné 20 kr. N. N. 10 kr. *Összesen 2 frt 60 kr.*

Szeles Ilona *7610.* sz. ívén: Muntyán István 30 kr. N. N. 10 kr. Papné 20 kr. Szeles K.-né 20 kr. Schaar E.-né 20 kr. Skultétiné 10 kr. Czinner Vilmos 10 kr. Tóth József 10 kr. Grün János 10 kr. Fekete Pál 10 kr. Szeles Ferencz 10 kr. Szeles Ilona 10 kr. *Összesen 1 frt 70 kr.*

Hiller Laura *7543.* sz. ívén: Hiller Elvira 20 kr. N. N. 20 kr. Hiller Laura 10 kr. N. N. 10 kr. Trosztal Anna 10 kr. Ábrahám Róza 10 kr. N. N. 20 kr. Dobos 20 kr. N. N. 20 kr. Szigeti Kálmán 50 kr. Lőwy L. 20 kr. Holcig Arnoldné 30 kr. *Összesen 2 frt 40 kr.*

Huszka Ilona *7515.* sz. ívén: Czibula Istvánné 20 kr. N. J. 20 kr. Huszka Ilona 30 kr. K. M. 30 kr. Weimann Gizi 30 kr. Huszka Jenő 20 kr. *Összesen 1 frt 50 kr.*

Palatinus Irén *7564.* sz. ívén: Gesztessy Ferencz 10 kr. Viszkidenszky Dénes 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. Bárkány J. 20 kr. Kubinyi A. 20 kr. Szabó Etel 20 kr. Szabó L. 30 kr. N. N. 10 kr. M. J. 10 kr. Sziller Károly 20 kr. Szillerné Sztranyovszky Katalin 30 kr. N. N. 10 kr. Petrovits Antónia 30 kr. *Összesen 2 frt 40 kr.*

Krähl Adél *7556.* sz. ívén: Krähl Adél 20 kr. N. N. 20 kr. Krähl Irma 15 kr. N. N. 10 kr. Steinitz Irma 20 kr. Sándor 10 kr. J. R. 10 kr. Steinitz Henrik 20 kr. Steinitz Béla 10 kr. *Összesen 1 frt 35 kr.*

Déry Regina *7524.* sz. ívén: Dobos József 50 kr. Déry Ede 50 kr. Eisenstädter 50 kr. Prohutz 50 kr. N. N. 10 kr. Holtzer Julia 20 kr. Lued Lajos 30 kr. J. B. 10 kr. W. T. 20 kr. S. H. 20 kr. Kohn J. 20 kr. Blau J. 30 kr. N. N. 20 kr. Barcsay 20 kr. Déry Margit 20 kr. *Összesen 4 frt 20 kr.*

Madár Rózsa *7441.* sz. ívén: Szántó Józsefné 30 kr. Till Emma 20 kr. N. N. 50 kr. Madár Rózsa 20 kr. *Összesen 1 frt 20 kr.*

Tóth Mária *7627.* sz. ívén: Chilkó Sándor 10 kr. Miskay Mihály 10 kr. Zsoldos Lajos 10 kr. K. Mari 10 kr. Vértes János 20 kr. Erdődy Ilonka 10 kr. Tóth Gyuláné 20 kr. Tót Mária 20 kr. *Összesen 1 frt 10 kr.*

Schiller R. *7626.* sz. ívén: N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. Kohn Berta 10 kr. Sturmfeld B. 20 kr. Blau Mari 10 kr. N. N. 20 kr. Juhász J. 10 kr. Weisz Lina 10 kr. Mérges Lajos 20 kr. W. N. 20 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. F. S. 10 kr. Wein T. 20 kr. J. 50 kr. N. N. 30 kr. Nagy Béla 20 kr. N. N. 40 kr. Schwarz, Buchhalter 30 kr. Pocsátko Károly 30 kr. N. N. 10 kr. N. N. 30 kr. N. N. 30 kr. N. N. 30 kr. N. N. 20 kr. Schiller R. 40 kr. N. N. 10 kr. *Összesen 5 frt 60 kr.*

Bildhauer Lujza *7628.* sz. ívén: N. N. 20 kr. N. N. 20 kr. Grünberger 20 kr. Deutsch Jakab 1 frt. Demján József 20 kr. *Összesen 1 frt 80 kr.*

Geiger Irén *7622.* sz. ívén; Holzer Julia 50 kr. Schlesinger Cz. 30 kr. Killner Irma 10 kr. Buhalter Amália 30 kr. Dobos Gyuláné 30 kr. N. N. 20 kr. Nagy Béla 20 kr. Ornstein Etel 10 kr. Braun Róza 40 kr. N. N. 10 kr. M. K. 10 kr. Önkénytes tüzoltó 10 kr. N. N. 10 kr. Molnár Irma 10 kr. Bersán Aurél 10 kr. M. G. 10 kr. Dr. V. R. 20 kr. Szalay György 11 kr. Müller Berta 10 kr. F. M. 10 kr. G. J. 10 kr. Sz. A. 15 kr. N. N. 10 kr. N. N. 30 kr. N. N. 10 kr. Vajda J. 50 kr. Lichtenberg Ella 50 kr. Geiger Regina 10 kr. N. N. 20 kr. Zapory 30 kr. N. N. 10 kr. *Összesen 6 frt 6 kr.*

Rajner Valér *7604.* sz. ívén: Rajner Vilma 10 kr. Rajner 20 kr. Dr. Ormándy Miklós 40 br. Zdenka Dögl 10 kr. Marits József 10 kr. Kovács Ida 20 kr. Molnár Sándor 50 kr. Kovács Ferencz 30 kr. Chitka János 50 kr. Bleich B. 10 kr. kr. Kálmán István 50 kr. Bráz János 50 kr. Róth Endre 15 kr. M. O. 14 kr. Takács J. 20 kr. Zákány József 20 kr. Rajner Valér 11 kr. *Összesen 4 frt 30 kr.*

Winkler Gizella *7488.* sz. ívén: N. N. 30 kr. N. N. 10 kr. Winkler Bernátné 20 kr. N. N. 20 kr. N. N. 10 kr. M. M. 20 kr. N. N. 20 kr. N. N. 10 kr. Kasztl Margit 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. Tabári János 20 kr. *Összesen 1 frt 90 kr.*

Poldesz Olga *7558.* sz. ívén: Poldesz Olga 10 kr. Garay János 10 kr. N. N. 10 kr. Darvas Béla 20 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. Deutsch Irma 20 kr. N. N. 10 kr. *Összesen 1 frt 10 kr.*

Böhm Irma *7508.* sz. ívén: K. Pohl Király 10 kr. Teride Pál 20 kr. Sterba Emil 20 kr. Szentgyörgyi Ferencz 20 kr. Böhm Miklós 50 kr. *Összesen 1 frt 20 kr.*

Fóris Gizella *7472.* sz. ívén: N. Janka 15 kr. Antalffy Gyula 10 kr. W. Ödön 10 kr. Fóris Gyula 10 kr. Szabó János 10 kr. Máro Ilka 10 kr. Dekány Teréz 10 kr. Rózsás László 10 kr. Rácz Imre 10 kr. Bencze János 10 kr. Dekány József 10 kr. Csikós Mihály 10 kr. *Összesen 1 frt 25 kr.*

Attanász Mariská *7520.* sz. ívén: Polcsner J. 30 kr. Kurmann József 20 kr. Schlesinger János 10 kr. Lustig Lujza 10 kr. Prónay Hermin 10 kr. Takáts Ferencz 10 kr. Schütz Borcsa 20 kr. Schütz N. 10 kr. N. N. 10 kr. Cs. Z. 10 kr. *Összesen 1 frt 40 kr.*

Krausz Irma *7597.* sz. ívén: K. B. 20 kr. Scheinberger Ignácz 1 frt. N. N. 30 kr. N. N. 20 kr. N. N. 10 N. N. 10 kr· P. F. 10 kr. J. S. N. N. 10 kr. N. N. 20 kr. N. Z. 20 kr. B. M. 33 kr. Cs. P. 33 kr. *Összesen 3 frt 26 kr.*

Politzer Irén és Olga *7577.* sz. ívén: Politzer J. Vilmos 1 frt. Politzer Olga és Irén 50 kr. Ellenberger Gusztáv 20 kr. Frőhlich Jenő 20 kr Krausz Adolf 10 kr. Hoffmann 50 kr. Klein Ignácz 50 kr. Kiss Zsigmond 20 kr. Kohn Berta 30 kr. Schwarz Jenő 10 kr. Auszländer Laura 20 kr. Heiffmann József 20 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. J. Ferencz 20 kr. Franke 50 kr. Kiss B. 20 kr. Cz. D. 10 kr. N. N. 10 kr. Juhász Linka 10 kr. Hoskó József 20 kr. N. N. 10 kr. Krausz S. 10 kr. F. Gy. 10 kr. Gelletisch J. 10 kr. N. N. 30 kr. N. N. 10 kr. Schultheisz 50 kr. Chavann János 10 kr. Braun Ottó 10 kr. Sch. N. 20 kr. P. Cs. 10 kr. M. M. 10 kr. M. L. 10 kr. Takács L. 1 frt. N. N. 10 kr. M. M. 10 kr. *Összesen 8 frt 90 kr.*

Szobotka Maris *7625.* sz. ívén: Kiss Mihály 30 kr. Sátor Szerén 50 kr. ifj. Szobotka Dezső 10 kr. Sternfeld Czeczilia 10 kr. Szobotka Vilmos 50 kr. N. N. 20 kr. R. 10 kr. *Összesen 1 frt 80 kr.*

Bach Czeczilia *7481.* sz. ívén: Bach Jenő 20 kr. N. N. 20 kr. Sch. R. 20 kr. H. A. 30 kr. Schindler J. 20 kr. Gy. H. 20 kr. Roth Béla 20 kr, *Összesen 1 frt 50 kr.*

Várnay Irma és Ilona *7592.* sz. ívén: Várnay Ilona, Irma és Janka 1 frt 50 kr. Dr. Gyulay Mór 1 frt. Várnay Ibolya 20 kr. Várnay Dezső 25 kr. Pálfy Rezsinke 30 kr. R. és Z. 20 kr. Kráxner G. 20 kr. M. N. 10 kr. Kőbányai 10 kr. Malkulay 10 kr. G. 10 kr. Bek Márk 20 kr. Sziklay Jenő 10 kr. Zeisler László 10 kr. N. N. 40 kr. N. N. 20 kr. N. N. 40 kr. *Összesen 5 frt 45 kr.*

Lenhardt Anna *7552.* sz. ívén: N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 50 kr. N. N. 30 kr. Pap Antalné 1 frt. Klekner Julia 20 kr. N. N. 20 kr. *Összesen 2 frt 40 kr.*

Schachtitz Janka *7554.* sz. ívén: Lányi testvérek 1 frt. Weisz Janka 50 kr. Weisz Hermann 1 frt. Schachtitz Róza 50 kr. Benedek Irén 50 kr. Dr. Benedek Istvánné 50 kr. Roth Paula 50 kr. Hoó István 50 kr. Glüksthal Róza 20 kr. Vangyel Vilma 50 kr. Gulizer 30 kr. Klein Simon 20 kr. Kremitz Sándor 30 kr. Lederer Áron 50 kr. Banditz Chilotz 50 kr. Bajzák Károly 50 kr. Weisz Julia 30 kr. Schachtitz Janka 30 kr. *Összesen 8 frt 60 kr.*

Angyal Mariska *7580.* sz. ívén: Erdélyi Sándorné 50 kr. Tombatz Ferencz 10 kr. Fóth Józsefné 20 kr. Temesváriné 30 kr. N. N. 10 kr.

Hagl Julia 10 kr. Koposz Gyula 20 kr. N. N. 30 kr. Koposz Lajos 30 kr. Tóth Ferenczné 30 kr. *Összesen 2 frt 40 kr.*

Kovács Laura *7624.* sz. ívén: Kovács Laura 20 kr. N. N. 20 kr. N, N. 10 kr. X. Y. 10 kr. R. Ö. 20 kr. P. Gy. 20 kr. N. N. 10 kr. R. M. G. 10 kr. S. K. 10 kr. N. J. 10 kr. N. W. 20 kr. Htrinoch 50 kr. V. K. 10 kr. B. J. 20 kr. H. 10 kr. R. 20 kr. T. 20 kr. K. 10 kr. M. 10 kr. Zubert 10 kr. N. N. 10 kr. N. H. 10 kr. N. N. 10 kr. Bungevácz Gerő 10 kr. Gróff H. 10 kr. N. N. 20 kr. N. N. 20 kr. Sághyné 10 kr. Adolf Teréz 50 kr. Lakatosné 20 kr. Mamuzsich István 20 kr. N. N. 10 kr. *Összesen 5 frt 20 kr.*

Kőrösy Vilma *7620.* sz. ívén: Kőrösy Józsefné 30 kr. Kőrösy Vilma 10 kr. Kőrösy Erzsi 10 kr. özv. Kőrösy Pálné 20 kr. Kőrösy Etel 20 kr. Neumann Vilmosné 10 kr. Fajka Jánesné 10 kr. Tombácz Ferenczné 10 kr. Kátai Istvánné 30 kr. Falmajer Gusztáv 20 kr. özv. Farkas Mihályné 10 kr. Böll Pál 10 kr. Varga Erzsi 10 kr. Czogler Bója Sára 10 kr. Bója Böske 10 kr. Tombay József 10 kr. Gyolán János 20 kr. Schmikli Istvánné 20 kr. Schmikli Anna 20 kr. Kátai Lászlóné 30 kr. Deák Istvánné 20 kr. özv. Szluha Gáspárné 20 kr. Várady Ignáczné 50 kr. Várady Jenőné 40 kr. Domokos Elekné 20 kr. N. N. 10 kr. Molnár Mártonné özv. Jakabfyné 10 kr. Bottányiné 20 kr. *Összesen 5 frt 20 kr.*

Lőwengard Julia *7596.* sz. ívén: Braun Aladár 10 kr. Fischer János 10 kr. Fischer Ödön 10 kr. N. N. 20 kr. Lőwengárd Juliska 15 kr. N. N. 25 kr. H. János 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 20 kr. Vajda Fülöpné 50 kr. Inéé Róza 20 kr. F. A. 20 kr. *Összesen 2 frt 20 kr.*

Junkert Anna *7466.* sz. ívén: ifj. Zimmermann H. 10 kr. Sz. K. 10 kr. K. M. 10 kr. N. N. 20 kr. *Összesen 50 kr.*

Krausz Flóra *7466.* sz. ívén: Krausz Jozefa 10 kr. Krausz Károly 10 kr. Krausz Ilona 10 kr. *Összesen 30 kr.*

Bloch Hermin *7579.* sz. ívén: M. M. 10 kr. N. N. 10 kr. Zagella 10 kr. Lovasi 10 kr. Németi 10 kr. *Összesen 50 kr.*

Rosenfeld Ilona *7562.* sz. ívén: Rosenfeld Sámuel 20 kr. Rosenfeld Ilona 10 kr. Winkler Sámuel 10 kr. N. N. 10 kr. Kőnig Ida 10 kr. Brszlekots E. 10 kr. *Összesen 70 kr.*

Soós Eszter *7548.* sz. ívén: N. N. 20 kr. Sverteczky Alajos 20 kr. K. A. 10 kr. *Összesen 50 kr.*

Breu Róza *7573.* sz. ívén: Breu Dezső 10 kr. Breu Róza 20 kr. *Összesen 30 kr.*

Lőwy Ilka *7551.* sz. ívén: *Összesen 50 kr.*

Oláh Ágnes *7617.* sz. ívén: Oláh Ágnes 20 kr. G. J. 20 kr. Oláh Károlyné 10 kr. Kovács Hedvig 10 kr. *Összesen 60 kr.*

Leopold Róza *7553.* sz. ívén: N. N. 30 kr. N. N. 20 kr. N. N. 20 kr. N. N. 10 kr. *Osszesen 80 kr.*

Phozer Paula *7550.* sz. ívén: Phozer Lipótné 60 kr. *Összesen 60 kr.*

Lőwinger Gizella *7560.* sz. ívén: N. N. 20 kr. N. N. 10 kr. Lővinger Gizella 30 kr. Grósz Izsó 20 kr. Lőwinger Gizella 10 kr. *Összesen 90 kr.*

Papp Vilma *7567.* sz. ívén: Böhm Friderika 10 kr. Böhm Gizella 20 kr. Babós Aladár 10 kr. Luttinger Lukrétia 10 kr. Papp Vilma 10 kr. *Összesen 80 kr.*

Palásthy Viktória *7575.* sz. ívén: Waldner Dávid 20 kr. Waldner Janka 30 kr. Neruch Hugó 20 kr. Herczeg József 10 kr. *Összesen 80 kr.*

Simon Irén *7591.* sz. ívén : Simon Irén 20 kr. Simon Maryka 10 kr. *Összesen 30 kr.*

Rózsa Juliánna *7503.* sz. ívén : Rózsa J. 10 kr. Zsoldos János 20 kr. Kerényi Antal 20 kr. Szabó Mihály 20 kr. Szein Márton 10 kr. *Összesen 80 kr.*

Zalka Jolán *7436.* sz. ívén : Lajos János 10 kr. Molnár Márton 10 kr. *Összesen 20 kr.*

Fridrich Erzsi *7425.* sz. ívén ; Stiller Karolin 10 kr. Csicsa Mathild 10 kr. Janny Laczika 20 kr. Deutsch Teréz 10 kr. R. J. 10 kr. Csák Jánosné 10 kr. Mandel Sándor 10 kr. Olaj Mihályné 10 kr. *Összesen 90 kr.*

Pollák Olga *7439.* sz. ívén : Morgenthaler Mathild 20 kr. Pollák Lujza 10 kr. Pollák Örzsike 10 kr. Pollák Olga 10 kr. Pollák Lajos 10 kr. *Összesen 60 kr.*

Takó Lanra *7451.* sz. ívén : Takó Pálné 20 kr. S. T. 10 kr. D. P, 10 kr. *Összesen 40 kr.*

Szokolay Hermina *7499.* sz. ívén : Wukov K. 10 kr. Klárné 15 kr. Klár József 20 kr. Szokolay H. 10 kr. *Összesen 55 kr.*

Laczkó Katalin *7485.* sz. ívén ; Laczkó János 10 kr. Goller Emilia 10 kr. *Összesen 20 kr.*

Tóth Mari *7539.* sz. ívén : Tóth Mari 20 kr. Tóth Károly 20 kr. Tóth Józsefné 20 kr. Ádám Sándorné 20 kr. *Összesen 80 kr.*

Weinfeld Mari *8490.* sz. ívén : Groszmann 10 kr. Weinfeld M. 10 kr. *Összesen 20 kr.*

Parai Borcsa *7611.* sz. ívén : Paray Gizella 50 kr. *Összesen 50 kr.*

Apró Mariska *7496.* sz. ivén : Laubenstein Róza 20 kr. Okernyi Gyuláné 20 kr. Apró Mariska 10 kr. *Összesen 50 kr.*

Lestár Vilma *7452.* sz. ívén ; Rózsa Imréné 10 kr. B. M. 20 kr. *Összesen 30 kr.*

Krausz Katalin *7598.* sz. ívén : Krausz Katicza 20 kr. Janik Matild 10 kr. Janik Elek 10 kr, Odafsitz Matild 10 kr. *Összesen 40 kr.*

Rosa Sarolta *7428.* sz. ívén : Papp Róza 10 kr. K. J. 20 kr, Rosa Jakabné 10 kr. Polgár Imréné 20 kr. Dr. Halász Lajosné 20 kr. *Összesen 80 kr.*

Baitz Anna *7576.* sz. ívén : Baitz Anna 20 kr. Baitz Irma 10 kr. *Összesen 30 kr.*

Kunitzer Róza *7449.* sz. ívén : Kunitzer Dávid 10 kr. N. N. 10 kr. *Összesen 20 kr.*

Marsovszky Ilona *7443.* sz. ívén : Tekules István 30 kr. Marsovszky Ilona 30 kr. *Összesen 60 kr.*

Menner Margit *7536.* sz. ívén : Danisz János 20 kr. Brandspiegel Katicza 10 kr. H. M. 20 kr. Menner Margit 10 kr. *Összesen 60 kr.*

Endrényi Rózsa *7618.* sz. ívén : Richter Ida 20 kr, Endrényi Rózsa 50 kr, Szabó Julia 10 kr. *Összesen 80 kr.*

Wiedermann Ilona *7475.* sz. ívén : *Összesen 30 kr.*

Klemm Maroit *4574.* sz. ívén : *Összesen 50 kr.*

Richter Ludmilla *7429.* sz. ívén : *Összesen 40 kr.*

Vékes Erzsébet *7619.* sz. ívén : *Összesen 30 kr.*

Haber Olga *7586.* sz. ívén : M. A. 10 kr. N. N. 20 kr. N. N. 50 kr. *Összesen 80 kr.*